

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

Redistribuční funkce státu a její naplňování

**Redistributive Function of the State and its
Implementation**

Eva Valouchová

Plzeň 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Redistribuční funkce státu a její naplňování“

vypracoval/a samostatně pod odborným dohledem vedoucí/vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 08.04.2024

v. r. *Eva Valouchová*

Zásady pro vypracování práce

1. Popište teoretická východiska redistribuční funkce státu.
2. Proved'te analýzu naplňování redistribuční funkce státu ve vybraných státech.
3. Proved'te komparaci redistribuční funkce vybraných států v kontextu ekonomické úrovně.
4. Shrňte řešenou problematiku a zhodno'te efektivnost vykonávání redistribuční funkce ve vybraných státech.

Studijní program

Podniková ekonomika a management

Poděkování

Ráda bych tímto vyjádřila poděkování vedoucímu mé bakalářské práce panu Ing. Mgr. Janu Pokornému za cenné rady při zpracování a přátelský přístup.

Obsah

Úvod	7
1 Cíl a metodika	9
2 Veřejný sektor	11
2.1 Funkce státu	12
3 Redistribuce.....	14
3.1 Měření nerovností	15
3.2 Spravedlnost rozdělování.....	16
3.2.1 Kritéria založená na schopnostech.....	17
3.2.2 Utilitární kritéria	18
3.2.3 Rovnostářská kritéria	20
3.3 Hlavní problémy a meze redistribuce	21
4 Sociální stát.....	23
4.1 Historie.....	26
4.2 Typologie sociálního státu	27
4.2.1 Typologie dle G. Esping-Andersena.....	27
4.2.2 Další typologie sociálního státu	29
5 Nástroje redistribuce	31
5.1 Daňová politika.....	31
5.2 Sociální zabezpečení.....	32
6 Praktická část.....	35
6.1 Typologie sociálního státu	35
6.2 Analýza vybraných ukazatelů	37
6.3 Závislost mezi vybranými ukazateli	62
6.4 Shrnutí.....	78

6.4.1	Analýza ukazatelů	78
6.4.2	Závislost mezi ukazateli	80
6.4.3	Vyhodnocení studie.....	81
Závěr.....		83
Seznam použitých zdrojů.....		85
Seznam tabulek.....		88
Seznam obrázků		90
Abstrakt		
Abstract		

Úvod

Veřejný sektor zasahuje do každodenního života občanů všech vyspělých států a je významnou částí národního hospodářství. V každém vyspělém státě je možné nalézt mnoho veřejných institucí jako například nemocnice, školy či úřady, kromě toho veřejný sektor vybírá od fyzických i právnických osob daně, vyplácí transfery a zajišťuje a financuje veřejné statky a mnoho dalšího. Role státu je tedy významným faktorem, který do života občanů zasahuje právě například přerozdělováním bohatství ve společnosti.

Redistribuce je široce řešené téma, vzhledem k výrazným rozdílům mezi jednotlivými skupinami obyvatel. Daně, příspěvky na sociální zabezpečení či zdravotní pojištění se týkají každého jednotlivce, jelikož jim povinnost vynakládat tyto výdaje snižuje příjem. Naopak starobní důchody jsou příjmem, který občané od státu získávají, a tak se dotýkají každého ve společnosti, ať už v současnosti či v budoucnosti.

Vzhledem právě k již zmíněným rozdílům mezi skupinami obyvatel ve společnosti se jednotlivé názory na míru redistribuce a jejího uskutečňování značně odlišují. Stejně tak se odlišují i přístupy jednotlivých států v naplňování redistribuční funkce. Nelze však jednoznačně říct, které názory a přístupy, ať už občanů či jednotlivých veřejných sektorů, jsou ty správné. To je důvodem, proč autorka zvolila téma bakalářské práce právě *Redistribuční funkce státu a její naplňování*.

Cíl a metodika budou definovány v první kapitole. V druhé kapitole budou popsána teoretická východiska týkající se obecně veřejného sektoru a dojde k vysvětlení jednotlivých funkcí, které stát v ekonomice zastává.

Dále bude následovat kapitola s názvem Redistribuce. Zde dojde již k nahlédnutí do problematiky týkající se přerozdělování bohatství. Kapitola bude obsahovat popsání a vysvětlení jednotlivých nástrojů, které se v praxi využívají pro měření redistribuce, dále jednotlivé přístupy k redistribuci, které se objevují ve společnosti, a jejich názory na spravedlivé rozdělení příjmů. Kapitulu zakončí podkapitola popisující problémy, které se s redistribucí bohatství pojí.

Čtvrtá kapitola se bude zabývat sociálním státem, jeho historií a vývojem. Tuto kapitulu také doplní typologie sociálního státu, kde budou popsány nejznámější a nejrozšířenější typologie objevující se v odborné literatuře.

Poslední kapitolou teoretické části této bakalářské práce bude kapitola Nástroje redistribuce. Zde se objeví daňový systém jako příjem státního rozpočtu a sociální zabezpečení, které se zabývá státem poskytovanou pomocí občanům.

Šestá kapitola se zaměří již na praktickou část bakalářské práce. Nejprve bude představena studie zabývající se sociálním státem v Evropě, která bude sloužit jako předpoklad pro následný výzkum. Na základě této studie dojde k vybrání států, u nichž budou v následující podkapitole rozebrány jednotlivé ukazatele týkající se redistribuce bohatství, dojde ke zhodnocení jejich vývoje a porovnání s hodnotami mezi těmito státy. Dále budou stanoveny předpoklady o tom, jaký vztah existuje mezi vybranými ukazateli a zda mezi nimi existuje závislost. Tyto předpoklady budou následně testovány a zhodnoceny.

Praktická část bude zakončena celkovým shrnutím praktické části, a to konkrétně vyhodnocením trendů u jednotlivých ukazatelů a vyhodnocením vztahů, které se mezi danými ukazateli objevují. Na závěr autorka v návaznosti na poznatky z praktické části vyjádří vlastní názor na rozdělení států podle představené studie.

1 Cíl a metodika

Cílem této bakalářské práce s názvem *Redistribuční funkce státu a její naplňování* je zhodnotit naplňování redistribuční funkce států a jejich rozdílností. Pro dosažení tohoto cíle jsou dále stanoveny podcíle:

- vytvořit teoretickou základnu na téma redistribuční funkce státu,
- zhodnotit tendence vývoje ukazatelů pojících se k redistribuční funkci státu,
- určit, jak spolu dané ukazatele souvisí a jak se navzájem ovlivňují,
- shrnout uvedenou problematiku.

Práce je rozdělena na dvě části, a to na teoretickou a praktickou část bakalářské práce. Pro vypracování teoretické části je provedena rešerše literárních zdrojů a internetových zdrojů, a to jak tuzemských, tak i zahraničních, ze kterých jsou shromažďovány poznatky k problematice redistribuce, a to konkrétně k nástrojům redistribuční funkce státu, nástrojům na měření výsledků redistribuce a k problémům pojících se s redistribucí bohatství. Dále jsou shromažďovány informace k sociálnímu státu a jeho typologii.

Praktická část spočívá ve vybrání států, u kterých je redistribuční funkce státu analyzována. Těmito státy jsou Belgie, Bulharsko, Česká republika, Portugalsko a Lucembursko a jsou vybrány na základě studie Lauzadyte-Tutliene, Balezentis & Goculenko (2018) s ohledem na velikost České republiky a její porovnatelnost s dalšími státy. U vybraných států je provedena analýza jednotlivých ukazatelů pojících se k problematice redistribuce v letech 2018-2022 a jejich následná komparace. Data pro analýzu ukazatelů jsou čerpána převážně z webové stránky Eurostat (2024) a dále z The Worldbank (2024). V dalším kroku je zkoumána závislost mezi vybranými ukazateli, a to pomocí analýzy Pearsonova koeficientu a regresní analýzy s využitím koeficientu determinace či p-hodnoty, pro výpočty je využito MS Excelu a softwaru Gretl.

V rámci zkoumané závislosti a k naplnění třetího podcíle jsou dále stanoveny předpoklady, které budou v praktické části testovány. Těmito předpoklady jsou:

- s rostoucími výdaji na zdravotní péči dochází ke snižování počtu nemocničních lůžek,
- s vyšším podílem starších obyvatel dochází k navýšení výdajů na zdravotnictví a na důchody,

- snížením rozdílů v odměňování mezi muži a ženami dochází k poklesu žen, které jsou pod prahem ohrožení chudobou,
- s vyššími dávkami na bydlení se objevuje méně lidí s nadměrným zatížením nákladů na bydlení,
- při vyšších sociálních dávkách dochází ke snižování nerovností v rozdělení příjmů,
- s vyšší mírou nezaměstnanosti dochází ke zvyšování nerovností v rozdělení příjmů.

Na základě informací získaných při vypracování teoretické části a poznatků vycházejících z praktické části je formulováno shrnutí praktické části obsahující stanovení trendů u jednotlivých ukazatelů vycházejících z analýzy ukazatelů, dále vyhodnocení spojitosti mezi sledovanými ukazateli na základě analýzy závislosti a závěrem zařazení vybraných států do jednotlivých modelů sociálního státu na základě komparace zjištěných poznatků u zahrnutých států.

2 Veřejný sektor

V průběhu 20. století začalo docházet k rozvoji smíšené ekonomiky a současně tak k rozvoji ekonomie veřejného sektoru. Veřejný sektor představuje komplexní prvek, na který je možné nahlížet z více pohledů. Maaytová et al. (2010) definují veřejný sektor z několika hledisek. Prvním hlediskem je systémovost, kdy je možné zařadit veřejný sektor do podsystemu smíšené ekonomiky. Druhým hlediskem je správa, která je ve veřejném sektoru prováděna veřejnou správou tvořenou dvěma podsystemy, a to státní správou a samosprávou. Třetím hlediskem jsou instituce, dle kterého se veřejný sektor skládá ze dvou částí, a těmi jsou správní a samosprávné instituce. Dále je veřejný sektor definován z hlediska vlastnictví, které podmiňuje existenci veřejného vlastnictví, a to státního vlastnictví a vlastnictví samospráv. Mezi další hledisko je řazeno kritérium rozhodování, kterým je ve veřejném sektoru veřejný zájem. Posledním hlediskem, podle kterého Maaytová et al. (2010) definují veřejný sektor, je financování aktivit, což se ve veřejném sektoru uskutečňuje z veřejných rozpočtů.

Smíšená ekonomika je charakteristická státními intervencemi do ekonomiky. Tato skutečnost vychází z keynesovské teorie ekonomie, kterou definoval J. M. Keynes v návaznosti na Velkou hospodářskou krizi. Jelikož po krizi panovala vysoká nezaměstnanost, snížila se ekonomická i životní úroveň, nastala potřeba nové ekonomické teorie, vzhledem ke skutečnosti, že neviditelná ruka trhu selhala. J. M. Keynes ve své teorii předpokládal nepružnost cen a současně neschopnost samoregulace ekonomiky, prostřednictvím čehož dospěl k závěru nutnosti státních zásahů do tržního mechanismu (Jurečka et al., 2023).

Skutečnost, ve které trh není schopen samostatně regulovat ekonomickou nerovnováhu trhu, je nazývána jako tržní selhání. Příčiny vzniku tržních selhání lze rozdělit na mikroekonomické, makroekonomické a mimoekonomické. Mezi mikroekonomické příčiny lze zařadit například nedokonalou konkurenci, asymetrické informace, kolektivní statky či externality. Makroekonomické příčiny se odvíjí od výkyvů makroekonomických agregátů a mimoekonomické od společenských potřeb jako je například zmírnění nerovností mezi občany či respektování lidské důstojnosti (Hejduková & Pokorný, 2020; Stejskal et al., 2023).

2.1 Funkce státu

Stejskal et al. (2023) říkají, že prostřednictvím státních intervencí dochází k naplňování základních funkcí státu. Mezi tyto funkce se řadí funkce alokační, redistribuční, stabilizační a regulační. Stát pomocí naplňování těchto funkcí tvoří ekonomický prostor, který je nazýván jako veřejný sektor.

Alokační funkce státu se soustřeďuje na zabezpečování veřejných statků, regulování dopadů externalit a zmírňování informačních rozdílů mezi jednotlivými subjekty na trhu (Hejduková & Pokorný, 2020).

Na rozdíl od spotřeby soukromých statků není spotřeba jednotlivce v rivalitním vztahu se spotřebou zbylé společnosti. V případě, že si jedinec zajistí nějaký soukromý statek, užitek z něho má pouze on a nikdo jiný ho již nemůže spotřebovat (to je rivalitní vztah mezi jednotlivcem a společností). U veřejných statků tomu tak není, z čehož vychází, že jednotlivci nebudou za tyto statky dobrovolně platit a musí je obstarat veřejný sektor.

Externality lze chápat jako externí efekty, resp. mimotržní dopady, které mají vliv na třetí osoby bez toho, aniž by docházelo k platbě či kompenzaci od těchto osob. Dopady mohou být jak pozitivní, tedy přinášející třetím stranám užitek, tak i negativní, tedy způsobující nějakou újmu či ztrátu. Stát může proti externalitám použít administrativní řešení ze strany veřejného sektoru či tržní řešení ve spolupráci se soukromým sektorem, popř. kombinaci obou postupů (Stejskal et al., 2023).

Hlavním cílem alokační funkce je efektivnost ekonomiky, tedy stav, při kterém jsou vzácné zdroje (vstupy) rozloženy nejlepším možným způsobem a dochází k jejich maximálnímu využití (výstupy). Alokační efektivnosti ekonomika dosahuje, pokud se pohybuje po hranici produkčních možností. Pro správnou alokaci zdrojů je nezbytné nejprve udělat důkladnou analýzu. Jaké výrobní zdroje jsou k dispozici, v jakém množství a jakého výsledku při jejich použití bude dosaženo. Důležitá je také příprava a analýza jiných potencionálních možností, do kterých by bylo možné zdroje alokovat a následné vyhodnocení výhodnější a efektivnější varianty.

S alokační funkcí a její efektivností úzce souvisí pojem Paretovského optima. Tím je nazýván stav, kdy není možné přesunutím zdrojů dosáhnout výhodnější pozice pro některý subjekt, aniž by došlo ke zhoršení situace pro jiný subjekt v ekonomice.

Stejskal et al. (2023) uvádějí, že ekonomické studie odhalily jistou „omylnost“ teorie Paretovského optima, což naznačuje potřebu opatrnosti při jeho aplikaci.

Na mikroekonomické úrovni doplňuje alokační funkci ještě **redistribuční funkce**.

Hlavním cílem této funkce státu je dosáhnout optimálního rozdělení ve společnosti, jak bude dále diskutováno (viz kap. 4 Sociální stát). Pro naplnění této funkce je využíváno nástrojů vedoucích k přerozdělování bohatství ve společnosti, a to od bohatších k chudším. Peková (2005) označuje redistribuční funkci jako výsledek solidarity. Mezi nástroje redistribuční funkce je řazeno progresivní zdanění, vyšší zdanění vybraného zboží, sociální transfery, aj.

Alokační i redistribuční funkce jsou úzce provázány, a to s ohledem na poskytování a distribuci veřejných statků. Funkce se odlišují převážně tím, že funkce alokační se zaměřuje na trhy, zatímco funkce redistribuční na domácnosti a jednotlivce (Hejduková, 2015; Peková 2005).

Stabilizační funkce státu spočívá ve stabilizaci ekonomiky ovlivňováním makroekonomických agregátů, tedy již není zaměřena na mikroekonomické aspekty. Je realizována pomocí hospodářské politiky státu, která vychází jak z makroekonomie, tak z teorie veřejné volby. Hlavním cílem této funkce je zmírnění výkyvů v ekonomice a dosahování větší stability prostřednictvím fiskální a monetární politiky. Zaměřuje se především na oblast nezaměstnanosti a dosahování stabilní cenové hladiny. Uskutečňování stabilizační funkce je možné prostřednictvím monetární politiky, která se zaměřuje na stanovování úrokových sazeb, operací na volném trhu či při využití nástrojů povinných rezerv. V případě fiskální politiky je možné ovlivňovat agregátní poptávku prostřednictvím vládních výdajů, dále je možné upravovat daňovou soustavu, která vede ke snížení či zvýšení daňového zatížení (Peková, 2005; Stejskal et al., 2023).

Poslední z uváděných funkcí je **regulační funkce**, která spojuje výše uvedené funkce a je nezbytná pro jejich správné fungování. Hejduková (2015) říká, že úkolem regulační funkce je regulování chování jedinců ve společnosti a zajištění kvalitního právního prostředí.

3 Redistribuce

Redistribucí je rozuměno přerozdělení bohatství ve společnosti, tedy přesun prostředků od bohatších vrstev k chudším. Preference spotřebitelů k redistribuci bývají rozdílné a v praxi je tedy nemožné nalézt a definovat správnou míru redistribuce, která by byla všeobecně přijímána jako spravedlivá. Právě z tohoto důvodu může být redistribuční politika realizována pouze státem, který má na problematiku komplexnější a koordinovanější pohled, který vyplývá i z regulační funkce, která je státu přiznána. Redistribuční funkce státu se zaobírá jak oblastí veřejných příjmů, tak i výdajů. Mezi nástroje redistribuce se řadí například daňový systém a progresivní zdanění, vyplácení sociálních dávek, poskytování veřejných statků, ale patří sem také konfiskace půdy či pozemkové reformy. Ač by se mohlo zdát, že oblast veřejných statků náleží čistě do oblasti alokační funkce, způsob rozdělování veřejných statků může být obsažen i ve funkci redistribuční (Hejduková, 2015; Mengel & Weidenholzer, 2022). Nástrojům redistribuční funkce bude věnována samostatná kapitola.

Otázka, jaká je správná a spravedlivá míra přerozdělení, je dlouhodobě řešené téma v oblasti ekonomie, filozofie, sociologie a také politologie. Stejskal et al. (2023) udávají, že v současné době sociální transfery tvoří více než polovinu veřejných výdajů ve vyspělých státech a tyto výdaje stále rostou. Právě proto je redistribuce velmi aktuální problematikou (Hejduková, 2015; Mengel & Weidenholzer, 2022; Stejskal et al., 2023).

Pohledy na spravedlivou míru redistribuce jsou ve společnosti výrazně odlišné. Filozofové se zabývají spravedlivou mírou redistribuce převážně z pohledu zboží a nezkoumají dopady na společnost. Zatímco naopak sociologové zkoumají zejména sociální dopady. V případě preferencí občanů lze předpokládat, že lidé s nižšími příjmy budou podporovat vyšší míru redistribuce, zatímco lidé s vyššími příjmy budou mít opačný názor, tedy budou mít nižší preference či přímo budou klást odpor progresivnímu zdanění či zvyšování dávek (Mengel & Weidenholzer, 2022).

Naplňování redistribuční funkce státu má značný vliv na příjmy i výdaje veřejných rozpočtů. Existuje řada ukazatelů, prostřednictvím kterých dochází k měření efektivity jednotlivých opatření na zmírnění nerovností, mezi které se řadí Lorenzova křivka, Giniho koeficient, aj. Jednotlivá redistribuční opatření současně ovlivňují důchody občanů a nelze jednoznačně určit preference míry redistribuce ve společnosti, proto

existuje řada přístupů ke spravedlivému rozdělování. Přístupy se rozlišují na základě kritérií, podle kterých následně dochází ke „spravedlivému“ rozdělení.

3.1 Měření nerovností

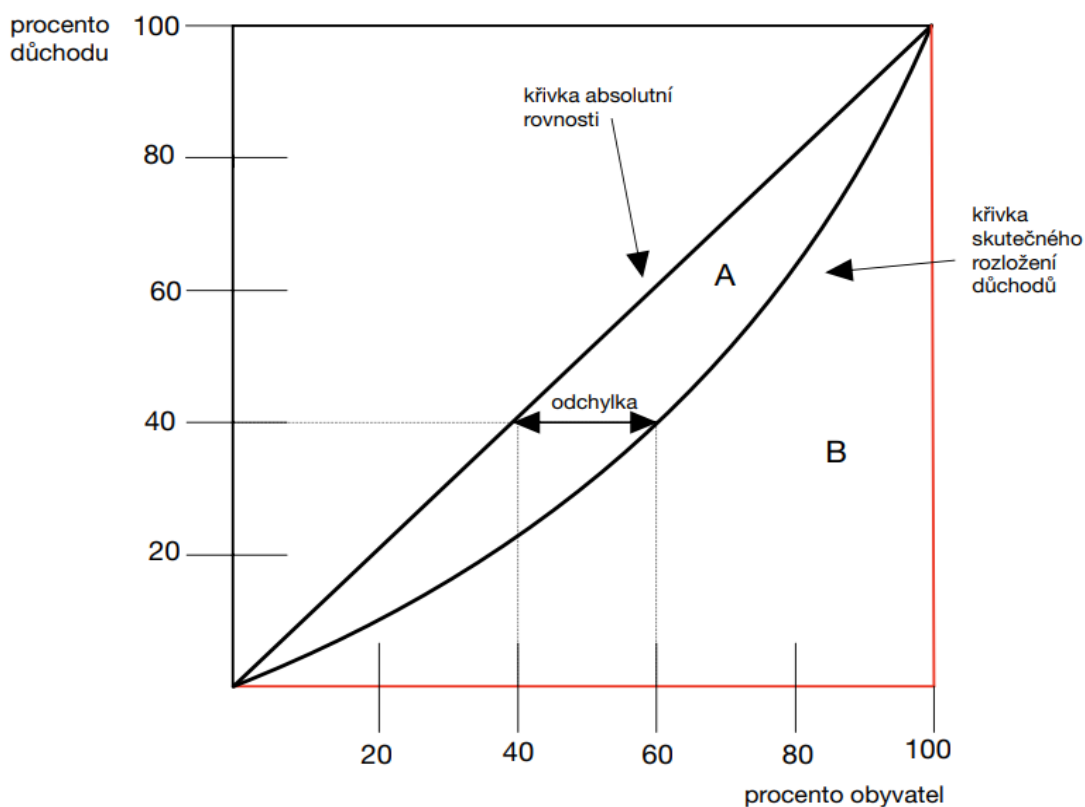
Pro měření nerovností je možné využít následující ukazatele:

- Lorenzova křivka,
- Giniho koeficient.

V následujícím textu dojde k popisu těchto ukazatelů.

Lorenzova křivka slouží ke znázornění reálného důchodu majetku a bohatství ve společnosti. Vychází z výše disponibilního důchodu náležícího jednotlivcům ve společnosti. Na základě jeho výše jsou jedinci seřazeni vzestupně. Následně dochází k výpočtu toho, kolik procent z důchodu celé společnosti patří jednomu procentu obyvatelstva s nejnižšími příjmy, dále kolik patří dvěma procentům atd. Na osu X jsou nanášena procenta obyvatelstva a na osu Y procenta důchodů, jak je patrné z obr. 1 (Stejskal et al., 2023).

Obr. 1: Lorenzova křivka

Zdroj: vlastní zpracování podle Stejskala et al. (2023), 2024

Situace, při které je bohatství ve společnosti naprosto rovnoměrně rozloženo, je zobrazena na obr. 1 jako úhlopříčka. Zobrazuje skutečnost, při které by jednomu procentu obyvatelstva náleželo jedno procento bohatství, 50 % obyvatelstva by náleželo 50 % bohatství atd. Tato křivka se nazývá křivka absolutní rovnosti. Proti tomu existuje rovněž křivka skutečného rozložení bohatství ve společnosti. Rozdíl mezi křivkou absolutní rovnosti a skutečným stavem zachycuje nerovnoměrnost v distribuci bohatství. S vyšší odchylkou dochází k vyšší nerovnoměrnosti bohatství ve společnosti. Křivka, která je na obr. 1 zobrazena červeně, znázorňuje absolutní nerovnost, tedy situaci, při které by pouze jedno procento populace drželo veškeré bohatství ve společnosti (Stejskal et al., 2023).

Na základě sestavení Lorenzovy křivky může být odvozen Giniho koeficient (GC), který lze vypočítat jako:

$$GC = \frac{A}{A+B} \quad (1)$$

Tento koeficient je tedy možné získat poměrem mezi plochou zobrazující rozdíl mezi křivkou absolutní rovnosti a křivkou skutečného rozdělení důchodů (plocha A na obr. 1) a plochou pod křivkou absolutní rovnosti (součet ploch A a B na obr. 1). GC může nabývat hodnot od 0 do 1, kdy hodnota 0 vyjadřuje absolutní rovnost a hodnota 1 absolutní nerovnost.

Je nutné podotknout, že Lorenzova křivka ani Giniho koeficient nevypovídají nic o tom, zda je rozdělení ve společnosti spravedlivé. Tyto dva nástroje v praxi mohou být využity k analýze dopadů státních opatření, tedy poskytují informace pro tvůrce politiky s dopadem na redistribuci. Například Maaytová et al. (2010) uvádějí, že k analýze vlivu daní nebo transferů a jejich dopadů na změnu rozložení bohatství ve společnosti se Lorenzova křivka a Giniho koeficient používají nejčastěji (Stejskal et al., 2023).

3.2 Spravedlnost rozdělování

Problematika spravedlivého rozdělování přesahuje možnosti Paretovského optima. Jak již bylo zmíněno, Paretové optimum poukazuje na efektivní řešení, kdy jedinec zlepší svou situaci s výchozím stavem, zatímco nedojde ke zhoršení situace pro někoho jiného. Je tedy hledán stav maximálního užitku jedince, který je odvozený od jeho spotřeby. V případě přerozdělení ale dochází ke zlepšení situace pro jedince na úkor ztráty jiného jedince, což vede k zásadní otázce, a to, jaké rozdělení je spravedlivé. Odpověď by bylo možné odvodit při sestavení funkce společenského blahobytu a indiferenční křivky, která

umožňuje porovnat různé varianty rozdělení zdrojů. Podobně jako k určení užitku jednotlivce dochází odvozením od jeho spotřeby, k určení blahobytu společnosti dochází odvozením z užitků jednotlivých členů této společnosti. Indiferenční křivka společnosti zobrazuje kombinaci užitků jednotlivců ve společnosti, mezi kterými je společnost indiferentní (Musgrave & Musgraveová, 1994; Stiglitz, 1997).

V tržní ekonomice dochází k rozdělování důchodů na základě vybavenosti jednotlivými faktory. Například rozdělení důchodů z práce se odvíjí od rozdělení vlastnictví schopností či preferencí jednotlivců výdělku před volným časem. Rozdělení důchodů z kapitálu se může odvíjet na základě dědictví či sňatku nebo od vlastních aktiv. Mimo rozdělení vybavenosti těchto faktorů ovlivňují rozdělení důchodů také ceny faktorů. Na konkurenčních trzích jsou ceny faktorů rovny marginálnímu (meznímu) produktu faktorů. Ceny faktorů ale nejsou vždy odvozovány na konkurenčních trzích, a tudíž někdy dochází k jejich vzniku na nedokonalých trzích. V takovém případě na ceny faktorů působí mnoho jiných činitelů, a to např. pohlaví či věk, rasa, sociální postavení apod. Musgrave & Musgraveová (1994) říkají, že v praxi se výnosy z jednotlivých zaměstnání odvíjí od sociálního postavení častěji než na základě marginálního produktu, a takové rozdělení důchodů nelze označit za spravedlivé.

Dále poskytují Musgrave & Musgraveová (1994) možná kritéria, která mohou představovat spravedlivé rozdělení. Řadí mezi ně kritéria založená na schopnostech, utilitární kritéria, rovnostářská kritéria a smíšená kritéria, která jsou jejich kombinací.

3.2.1 Kritéria založená na schopnostech

Přístup ke spravedlivému rozdělení na základě kritérií založených na schopnostech je jeden z nejstarších. Jeho zastáncem byli například John Locke a Thomas Hobbes. Tento přístup poskytuje čtyři základní možnosti. První možnost za spravedlivé považuje situaci, kdy každý bude mít to, co je schopen si vydělat na trhu bez jakéhokoliv omezení. U druhé možnosti se již vyskytuje omezení pouze na výdělky, které je jedinec schopen získat na konkurenčních trzích, za nemravné by se tedy považoval výdělek z monopolního postavení či důchod přesahující marginální produkt. Další možností je výdělek pouze z pracovního důchodu, který nezahrnuje výdělek z kapitálu. Za důvod pro takové omezení označují Musgrave & Musgraveová (1994) to, že výdělek v případě mzdy přináší negativní užitek ze ztráty volného času, což nelze říct u dostávání úroků. Poslední z možností je v podstatě identická s možností druhou, avšak za předpokladu shodných

východích podmínkách, resp. zaměřuje se na nerovnosti vzniklé například dědictvím či postavením rodiny ve společnosti, avšak nebere v potaz nerovnosti vzniklé odlišnými startovními podmínkami, například vrozené schopnosti vydělávat, schopnost jedince šetřit své finanční prostředky, preferenci vyššího důchodu před volným časem apod. (Musgrave & Musgraveová, 1994).

3.2.2 Utilitární kritéria

Hlavním principem utilitarismu je dle Stejskala et al. (2023) blahobyt společnosti jako celku. Utilitární kritéria se zaměřují na maximalizaci celkového a průměrného blahobytu a zastávají názor, že vrozené schopnosti nejsou důvodem pro nerovnosti v rozdělování, a to z toho důvodu, že tyto schopnosti nejsou ovlivněny vůlí jedince nebo jeho snažením. Dalším principem ke spravedlivému rozdělení důchodů dle utilitárních kritérií je dosáhnout maximální míry celkového štěstí, tedy takové míry redistribuce důchodu, při které se marginální užítky jednotlivců rovnají. V takovém případě by byl společenský blahobyt maximální.

Uvedené je možné odvozovat z následující rovnice:

$$W = U_1 + U_2 + \dots + U_n \quad (2)$$

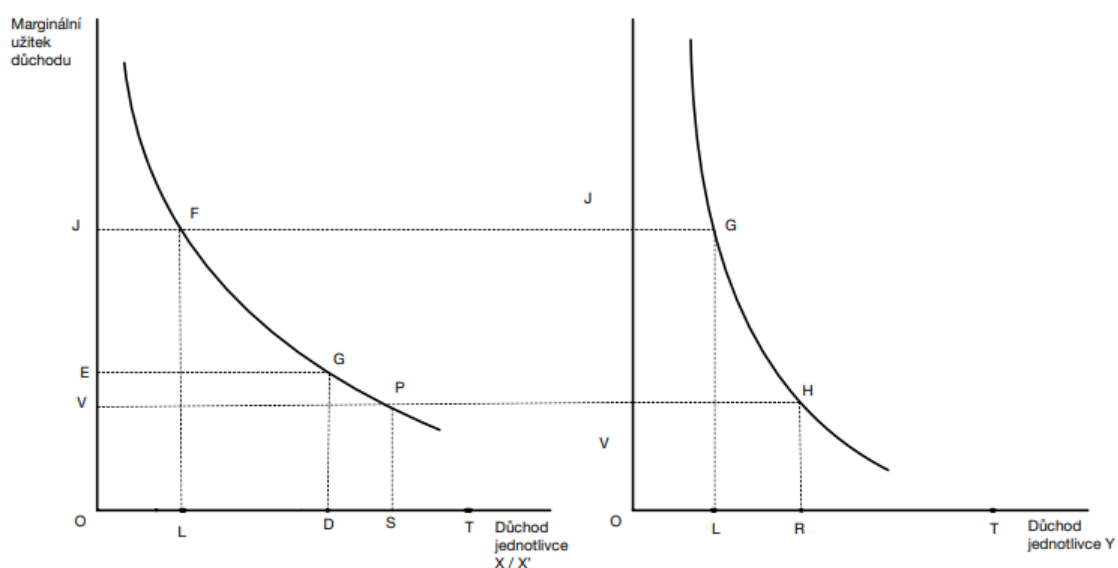
Rovnice (2) je složena z marginálních užitek jednotlivců U_n , jejichž součet odpovídá celospolečenskému blahobytu W . Pouze v případě, že by všichni jednotlivci měli stejnou klesající křivku marginálního užítku, bylo by požadováno spravedlivé rozdělení (Musgrave & Musgraveová, 1994; Stejskal et al., 2023).

Dané tvrzení je vysvětleno za využití obr. 2. Pro zjednodušení je uvažováno, že je stanovena minimální úroveň důchodu v bodě L, vzhledem k tomu, že marginální užitek u první získané jednotky důchodu může být nekonečný. Dále je předpokládáno, že je možné změřit užítky jednotlivců a vzájemně lze tyto užítky porovnávat. Přímka LT znázorňuje zbylou výši celkového důchodu k rozdělení a je předpokládáno, že tato výše je fixní. Z důvodu mnoha vedlejších faktorů a ztrát při přerozdělování by nemuselo toto rozdělení být spravedlivé a vést k maximálnímu užítku, kdyby disponibilní důchod nebyl fixní, a to ani v případě předpokladu stejných křivek marginálního užítku, který je popsán v první situaci níže (Musgrave & Musgraveová, 1994).

V první řadě dochází k vysvětlení situace, při které je křivka marginálního užítku u dvou jednotlivců stejná. Tyto jednotlivci jsou nazváni X a X'. V tomto případě je k popsání

situace využíván pouze levý graf na obr. 2, který znázorňuje křivku marginálního užítku osob X a X'. Za situace shodných křivek by obě osoby dostaly důchod LD a jejich marginální užítky by se rovnaly OE. Celkový důchod by dohromady tvořil LT, resp. platí stav $LD + LD = LT$. Celkový užitek obou jednotlivců znázorňuje plocha LDGF. Takové rozdělení důchodu by v případě stejných křivek marginálního užítku dosáhlo maximálního uspokojení.

Obr. 2: Marginální užítky důchodu

Zdroj: vlastní zpracování podle Musgraveho & Musgraveové (1994), 2024

Situaci, ve které se křivky marginálního užítku liší, znázorňuje celý obr. 2. V takovém případě je marginální užitek jednotlivce X zobrazen na levém grafu a jednotlivce Y na pravém. U křivky osoby X je předpokládáno, že leží výše než křivka osoby Y a za hranicí OL. Jednotlivec X tak může dosáhnout většího užítku než jednotlivec Y z dodatečného důchodu. V takovém případě jednotlivec X dostane důchod zobrazený pomocí LS na grafu vlevo a jednotlivec Y důchod zobrazený pomocí LR na grafu vpravo. Opět platí vztah $LS + LR = LT$, ale LS je v tomto případě větší než LR a plocha celkového užítku jednotlivce X, znázorněná pomocí LSPF, je větší než celkový užitek jednotlivce Y, znázorněný LRHG. Takovým rozdělením, kdy osoba X dostane větší část důchodu, jelikož jeho křivka marginálního užítku je položená výše a z dodatečného důchodů bude mít vyšší užitek, by bylo dosaženo maximálního uspokojení (Musgrave & Musgraveová, 1994).

3.2.3 Rovnostářská kritéria

Rovnostářská kritéria vychází z přístupu rawlsiánství, jehož hlavním principem je maximalizace užitku jednotlivých členů společnosti. Do rovnostářských kritérií Musgrave & Musgraveová (1994, s. 71) řadí: „...rovnost blahobytu, maximalizaci blahobytu nejnižší skupiny a kategorickou spravedlnost na základě věcných dotací.“ Stejskal et al. (2023) uvádí, že tento přístup ke spravedlivému rozdělování pokládá výši celospolečenského blahobytu na úroveň nejchudších členů.

V prvním případě, kdy je za cíl položena rovnost blahobytu, dochází k částečnému přiblížení ke kritériím utilitárním, jelikož za situace shodných křivek marginálních užitků by docházelo k identickému rozdělení důchodů, tedy jako v levé části obr. 2, kde osoba X i osoba X' dostaly důchod rovný LD. Jejich názory se ale rozcházejí v případě odlišných křivek. Podle Stejskala et al. (2023) utilitáři důchod dělí na základě výše marginálního užitku za cílem maximalizovat celkový blahobyt společnosti jako celku, zatímco podle Musgraveho & Musgraveové (1994) toto egalitáři považují za neracionální jednání, jelikož společnost je složena z jednotlivců, a právě ti by měli být podstatou k rozdělování. V případě odlišných křivek marginálních užitků by dle egalitářských kritérií větší důchod obdržel ten s nižším užitkem, dle obr. 2 osoba Y, což je opačný přístup než utilitární. Egalitářský přístup vychází z myšlenek filozofů jako jsou například Jena-Jacques Rousseau nebo Max Weber. Musgrave & Musgraveová (1994) však dodávají, že jejich názory by pravděpodobně neuznávaly rozdílné křivky užitku za dostatečný důvod k nerovnostem a že egalitářští filozofové zastávají názor rovnoměrného rozdělení důchodů, jako by jedinci měli shodné křivky marginálních užitků. Opět ale je nutno brát v potaz, že v praxi není disponibilní důchod fixní, jako bylo předpokládáno v předchozí podkapitole a přerozdělením tak může docházet k velkým ztrátám. Následkem by mohla vzniknout situace, při které si na základě přerozdělování obě strany pohorší.

Dalším pojetím, které se řadí do egalitářských kritérií spravedlivého rozdělování, je maximalizace nejnižších důchodů. Cílem je najít takovou míru redistribuce, která maximalizuje pouze ty důchody, které jsou na stupnici nejnižší. V případě, že by míra redistribuce přesáhla tuto hranici vyšším zdaněním, docházelo by ke snížení daňových výnosů, a to převážně kvůli transferům nejméně příjmových domácností. John Rawls přišel s řešením, kdy jednotlivci budou volit míru redistribuce bez toho, aniž by věděli,

do jaké skupiny se na stupnici důchodů řadí. Čím vyšší míra redistribuce, tím nižší důchody a jelikož lidem předem nebude znám jejich výdělek z přerozdělování, nebudou chtít toto riziko podstupovat a budou spíše preferovat nižší míru redistribuce. Tato teorie tedy stojí na tom, jaký postoj mají občané k riziku. Stejskal et al. (2023) dodávají, že podle Rawlse se má k redistribuci přistupovat s tzv. závojem ignorance. Závoj ignorance předpokládá slepou spravedlnost, tedy že jednotlivci budou volit míru redistribuce bez uvážení vlastního postavení ve společnosti (Musgrave & Musgraveová, 1994; Stejskal et al., 2023).

Kategorická spravedlnost na základě věcných dotací se také zabývá maximalizací nejnižších důchodů. Rozdílný je však pojem důchod, který v tomto případě vyjadřuje soubor jednotlivých položek spotřeby, jako jsou například potraviny, bydlení apod.

3.3 Hlavní problémy a meze redistribuce

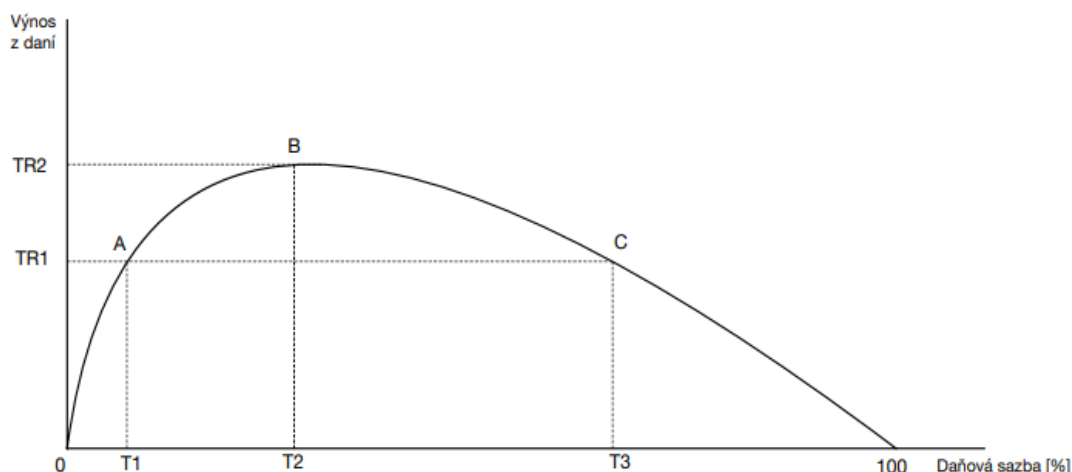
Při rozhodování, do jaké míry a jakým způsobem bude k redistribuci docházet, je důležité si uvědomit, jaké dopady to může mít na společnost. V první řadě společně s vyšší mírou redistribuce může docházet k demotivaci, a to jak na straně jednotlivce, od kterého se příjmy přerozdělují jiným, tak i na straně toho, co při procesu redistribuce získává.

V případě pracujícího člověka, jehož příjem podléhá zdanění, hrozí demotivace z důvodu odsunu jeho peněžních prostředků státu, potažmo i na sociální dávky, což může vést k negativnímu vnímání sociální problematiky. Naopak v situaci nepracujícího, který pobírá sociální dávky, může dojít k demotivaci k práci, jelikož dostává náhradu důchodu a ztrácí společenský blahobyt. Podle Stejskala et al. (2023) na základě této hrozby vzniká otázka, zda je na místě vyplácet sociální podpory těm, kteří jsou schopni získat finanční prostředky vlastním zapojením na trhu práce. Současně je také důležité vzít v potaz náklady, které se s redistribucí pojí a snažit se nalézt nejefektivnější způsob její realizace. Pojem trade-off označuje to, do jaké míry dochází ke snížení efektivity ve prospěch redistribuce (Stejskal et al., 2023).

Redistribuce má i své meze, tedy hranici, která by při jejím překročení vedla k tomu, že přerozdělení bude neefektivní. Toto tvrzení může být vztaženo na daňovou politiku a zvyšování sazeb daní z příjmu. Důsledkem uvalení daně na vydělaný důchod může mít nejprve na jednotlivce ve společnosti pozitivní vliv, resp. odvedení části svého důchodu státu je motivuje ke zvýšení pracovního úsilí. Následkem by byly vyšší daňové výnosy.

V případě dalšího navýšení sazby daně z příjmu by však docházelo k preferenci volného času před prací, což by postupně vedlo ke snižování výnosů z daní. Toto tvrzení je znázorněné pomocí Lafferovy křivky, která je zobrazena na obr. 3.

Obr. 3: Lafferova křivka

Zdroj: vlastní zpracování podle Jurečka et al. (2023), 2024

Lafferova křivka zobrazuje vztah mezi daňovou sazbou, znázorněnou na ose X, a výnosy z daní, znázorněných na ose Y. Prvotní uvalení daně a následné zvýšení sazby způsobuje růst daňových výnosů. Při příliš vysokém zdanění však výnosy postupně začínají klesat. Na obr. 3 tuto skutečnost zachycuje bod B, ve kterém sazba daně z příjmu dosahuje příjmového stropu, konkrétně sazby v bodě T2. Následné zvyšování sazby daně z příjmu vede k postupnému snižování daňových výnosů, což lze pozorovat v bodě T3, kde se výnosy z daní snížily na stejnou úroveň jako v bodě T1. Oblast sazby daně z příjmu mezi bodem 0 a T2 Jurečka et al. (2023) označují jako „příjmatelnou zónu“ a oblast mezi T2 a 100 označují jako „zakázanou zónu“, resp. výši daňové sazby, které by nikdy nemělo být dosaženo (Musgrave & Musgraveová, 1994).

4 Sociální stát

Sociální stát se odvíjí od **sociální politiky**, kterou lze obecně chápat jako politiku zaměřující se na jednotlivce, a to konkrétně na jeho rozvoj, životní podmínky a kvalitu života. Jednotlivci následně tvoří společnost, která se skládá z několika prvků, a to ze sféry ekonomické, politické, technologické, sociální, environmentální atd. Všechny tyto sféry jsou provázané a navzájem se ovlivňují. Sociální politika má ve společnosti významné místo a vyvíjí se v rámci tohoto celého komplexního systému. Soustavně má významný vliv na rozvoj celé společnosti, neboť ovlivňuje sociální realitu. Veškeré nástroje, cíle a v podstatě celé fungování sociální ekonomiky probíhá tedy v návaznosti na fungování a rozvíjení ostatních sfér společnosti (Mertl et al., 2023).

Z výše uvedeného vyplývá, že nelze jednoduše a přesně v rámci obecné shody stanovit definici sociální politiky. Její chápání může být různé z důvodu řazení sociální politiky do několika odvětví, jako jsou právo, sociologie, ekonomie, aj. Mertl et al. (2023) říkají, že sociální politiku je potřeba vnímat jako celek s mnoha komplikovanými vazbami, jak uvnitř sociální politiky, tak i s vnějšími vazbami k částem celého společenského systému. Tomeš (2010) definuje sociální politiku jako vědu, která analyzuje a rozděluje sociální problémy a jevy ve společnosti a zkoumá jednotlivá řešení ovlivňující vývoj sociálních jevů, z čehož dedukuje a stanovuje jiná možná řešení pro společenské úsilí. Mertl et al. (2023) definují sociální politiku jako soubor aktivit, prostřednictvím kterých dochází k vylepšování životních podmínek společnosti jako celku, k udržování sociální suverenity a bezpečí obyvatel.

Sociální politika se odvíjí od několika principů, jenž jsou formulovány na základě tzv. sociálně politických doktrín, které vychází z filozofického myšlení. Mertl et al. (2023) říkají, že v Evropě mezi tyto doktríny patří zejména liberalismus, křesťanské sociální učení a demokratický socialismus. Hlavními myšlenkami liberalismu jsou regulační schopnosti trhu, individuální odpovědnost a nepodporování redistribuční politiky. Křesťanské sociální učení pokládá zodpovědnost na jednotlivce a částečně také na společenský systém. Zastává názor osobní svobody, pouze však za předpokladu mravního závazku. Mertl et. al (2023) navíc dodávají, že křesťanské sociální učení zdůrazňuje důležitost sociálních transferů, charitativních akcí a převážně skutečnosti, že obecný prospěch je nadřazený individuální svobodě. Demokratický socialismus má opačný přístup než liberalismus. Myšlenky se zakládají na přijetí jistých pravidel,

prostřednictvím kterých se jednotlivcům dostane potřebných životních podmínek. Demokratický socialismus staví na velmi rozsáhlém veřejném sektoru, vysoké míře redistribuce a solidaritě (Mertl et al., 2023).

Objekty sociální politiky jsou všichni obyvatelé či skupiny obyvatelstva, resp. ti, na které jsou opatření sociální politiky mířena. Tyto objekty mohou být rozdělovány na základě několika hledisek, jako je věk, rasa či příjem. Základem je však vždy jedinec, na něhož má být soustředěna pozornost, aby bylo dosahováno daných cílů sociální politiky. Za subjekty sociální politiky jsou naopak považováni ti, kteří mají zájem a současně možnost opatření realizovat. Tyto subjekty mohou být také děleny, a to na státní a nestátní, či tržní a netržní, jak uvádějí Mertl et al. (2023). Autoři zároveň dodávají jakožto příklady stát a jeho organizace, zaměstnavatele, firmy, odborové orgány, různé občanské organizace, církev či domácnosti.

Právě stát je subjektem, který podněcuje k dodržování sociální politiky. Z toho vychází pojem **sociální stát**. Sociální stát vyjadřuje uplatňování funkcí státu s důrazem na realizaci funkce redistribuční. Stejskal et al. (2023) uvádějí, že pojem sociální stát se poprvé začal vyskytovat v roce 1939 ve Velké Británii a v průběhu druhé poloviny 20. století se vyvíjel k označování jednotlivých forem státu blahobytu neboli „welfare state“ a naplňování sociálních politik.

Sociální stát se zabývá oblastí veřejných příjmů ve formě pojistného a daňové politiky státu a současně oblastí veřejných výdajů ve formě sociálních transferů. Uplatňování politiky má dopad na chod státu, neboť významně ovlivňuje veřejné rozpočty, současně však buduje sociální klima ve společnosti.

Teorie sociálního státu neposkytují jednoznačnou definici, jelikož sociální stát nabývá rozmanitých podob, což je způsobeno i odlišnými politikami mezi státy. Pierson (2001) definuje sociální stát jako takový stát, který zabezpečuje své občany ekonomicky i sociálně, přerozděluje bohatství za účelem zmírnění nerovností, snaží se o zajištění kvalitních životních podmínek, podporuje ekonomický růst a navyšuje blaho společnosti.

Mertl et al. (2023) zmiňují další možná pojetí sociálního státu, a to:

- sociální stát chápaný jako stát s velmi výrazným veřejným sektorem a státními zásahy,
- sociální stát jako stát, který se pokouší o nalezení střední cesty mezi centrálně plánovanou ekonomikou a ekonomikou volného trhu,

- sociální stát ve smyslu státu, ve kterém odpovědnost za životní podmínky a úroveň je věcí veřejnou (Mertl et al., 2023; Pierson, 2001; Stejskal et al., 2023).

Hejduková (2015) dále uvádí, že v odborné literatuře se objevují dva pohledy na sociální stát, a to v užším a širším pojetí. Širší pojetí definuje sociální stát jako sociální politiku naplňovanou ve vyspělých státech, jejíž hlavním úkolem je zabezpečení prosperity, sociální rovnosti, sociální integrace a stability, zajištění nezávislosti občanů a redukování chudoby. Dosahování těchto cílů podporuje společnost a zajišťuje vyšší životní úroveň. Zatímco užší pohled na sociální stát pohlíží pouze jako na sociální péči.

Obecně však lze říct, že myšlenkou sociálního státu je převzetí sociálního jistění jednotlivců a sociálního zabezpečení (vzdělání, zdravotnictví, ...) státem, redukce nezaměstnanosti a chudoby a přerozdělování bohatství. Naplňování těchto cílů však přináší jistá negativa, mezi která patří převážně vysoká míra zdanění, která subjekty v ekonomice k pracovnímu úsilí spíše demotivuje. Mertl et al. (2023) udávají, že právě z tohoto důvodu je nejzásadnější otázkou pro správné fungování sociálního státu míra přerozdělení, která je ovlivněna přístupem státu a společnosti k podobě sociálního státu a jeho politik.

Sociální stát vychází z teorie státu blahobytu, která může být považována za jeho předchůdce, jelikož právě z této ekonomické teorie a jejího postupného vyvíjení se začaly vytvářet teorie sociálního státu (Stejskal et al. 2023).

Teorie **státu blahobytu** může být řazena pod neoklasickou ekonomii, jelikož zachovává některé shodné znaky, a to konkrétně myšlenku, že subjekty v ekonomice motivuje převážně dosahování maximálního užitku pomocí vlastní spotřeby. Stejskal et al. (2023) však udávají, že v určitých oblastech se teorie státu blahobytu rozchází od neoklasické ekonomie, tudíž ji pod ni nelze jednoznačně zahrnout.

Hlavním cílem státu blahobytu je dosažení společenského blahobytu, resp. omezení nerovností ve společnosti, začlenění veškerých občanů do společnosti, snaha o navyšování životní úrovně apod. To se uskutečňuje prostřednictvím nástrojů redistribuce, tedy naplňováním redistribuční funkce státu. Z toho vyplývá, že základ pro stát blahobytu je redistribuční politika státu (Stejskal et al., 2023).

4.1 Historie

Počátky moderní sociální politiky se začaly objevovat v Německu již v 19. století, kdy německý kancléř Otto von Bismarck zavedl povinné pojištění zaměstnanců proti úrazu a vůbec první důchodové pojištění. Tomeš (2010) navíc dodává, že Bismarckovou hlavní zásluhou bylo založení zákona o nemocenském pojištění, o úrazovém pojištění a o pojištění pro případ invalidity a stáří. Vznik státu blahobytu se však dle Stejskala et al. (2023) pojí s Velkou Británií na počátku 20. století, kdy docházelo k zavádění prvních zákonů o sociálním pojištění, které jsou považovány za důležité milníky ve vývoji zabezpečování obyvatelstva. Jsou jimi zákon o důchodech zavedený v roce 1908 a zákon o národním pojištění zavedený o tři roky později. Zavedení sociální péče ve Velké Británii a postupně i v dalších zemích odstartovalo vývoj počínání států v ohledu zabezpečování obyvatel. Sociální péče se významně vyvíjela převážně po druhé světové válce, kdy začalo docházet k navyšování míry redistribuce, poskytování vzdělání, podpory v nezaměstnanosti atd. Největší nárůst se však objevil až v 60. a na počátku 70. let 20. století, což vedlo v mnoha státech k nemalému zadlužení kvůli vysokým veřejným výdajům na ochranu obyvatelstva (Stejskal et al., 2023).

S rozvojem státu blahobytu se postupně navyšovaly státní zásahy do ekonomiky kvůli zabezpečování veřejných statků, což však současně vedlo k odklonění teorií od liberalismu. Důvodem bylo omezování svobody za účelem zvýšení blahobytu celé společnosti. Stejskal et al. (2023) tuto skutečnost označují jako moderní teorii státu blahobytu, resp. stav, ve kterém se do popředí dostává veřejný zájem na úkor svobod a práv jednotlivců.

Z historického vývoje státu blahobytu a teorií sociálního státu začalo docházet ke vzniku sociálních států v Evropě, mezi které se řadí významně Švédsko či Norsko. Dále docházelo k významnému rozvoji veřejné ekonomiky s důrazem na veřejný zájem a kolektivní spotřebu, což sebou však přineslo poměrně závažné problémy, které se projevují v dlouhodobém období. Mezi nejpodstatnější problémy Stejskal et al. (2023) řadí změnu aktivit ekonomických subjektů v reakci na vysokou míru zdanění či pokles investic v návaznosti na malou snahu jednotlivců šetřit své úspory, kvůli jistotě, kterou jim sociální stát poskytuje. Snížení investic však má vliv na chod celého hospodářství. V krátkodobém rozmezí lze však pozorovat pozitivní dopady sociálních států, jako jsou kvalitní životní podmínky a navýšení životní úrovně. Tomeš (2010) dodává, že

o 80. a 90. letech 20. století se hovoří jako o období krize sociálního státu vzhledem k sílící kritice spojené s narůstáním nákladů na zabezpečování obyvatelstva, což souvisí nejen se stárnutím populace, ale rovněž s ekonomickým vývojem 70. let minulého století, která jsou spojena s tzv. ropnými šoky.

4.2 Typologie sociálního státu

Jak již bylo zmíněno výše, vlivem rozdílných postojů, diferencováním sociálních politik či odlišných preferencí občanů mezi státy došlo v průběhu vývoje, rovněž v návaznosti na různé historické události, ke vzniku několika forem sociálního státu, které se navzájem široce odlišují. Proto došlo k definování několika režimů sociálního státu, které shrnují shodné znaky jednotlivých přístupů. Tyto typy vysvětlují pouze základní charakteristiky vzhledem k velmi obsáhlým rozdílům, které kdyby měly být zahrnuty do typologie v celém rozsahu, bylo by zapotřebí stanovit velké množství typů, a to tolik, kolik států alespoň z malé části využívá teorii státu sociálního (Hejduková, 2015; Mertl et al., 2023; Pokorný, 2018). Snažení o zavedení jakýchsi základních typů sociálního státu začalo podle Stejskala et al. (2023) v druhé polovině 20. století.

V odborné literatuře existuje několik různých členění sociálního státu. Mertl et al. (2023) jako základní udávají tři typy sociálního státu, a to reziduální typ, výkonový typ a institucionální typ. Další velmi rozšířenou typologií, která se v praxi dle Stejskala et al. (2023) vyskytuje nejčastěji, je typologie sociálního státu od Gøsta Esping-Andersena, který ve svém díle „The Three Worlds of Welfare Capitalism“, vydaném v roce 1990, rozdělil sociální stát na liberální, konzervativní a sociálně-demokratický. Stejskal et al. (2023) dodávají ještě Bonoliho rozdělení, a to dle Bismarcka a Beveridgeho na základě německých a anglických pojistných systémů (Hejduková, 2015).

4.2.1 Typologie dle G. Esping-Andersena

Esping-Andersen (1990), jak již bylo zmíněno, svoji typologii sociálního státu zveřejnil v roce 1990 ve svém významném díle „The Three Worlds of Welfare Capitalism.“ Scruggs & Allan (2008) říkají, že každá správná typologie má tři výhody, a to i ta Esping-Andersenova. Těmito výhodami jsou rozdělení jednotlivých států do skupin, díky kterým lze následně tyto skupiny analyzovat, dále jejich šetrnost a jako poslední výhodu uvádějí jednodušší stanovování a testování hypotéz a dopadů sociální politiky. Také dodávají, že Esping-Andersenova typologie patří mezi nejvýznamnější a nejpoužívanější

typologie sociálního státu, a to kvůli důkazům o sociálních režimech potvrzených sociálními údaji, což jeho typologii odlišuje od ostatních.

V této typologii jsou stanoveny tři základní principy sociálního státu, na jejichž základě se následně odlišují jednotlivé modely. Těmito principy jsou:

- sociální práva a dekomodifikace,
- stratifikace,
- předěl mezi trhem, domácnostmi a státem (public-private mix).

Dekomodifikace označuje míru redistribuce, která se odvíjí od zapojení jednotlivců na trh. Jejím principem je snaha zabránit jednotlivcům v odrazení od práce kvůli sociálním dávkám. Označuje tedy to, z jak velké části se odvíjí sociální pomoc státu od příspěvků na sociální politiku a zapojení jednotlivců na trhu. Schmid (2019) popisuje dekomodifikaci jako povinnost jednotlivců se zajistit pro případ ztracení příjmu či zaměstnání.

Esping-Andersen (1990) však dodává, že práva jednotlivců se vážou spíše na prokázání potřeby než na pracovní výkon. To může způsobit vysoké posílení trhu, jelikož orientace na potřebu místo na výši příspěvků snižuje závislost dávek na trhu. Ve státech se silnou sociální politikou je dekomodifikace vysoká, tedy vyplacené dávky závisí na příspěvcích jednotlivců pouze z malé části, naopak ve státech, kde probíhá sociální pomoc pouze na úrovni zajištění minimální životní úrovně, je dekomodifikace nízká, tedy výplata dávek se výrazně pojí k zapojení jednotlivců na trh. Nízkou dekomodifikaci lze označit také jako komodifikaci. Dekomodifikace, stejně jako celé fungování sociálního státu, se mezi státy liší (Esping-Andersen, 1990; Pokorný, 2020).

Schmid (2019) **stratifikaci** označuje jako způsob, kterým se hodnotí formy, ve kterých se sociální politika implementuje a dochází tak k měření jednotlivých útvarů a k měření vyplacených dávek.

Buhr & Stoy (2015) dále uvádějí, že dekomodifikace a současně i stratifikace berou v úvahu dávky spojené s penzí, nezaměstnaností a nemocenským. Zatímco předěl mezi veřejným a soukromým sektorem zahrnuje pouze penzi.

Prvním modelem, který Esping-Andersen (1990) definuje, je **liberální model**. Tento model funguje na principu minimálních státních intervencí do ekonomiky a nízké míře dekomodifikace. Hejduková (2015) navíc dodává, že liberální model sociálního státu se soustřeďuje na jednotlivce, konkrétně na dodržování jeho práv a svobod. Stát podněcuje

občany k založení doplňkového důchodového pojištění, avšak sám zajišťuje pouze základní životní úroveň občanů, což je jeho jediným zásahem do ekonomiky. Stejskal et al. (2023) uvádějí, že liberální model sociálního státu je charakteristický pro anglosaské země.

Dalším modelem je model **konzervativní**. Ten se vyznačuje průměrnou mírou dekomodifikace a existencí dávkového sociálního systému. Dávky z tohoto systému se však odvíjejí od zapojení jednotlivých členů na trhu, resp. od výše jejich příspěvků do systému. Doplňkem dávek, které v případě konzervativního modelu nejsou vysoké, je pomoc ze strany rodiny či neziskových organizací. Tento model je charakteristický pro západoevropské země (Stejskal et al., 2023).

Posledním modelem, který Esping-Andersen (1990) definuje, je model **sociálně-demokratický**. Ten se naopak od liberálního modelu vyznačuje četnými státními zásahy do ekonomiky, vysokou mírou redistribuce a dekomodifikace. Stát poskytuje vysoké a kvalitní služby pro zabezpečení obyvatel, s tím se však pojí nutnost nadměrného zapojení občanů do státní sociální politiky. To je zajištěno nízkou mírou nezaměstnanosti, která poskytuje vysoké daňové příjmy. Sociálně-demokratický model je charakteristický pro severské země (Stejskal et al., 2023).

4.2.2 Další typologie sociálního státu

Krebs et al. (2007) poskytují další možné rozdělení sociálního státu, které rozlišuje tři modely podle účasti na sociální politice. Mezi tyto modely spadá model redistributivní, výkonný a reziduální.

Redistributivní model, jak již z názvu vyplývá, se zaměřuje na vysokou redistribuci, což způsobuje vysokou nákladovost, resp. nejvyšší nákladovost mezi těmito třemi modely. V popředí redistributivního modelu stojí stát, který redistribuci uskutečňuje, a to za jakýchkoliv podmínek celé populaci či skupinám populace. Hejduková (2015) říká, že tento model potvrzuje kritiku sociálního státu, a to právě kvůli vysokým státním výdajům na vyplácení dávek. Na druhé straně však stojí vysoká podpora a zabezpečení všech obyvatel.

Jako druhý model, který Krebs et al. (2007) uvádí, je výkonný neboli korporativní model. Na rozdíl od prvního modelu v tomto případě stát přihlíží k produktivitě jednotlivých občanů, na základě čehož následně redistribuuje bohatství. Současně jsou občané povinni

platit sociální pojištění, čímž přispívají na státní sociální politiku. Oproti redistributivnímu modelu, ve kterém měli občané vysokou jistotu ze strany státu, v tomto modelu stát poskytuje dávky pouze pro základní zabezpečení. Hejduková (2015) dodává, že další zajištění mohou občané využít např. z pojistných fondů.

Posledním modelem je model reziduální, který je z hlediska míry redistribuce opakem modelu redistributivního, resp. míra redistribuce je v tomto modelu nejnižší. V popředí již nestojí stát, ale trh a domácnosti. Ty jsou hlavním nositelem sociální politiky, do které se stát zapojuje pouze minimálními dávkami, resp. stát je nejméně důležitým aktérem v reziduálním modelu sociálního státu. Do sociální politiky se stát zapojuje až v případě, kdy rodina a trh nejsou schopny v tíživých situacích poskytnout podporu (Duková et al., 2013).

5 Nástroje redistribuce

Nejzásadnějším nástrojem, který stát využívá k implementaci redistribuční politiky, jsou veřejné rozpočty, a to, jak již bylo zmíněno, z pohledu veřejných příjmů i veřejných výdajů.

Veřejné výdaje, jak je popisuje Hamerníková & Kubátová (2004), jsou finanční toky uskutečňované na základě neekvivalentnosti a nenávratnosti a slouží převážně k naplňování fiskální politiky státu. Jsou tvořeny dvěma základními skupinami, a to vládními výdaji a transfery. V rámci redistribuční politiky se veřejné výdaje vážou převážně k transferům, které stát přesouvá různým subjektům v ekonomice, od nichž za jejich poskytnutí neobdrží žádnou náhradu, což je projev principu neekvivalence veřejných výdajů.

Veřejné příjmy jsou tvořeny převážně daňovými příjmy, současně však do státního rozpočtu plynou výnosy z cel, různých poplatků, příspěvků apod. Peková (1999) říká, že veřejné příjmy naplňují funkci rozpočtovou, stabilizační a redistribuční, přičemž redistribuční funkci naplňují převážně příjmy daňové (Hamerníková & Kubátová, 2004).

Redistribuční politika státu spočívá právě v získávání peněžních prostředků, resp. veřejných příjmů, které následně přerozděluje mezi ekonomické subjekty v podobě transferů, resp. veřejných výdajů.

5.1 Daňová politika

Jak již bylo zmíněno, veřejné příjmy jsou tvořeny převážně příjmy z daní. Daňové příjmy jsou nástrojem redistribuční politiky státu, pomocí kterých dochází k přerozdělování příjmů ve společnosti a zmírňování nerovností, a to pomocí zejména progresivního zdanění. Hamerníková & Kubátová (2004) popisují daně jako příjmy, které fungují na principu nedobrovolnosti, nenávratnosti, neekvivalentnosti a neúčelovosti. Hamerníková et al. (2007) navíc dodávají, že mezi základní principy daní patří efektivnost a spravedlnost, které shrnují veškeré další podstatné principy daní (Peková, 1999).

Princip efektivnosti spočívá v minimalizaci nákladů, které se vážou k ostatním činnostem, jimiž nejsou čisté náklady na zaplacení daně. Mezi tyto náklady řadí Hamerníková et al. (2007) administrativní náklady a náklady nadměrného břemene daní.

Náklady nadměrného daňového břemene jsou rozuměny náklady, které přinese zavedení či navýšení daně. To se projevuje zvýšením ceny zboží či služby a snížením nabídky či poptávky (náklady nadměrného břemene vznikají jak při uvalení daně na prodejce, tak i na kupce).

Princip spravedlnosti označuje spravedlivé rozložení závazku placení daní na veškeré subjekty v ekonomice a současně se váže k redistribuci bohatství, resp. k tomu, co subjekty v ekonomice považují za spravedlivou míru redistribuce. Ke spravedlnosti daňové politiky dodávají Hamerníková et al. (2007) dva principy. Prvním principem je princip prospěchu, který označuje kompenzaci ztráty subjektu kvůli zdanění užitkem, který jednotlivec získá ze spotřeby veřejných statků financovaných daňovými příjmy. Druhým principem je platební schopnost, podle kterého by subjekty měly daně platit dle svých platebních možností. Pod tento princip lze zahrnout například progresivní zdanění, které více výdělečným subjektům přináší vyšší sazbu daně, resp. větší část jejich příjmu plyne do daňových příjmů.

Právě princip spravedlnosti a platební schopnosti vede k přerozdělování příjmů ve společnosti, resp. k přesunu prostředků od bohatších k chudším. K redistribuci bohatství dochází jak z daní přímých, tak i nepřímých, jelikož v obou případech dochází ke snižování disponibilního důchodu subjektů. Podle zatížení jednotlivých subjektů rozlišují Hamerníková et al. (2007) tři typy daní, a to daň progresivní, proporcionální a regresivní (neboli degresivní), přičemž daň progresivní více zatěžuje bohaté jedince, daň regresivní zatěžuje více chudé a proporcionální zatěžuje ve stejné míře bohaté i chudé. Tyto tři druhy daní spadají pod procentní sazbu daně, dalším druhem jsou pevné sazby daně, které se nemění. K měření účinnosti a dopadů daňové politiky slouží Lorenzova křivka a Giniho koeficient, viz kapitola 3 (Peková, 1999).

5.2 Sociální zabezpečení

Sociální zabezpečení, jako nástroj redistribuční politiky, cílí na snižování nerovností mezi občany daného státu. Pro sociální zabezpečení neexistuje jednotná definice, v literatuře lze najít více pojetí tohoto pojmu. Jeden z významů, který se skrývá pod sociálním zabezpečením, je souhrn peněžních a věcných plnění včetně služeb, které jsou vypláceny určitým osobám. Sirovátka (1997) definuje sociální zabezpečení jako souhrn nástrojů formující solidaritu s takovými lidmi, jejichž příjmy nejsou dostačující či existuje riziko nedostatku příjmu, a s těmi, kteří se vyskytli v obtížné životní situaci vyžadující

dodatečné výdaje. Sirovátka (1997) uvádí, že sociální zabezpečení funguje na principu redistribuce mezi generacemi a na snaze státu o oživení trhu v případě nedostatečného pojištění či nedostatku úspor. Také dodává, že dávky sociálního zabezpečení lze odlišovat několika způsoby, a to na:

- dávky sociálního pojištění a dávky sociální pomoci,
- hotovostní dávky a věcné dávky či
- dávky nahrazující příjem a dávky doplňující příjem.

Sociální zabezpečení je poskytováno veřejným sektorem, který získává finanční prostředky pomocí daní, pojištění či poplatků, v každém státě je však financování uspořádáno odlišným způsobem. V tuzemsku je např. na část sociálního zabezpečení uplatňován pojistný přístup, tedy je zavedeno veřejné zdravotní pojištění a tzv. sociální pojištění, které je tvořeno důchodovým pojištěním, nemocenským pojištěním a příspěvkem na státní politiku zaměstnanosti. Nicméně v případě Dánska je uvalena v rámci financování zdravotní daň (Arnoldová, 2012; Christiansen & Vrangbæk, 2018; Hejduková, 2015).

Atkinson (2016) říká, že sociální zabezpečení má tři základní formy, a to sociální pojištění, sociální pomoc (někdy označována také jako daňové úlevy) a základní příjem. Sociální pojištění je hrazeno převážně z příspěvků, zatímco finance na sociální pomoc a základní příjem jsou získávány ze všeobecného zdanění. Dále se tyto formy odlišují rozdílnými nároky na jednotlivé dávky. Pro získání sociálního pojištění je nárok na dávku závislý na výši příspěvků a podmínkou pro získání je účast na trhu práce. Výše dávky se odvozuje na základě konkrétního jednotlivce. U sociální pomoci se nárok odvozuje od výše příjmu a hodnoty aktiv rodiny či domácnosti. Stejně jako sociální pojištění se i sociální pomoc odvíjí od postavení na trhu práce. Poslední formou je základní příjem, na který mají nárok osoby s trvalým bydlištěm v konkrétní zemi a na rozdíl od zbylých forem je nezávislý na postavení na trhu práce.

Podle Sirovátka (1997) je u systému sociálního zabezpečení podstatné nastavení toho, kdo má nárok tuto pomoc čerpat a kdo naopak má povinnost do tohoto systému přispívat svými finančními prostředky, a to vzhledem k tomu, že sociální zabezpečení, jak již bylo zmíněno, funguje na principu solidarity mezi občany dané země, resp. dochází k přesunu prostředků od jedné skupiny obyvatel k jiné. Vyskytují se sociální systémy nastavené tak, že jedinci přispívající do tohoto systému nemají nároky na žádné sociální dávky a naopak

jedinci, kteří nikterak nepřispívají, čerpají většinu těchto dávek. Existují však i dávky nezávislé na životní situaci občanů či výši jejich příjmu. Jedná se např. o sociální pojištění, které je ve většině případů podmíněno pouze trvalým bydlištěm v dané zemi, popř. zaměstnáním v zemi a odváděním daně z příjmu. Jedná se o tzv. všeobecné sociální pojištění.

Pod sociální zabezpečení je možné zařadit pomoc od veřejného sektoru při situacích jako je např. nedostatek příjmu, neschopnost pracovat kvůli zdravotním problémům či vysoký věk umožňující odchod do důchodu, ztráta partnera s hlavním příjmem domácnosti, nezaměstnanost apod. (Sirovátka, 1997). Takové státní zásahy mají snižovat nerovnosti mezi občany daného státu.

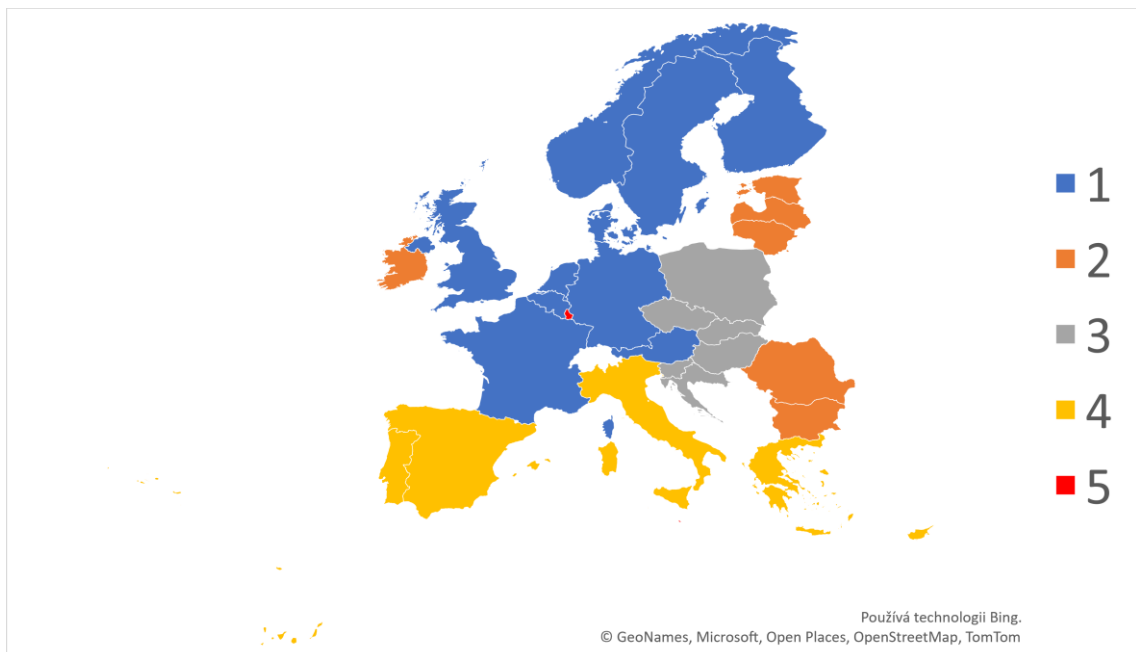
6 Praktická část

V praktické části této bakalářské práce je vybráno několik států, u kterých dojde k analyzování naplňování jejich redistribuční funkce státu prostřednictvím popsání a porovnání ukazatelů, které se týkají problematiky sociálního státu a redistribuce. Následně jsou zkoumány vztahy mezi vybranými ukazateli.

6.1 Typologie sociálního státu

V praktické části je vycházeno z výsledků studie, jejíž cílem bylo rozdělit evropské země do několika skupin s ohledem na model sociálního státu, který se v daném státě projevuje dle získaných dat. Lauzadyte-Tutliene, Balezentis & Goculenko (2018) provedli hierarchickou shlukovou analýzu pro rok 2014, ve které jako proměnné použili politické faktory, ekonomické faktory, sociální faktory a vládní programy. V rámci politické situace byl použit pouze jeden ukazatel, a to voličská účast v národních a evropských volbách. Pro analyzování ekonomické situace byly využity ukazatele exportu, importu a hrubého domácího produktu. Sociální faktory lze rozdělit do pěti hlavních skupin, a to na trh práce, rozdíly mezi pohlavím na trhu práce, demografickou situaci, vzdělání a životní podmínky.

Obr. 4: Rozložení evropských zemí do skupin sociálního státu

Zdroj: vlastní zpracování podle Lauzadyte-Tutliene, Balezentis & Goculenko (2018), 2024

Konkrétní ukazatele sociální situace, které byly vzaty v úvahu, jsou např. příjmová nerovnováha, porodnost či úmrtnost. V rámci vládních programů bylo zohledněno alokování prostředků do vybraných politik, např. vzdělávání, zdravotnictví či věda a výzkum. Na základě analýzy a vyhodnocení těchto dat autoři studie rozdělili evropské země do pěti skupin, jak je zobrazeno na obr. 4.

Do první skupiny patří Rakousko, Belgie, Dánsko, Spojené království, Nizozemsko, Norsko, Francie, Finsko, Švédsko a Německo. Do druhé skupiny bylo zařazeno Bulharsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Rumunsko a Irsko. Česká republika společně s Chorvatskem, Polskem, Slovenskem, Slovinskem a Maďarskem spadá do skupiny třetí. Španělsko, Itálie a Kypr byly zařazeny do čtvrté skupiny a do páté skupiny spadá pouze Lucembursko a Malta.

Tab. 1: Základní ukazatele vybraných států

Ukazatel	Belgie	Bulharsko	ČR	Portugalsko	Lucembursko
Velikost populace [tis.]	11 685,81	6 465,1	10 672,12	10 409,7	653,1
Měna	Euro	Lev	Česká koruna	Euro	Euro
HDP na obyv. [USD/obyv.]	49 926,8	13 974,4	27 223	24 515,3	125 006
Hustota zalidnění [obyv./km²]	382,6	63,4	136,1	113,1	248,6
Velikost daňové kvóty [% HDP]	45,5	30,8	36,0	37,4	39,6

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024) a The Worldbank (2024), 2024

Pro potřeby této bakalářské práce bylo vybráno pět států, a to každý z jedné skupiny, zároveň bylo uvažováno při výběru o velikosti země vzhledem k České republice, která je zástupcem třetí skupiny, i když to nebylo vždy možné. Vybranými státy jsou tak Belgie, Bulharsko, Česká republika, Portugalsko a Lucembursko. Pro porovnání jsou v tab. 1 zobrazeny základní ukazatele každého státu.

Jak je z uvedených dat patrné, vybrané státy se odlišují nejen ve velikosti populace, ale i ve svém bohatství, kdy nejnižší výkon hrubého domácího produktu na obyvatele má Bulharsko, naproti tomu Lucembursko přesahuje druhou Belgii o více jak 2,5 násobek. Významné rozdíly jsou následně vidět i u daňové kvóty.

Rozdělení ze studie Lauzadyte-Tutliene, Balezentis & Goculenko (2018) je bráno jako předpoklad, který bude v této práci analyzován.

6.2 Analýza vybraných ukazatelů

V této podkapitole je provedena analýza vybraných ukazatelů u zemí, které byly stanoveny v rámci dílčích skupin, při základním sledovaném období od roku 2017 do roku 2022. U některých ukazatelů momentálně nejsou dostupná aktuální data, proto bude pracováno s těmi, které jsou zveřejněny na webových stránkách Eurostat (2024).

Míra závislosti ve stáří

Míra závislosti ve stáří zobrazuje poměr mezi počtem seniorů starších 64 let a počtem obyvatel v produktivním věku, resp. mezi 15-64 lety. Ukazatel je vyjádřen ročně, a to v hodnotě na 100 obyvatel v produktivním věku (Eurostat, 2024). Ukazatel míry závislosti ve stáří je v praxi využíván pro kvantifikování stárnutí populace (Muszyńska & Rau, 2012). Hodnoty pro vybrané státy v konkrétních letech zobrazuje tab. 2.

Tab. 2: Míra závislosti ve stáří v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	28,6	29,1	29,5	29,9	30,2	30,6
Bulharsko	31,8	32,5	33,2	33,8	34,1	34,0
Česká republika	28,6	29,6	30,4	31,1	32,3	32,6
Portugalsko	32,5	33,3	33,9	34,5	35,0	37,2
Lucembursko	20,5	20,6	20,7	20,9	21,0	21,3

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Jak lze z tab. 2 vidět, nejnižší hodnoty tohoto ukazatele se vyskytují u Lucemburska. V průběhu šesti let se hodnota ukazatele navýšila pouze o osm desetín. Naopak nejvyšší hodnoty lze pozorovat u Portugalska, což naznačuje nejstarší obyvatelstvo. Současně

u Portugalska došlo během sledovaného období k největšímu nárůstu hodnoty ukazatele. To lze zdůvodnit vysokou a stále rostoucí emigrací z Portugalska. Pires (2019) uvádí, že Portugalsko je zemí s druhou nejvyšší emigrací v Evropě a 12. zemí na světě. Jako možné důvody způsobující tak vysokou emigraci zmiňuje například vysokou nezaměstnanost či nízkou nabídku pracovních míst.

U Belgie a České republiky se hodnoty pohybují okolo 30. Bulharsko se dostává až na hodnotu 34, což může být stejně jako u Portugalska ovlivněno zápornou hodnotou čisté migrace, resp. převažující emigrací nad imigrací (Škuflíć & Vučković, 2019). Nejvyšší nárůst v rámci těchto tří zemí se však vyskytuje u České republiky, a to o hodnotu 4, což poukazuje na nejvyšší míru dynamiky v rámci těchto vybraných států.

U České republiky lze současně pozorovat zvýšený nárůst hodnoty po roce 2020, kdy v Evropě vypukla pandemie Covid-19. Hodnota ukazatele v roce 2021 je o 1,2 vyšší než v roce předcházejícím, avšak další rok již růst ukazatele klesá, a to na 0,3. V ostatních zemích se covidová situace nijak neprojevuje ve srovnání s předchozím trendem.

Celkové výdaje na zdravotní péči

Ukazatel celkových výdajů na zdravotní péči je vyjádřen v procentech hrubého domácího produktu a je hodnocen za rok. Celkové výdaje na zdravotní péči zahrnují všechny dostupné ekonomické zdroje vyjma kapitálových investic plynoucí zdravotním funkcím (Eurostat, 2024). Konkrétní hodnoty ukazatele pro vybrané státy jsou zobrazeny v tab. 3.

Tab. 3: Celkové výdaje na zdravotní péči v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	10,80	10,86	10,79	11,18	10,93	-
Bulharsko	7,50	7,33	7,09	8,48	8,56	-
Česká republika	7,38	7,47	7,60	9,21	9,49	-
Portugalsko	9,31	9,41	9,51	10,55	11,07	10,49
Lucembursko	5,14	5,28	5,46	5,76	5,66	5,50

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Tyto výdaje se soustředí především na zdravotnické zboží a služby pro rezidenty a nerozlišuje se, kde probíhá spotřeba či kdo za tyto produkty platí (Eurostat, 2024).

Jak lze v tab. 3 pozorovat, nejmenší hodnoty se vyskytují u Lucemburska. Lucembursko je však jednou z ekonomicky nejvýkonnějších zemí Evropy, což může hodnotu tohoto ukazatele ovlivňovat, vzhledem k tomu, že je ukazatel vyjádřen jako podíl HDP. V případě, že by byl ukazatel brán v úvahu v eurech na obyvatele, v rámci těchto pěti vybraných zemí má Lucembursko nejvyšší výdaje. Konkrétně v roce 2019 (aby nedošlo ke zkreslení pandemií Covid-19) byly celkové výdaje na zdravotní péči v Lucembursku v hodnotě 6 402 euro na obyvatele, oproti Belgii, která měla v roce 2019 v tab. 3 hodnotu ukazatele nejvyšší, kde celkové výdaje činily 4 462 euro na obyvatele (ČSÚ, 2019; Eurostat, 2024). Již zmíněná Belgie patří mezi evropské státy s největším podílem výdajů na zdravotnictví vůči HDP. Stejně tak Česká republika je považována za stát s vysokými veřejnými výdaji na zdravotnictví. Současně Česká republika patří mezi státy, ve kterých jsou zdravotní výdaje hrazeny více než z 80 % z veřejného financování. Naopak Bulharsko vykazuje nejnižší hodnoty. Je jednou z mála zemí, kde veřejné výdaje na zdravotnictví téměř dorovnávají hodnotu soukromých výdajů obyvatel (ČSÚ, 2019).

Jak již bylo zmíněno, v roce 2020 vypukla v Evropě pandemie Covid-19. Nárůst hodnoty ukazatele v roce 2021 je možné pozorovat u Bulharska, České republiky a Portugalska, z čehož však nárůst u Bulharska je pouze o 0,08 procentního bodu, tudíž je zanedbatelný. V roce 2022, kdy se pandemická situace ustálila, hodnota u Portugalska klesá o téměř 0,6 procentního bodu. U zbylých států, ve kterých došlo ke zvýšení výdajů na zdravotnictví kvůli pandemii Covid-19, data za rok 2022 nejsou dostupná, tudíž nelze zhodnotit situaci po pandemii.

Nemocniční lůžka

Tento ukazatel zobrazuje počet nemocničních lůžek, která jsou pravidelně udržována a připravena pro okamžité hospitalizování pacientů. Ukazatel je vyjádřen ročně a v hodnotě na 100 000 obyvatel (Eurostat, 2024). Hodnoty počtu nemocničních lůžek u vybraných států jsou zobrazeny v tab. 4.

Jak si lze všimnout z tab. 4, nejvíce dostupných nemocničních lůžek poskytuje Bulharsko. Tento počet se v průběhu let stále navyšuje. Další v pořadí je Česká republika, kterou následuje Belgie. Nejnižší hodnoty lze pozorovat u Portugalska a Lucemburska. Počet nemocničních lůžek se v Portugalsku téměř nemění, zatímco v Lucembursku tento počet rapidně klesá. Během šesti let zobrazených v tab. 4 počet nemocničních lůžek klesl

o 51,85 na 100 000 obyvatel. Největší nárůst během let lze naopak pozorovat u Bulharska, a to o 46,88 na 100 000 obyvatel.

Tab. 4: Počet nemocničních lůžek v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	566,35	562,24	556,72	553,33	549,22	547,20
Bulharsko	745,40	756,91	774,07	781,88	792,28	-
Česká republika	667,31	666,39	662,59	660,63	665,51	-
Portugalsko	339,34	344,32	350,88	349,80	351,07	-
Lucembursko	466,18	450,70	426,45	419,40	414,33	-

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Co se týče pandemie, nárůst počtu nemocničních lůžek po roce 2020 lze pozorovat opět pouze u Bulharska, České republiky a Portugalska. K největšímu nárůstu z roku 2020 na 2021 došlo u Bulharska, a to o 10,4 lůžek na 100 000 obyvatel. K nejmenšímu nárůstu naopak došlo v Portugalsku, kde lze pozorovat pouze zanedbatelný růst, a to o 1,27. Vývoj po pandemii z tab. 4 nelze zhodnotit, jelikož data pro rok 2022 jsou dostupná pouze u Belgie, ve které od r. 2020 hodnota ukazatele stále klesá.

Celková míra nezaměstnanosti

Tento ukazatel vyjadřuje procento nezaměstnaných obyvatel z celkového počtu zaměstnaných i nezaměstnaných obyvatel země, tedy ekonomicky aktivních. Do ukazatele jsou zařazeni jako nezaměstnaní ti obyvatelé, kteří jsou ve věku 15-74 let a aktivně si hledají práci či práci budou začínat v následujících třech měsících (Eurostat, 2024). Ukazatel celkové míry nezaměstnanosti je vyjádřen procentem z celkového počtu ekonomicky aktivních a je hodnocen za rok. Konkrétní hodnoty pro jednotlivé státy v letech 2017-2022 lze vidět v tab. 5.

Jak lze v tab. 5 pozorovat, Česká republika vykazuje nejnižší míru nezaměstnanosti. Česká republika je dlouhodobě zemí s nejnižší nezaměstnaností v Evropské unii. V roce 2020 a 2021 v ČR došlo k nárůstu nezaměstnanosti kvůli pandemii Covid-19, avšak nárůst nebyl nijak rapidní, a v roce 2022 míra nezaměstnanosti opět klesla na 2,2 %, jako tomu bylo v roce 2018. Možným důvodem ke zvládnutí udržení nízké nezaměstnanosti v pandemickém období je reakce vlády na krizi prostřednictvím zavedení vládního

programu Antivirus. Dalším důvodem je stále převažující počet volných pracovních míst nad počtem lidí hledajících zaměstnání (Novák, 2021).

Tab. 5: Celková míra nezaměstnanosti v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	7,2	6,0	5,5	5,8	6,3	5,6
Bulharsko	7,2	6,2	5,2	6,1	5,3	4,3
Česká republika	2,9	2,2	2,0	2,6	2,8	2,2
Portugalsko	9,2	7,2	6,7	7,0	6,7	6,2
Lucembursko	5,5	5,6	5,6	6,8	5,3	4,6

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Portugalsko vykazuje naopak nejvyšší míru nezaměstnanosti, v roce 2017 dosáhla dokonce 9,2 %. V průběhu těchto šesti analyzovaných let se však postupně snížila o tři procentní body, a to na 6,2 %. Podobně i Bulharsko dokázalo snížit nezaměstnanost v zemi o téměř tři procentní body. Vysoká nezaměstnanost v Portugalsku a Bulharsku může být ovlivněna již zmíněnou emigrací z těchto zemí. Jak uvádějí Škuflíć & Vučković (2019) ve své studii, emigrace může způsobovat vyšší nezaměstnanost. Jako důvody k této skutečnosti poskytují například rozdíl mezi subjekty, které zemi opouští a které v ni naopak zůstávají, což může vést k významným odlišnostem mezi nabídkou a poptávkou pracovních míst, kvůli odchodu kvalifikovaných pracovníků.

Jak již bylo zmíněno, v ČR v roce 2021 došlo k mírnému zvýšení míry nezaměstnanosti kvůli pandemii Covid-19. Stejně tak tomu bylo i v Belgii, kde se míra nezaměstnanosti navýšila o 0,5 procentního bodu (v ČR o 0,2). V obou zmíněných zemích však v roce 2022 dochází k ustálení situace a míra nezaměstnanosti klesá. U Bulharska, Portugalska a Lucemburska v roce 2021 došlo k poklesu hodnoty, z toho nejvyšší pokles lze zaznamenat u Lucemburska, a to o 1,5 procentních bodů.

Rozdíl v odměňování mezi muži a ženy

Tento ukazatel zobrazuje rozdíl mezi hrubým hodinovým výdělkem mužů a žen. Ukazatel je vyjádřen ročně a v procentech průměrného hrubého hodinového výdělku mužů. Hodnoty ukazatele pro vybrané státy v letech 2017-2022 zobrazuje tab. 6.

Tab. 6: Rozdíl v odměňování mezi muži a ženami v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	5,8	5,8	5,8	5,3	5	5
Bulharsko	14,3	13,9	14,1	12,7	12,2	13
Česká republika	21,1	20,1	19,2	16,4	15	17,9
Portugalsko	10,8	8,9	10,9	11,4	11,9	-
Lucembursko	2,6	1,4	1,3	0,7	-0,2	-1,3

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Jak lze v tab. 6 vidět, nejnižší hodnoty ukazatele se objevují u Lucemburska, které v poslední dvou letech zachází dokonce do záporných hodnot ukazatele, což signalizuje vyšší ohodnocení žen než mužů. V Lucembursku je totiž zavedena povinnost zahrnout do kolektivní smlouvy opatření a plán k dosažení stejných příležitostí pro muže i ženy, což se následně odráží v téměř vyrovnaném ohodnocení (Volejníčková, 2015). Podobně Belgie vykazuje velmi nízké rozdíly v ohodnocení na základě pohlaví.

Nejvyšší hodnoty naopak lze pozorovat u České republiky. V České republice je však podíl pracujících žen významně nižší než u mužů. Nejčastějšími důvody jsou odchody na mateřskou či rodičovskou dovolenou a péče o dítě, zatímco u mužů převažujícím důvodem k ekonomické neaktivnosti je starobní důchod. Z toho vyplývá možné odůvodnění vysokých mzdových rozdílů mezi muži a ženami vzhledem k tradičnímu postavení muže jako živitele rodiny a ženy pečující o domácnost. Vzhledem k tomuto stereotypu, který v ČR stále přetrvává, se ženy často uchylují pouze k práci na částečný úvazek, což jim brání v jejich kariéřním postupu a významně tak způsobuje rozdílné mzdové ohodnocení (Volejníčková, 2015).

Hodnoty ukazatele u Bulharska a Portugalska odpovídají průměru Evropské unie (EU od roku 2020 s 27 státy), který byl v roce 2021 12,7 % (Eurostat, 2024). Rubery et al. (2005) ve své studii dokazují, že rozdílné odměňování nesouvisí s nízkou kvalitací a zkušeností žen, avšak s nevhodně nastaveným mzdovým systémem. Tvrdí, že pozice na nízké úrovni mají příliš malé mzdy, což souvisí i se stanovením minimální mzdy v zemi, a naopak pozice na vysoké úrovni příliš vysoké mzdy, což vytváří značné rozdíly v odměňování a dochází k demotivaci vracet se na pracovní trh např. po rodičovské

dovolené. Také dodávají, že např. Belgie si je této skutečnosti vědoma a podniká konkrétní kroky k motivování nezaměstnaných vrátit se zpět do práce, což může vysvětlovat její nízkou hodnotu ukazatele oproti Bulharsku, České republice a Portugalsku (Rubery et al., 2005).

Minimální mzda

Ukazatel minimální mzdy zobrazuje hrubou měsíční mzdu vyjádřenou v paritě kupní síly (PPS), která uvažuje rozdílnou měnovou hladinu a poskytuje tak lepší mezinárodní srovnání. Hodnoty jsou platné od 1. 1. každého roku a jsou dány právním předpisem. Konkrétní hodnoty pro vybrané státy jsou zobrazeny v tab. 7.

Tab. 7: Minimální mzda v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	1 340,22	1 362,43	1 386,57	1 402,41	1 430,80	1 437,36
Bulharsko	459,28	502,67	534,14	559,40	594,62	568,31
Česká republika	592,36	642,69	692,44	729,60	761,18	782,67
Portugalsko	730,45	767,36	796,42	820,56	869,33	933,59
Lucembursko	1 551,50	1 574,26	1 582,41	1 559,17	1 603,51	1 647,70

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Jak si lze z hodnot v tab. 7 povšimnout, minimální mzdy se ve vybraných státech značně liší. Nejvyšší minimální mzda se vyskytuje u Lucemburska. V roce 2022 zde byla minimální mzda stanovena na téměř 1 700 PPS a byla tak zemí s nejvyšší minimální mzdou v Evropě. Naopak Bulharsko mělo v Evropě druhou nejnižší minimální mzdu, a to v přepočtu na PPS pouze necelých 570 (Divinová, 2022). Rozdíl mezi těmito hodnotami je téměř 1 100 PPS. Jedním z důvodů takto výrazně rozdílných mezd jsou odlišné životní náklady (Evropský parlament, 2023).

Česká republika má druhou nejnižší mzdu v rámci vybraných států a je pátou zemí s nejnižší minimální mzdou v EU (Pícl & Körner, 2016). Za Českou republikou se objevuje na třetí pozici Portugalsko, u kterého však lze pozorovat největší absolutní nárůst hodnoty minimální mzdy, a to z roku 2021 na 2022, kdy minimální mzda vzrostla o hodnotu vyšší než 60. Minimální mzda v Portugalsku byla v roce 2022 téměř 823 euro (resp. 934 PPS) a patří tak mezi země s průměrnou výší minimální mzdy v Evropě

(Eurostat, 2024). Oliveira (2023) uvádí, že nárůst reálné minimální mzdy v Portugalsku snížil nerovnosti ve mzdovém ohodnocení, a to převážně zamezením nárůstu rozdílů na dolní hranici mezd.

Nejvyšší dynamiku ukazatele v rámci celého sledovaného období však vykazuje Česká republika. Během šesti let se minimální mzda navýšila o hodnotu větší než 190, což je nárůst o 32 % ve srovnání s rokem 2017. Naopak nejmenší relativní změnu vykazuje Lucembursko s navýšením o pouhých šest procent.

Belgie má druhou nejvyšší mzdu po Lucembursku a patří mezi země s nejvyšší minimální mzdou v Evropě. Avšak rozdíl hodnot u Belgie a Lucemburska je stále poměrně vysoký, odlišuje se o hodnotu větší než 210 PPS.

Pro důkladnější zanalyzování výše minimálních mezd ve vybraných státech je v tab. 8 zobrazena měsíční minimální mzda v poměru k mediánu měsíčního výdělku vyjádřená v procentech. Tedy dochází k zaměření se na srovnání minimální mzdy vzhledem k rozložení mezd. Data pro Belgii za roky 2021 a 2022 na Eurostatu (2024) nejsou dostupná.

Tab. 8: Minimální mzda v poměru k mediánu měsíčního výdělku v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	43,1	43,1	42,5	42,4	-	-
Bulharsko	43,2	43,3	43,2	43,1	41,5	38,6
Česká republika	37,1	38,2	39,0	41,4	40,9	40,5
Portugalsko	47,7	49,9	49,8	50,8	51,4	52,6
Lucembursko	49,3	49,4	50,0	50,0	48,8	48,2

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Jak si lze z tab. 8 povšimnout, nejlépe je na tom opět Lucembursko, jehož minimální mzda je rovna 50 % mediánu mezd vyplácených v Lucembursku. Podobně na tom je i Portugalsko, jehož hodnoty se překrývají s hodnotami Lucemburska.

Další v pořadí je Belgie a Bulharsko s hodnotami vyššími než 40 %, avšak v Bulharsku dochází poměrně k výraznému odklánění od národního mediánu měsíčních mezd. Celkově za sledované období lze pozorovat pokles o více než 4,6 procentních bodů oproti

roku 2017, tudíž se v roce 2022 dostává na pozici až za Českou republiku, u které lze naopak sledovat spíše rostoucí tendenci.

V roce 2020 se však Evropská komise začala více zajímat o výši minimálních mezd a vytvořila návrh směrnice, která by požadovala v každém státě Evropské unie minimální mzdu na úrovni 60 % národního mediánu mezd, popř. 50 % průměrné národní mzdy. V září 2023 byla tato nová opatření přijata Evropským parlamentem, tudíž bude muset v zemích EU dojít k nárůstu reálných minimálních mezd (Evropský parlament, 2023; Divinová, 2022). Nejvyšší změna mezi vybranými státy bude u Bulharska a České republiky, což může v budoucnu ovlivnit i výši jejich inflace a celkově ekonomiku.

Míra ohrožení chudobou

Ukazatel míry ohrožení chudobou zobrazuje procento lidí, jejichž disponibilní příjem se nachází pod prahem ohrožení chudobou. Tento ukazatel je rozdělen na ohrožení chudobou před vyplacením sociálních transferů, který je zobrazen v tab. 9, a na ohrožení chudobou po vyplacení sociálních transferů, znázorněný v tab. 10. Práh ohrožení chudobou je stanoven jako 60 % mediánu národního disponibilního příjmu po vyplacení sociálních transferů. Starobní důchody v tomto případě jsou započteny do příjmu, nikoliv do sociálních transferů (Eurostat, 2024).

Tab. 9: Ohrožení chudobou před vyplacením transferů v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	26,5	25,3	25,4	25,6	27,2	25,8
Bulharsko	29,2	29,5	29,6	29,9	31,5	30,3
Česká republika	15,8	15,6	16,6	16,0	16,1	17,0
Portugalsko	23,6	22,7	22,7	21,9	23,0	21,5
Lucembursko	26,6	28,0	26,5	28,7	27,5	26,1

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Z tab. 9 je zřejmé, že procento lidí, kteří se nachází pod prahem ohrožení chudobou před vyplacením transferů, se ve vybraných státech výrazně neliší vyjma České republiky, která je na tom z této perspektivy již před vyplacením transferů relativně dobře, neboť ukazatel ohrožení chudobou nedosahuje ani na 20 %. Následuje Portugalsko s hodnotami mezi 21-24 %. Naopak nejhůře je na tom Bulharsko s hodnotami pohybujícími se okolo

30 %. Belgie a Lucembursko se během sledovaného období drží na stejné úrovni, a to v průměru okolo 25-27 %.

Největší dynamiku ukazatele lze pozorovat u Lucemburka, kde se rozdíly hodnot mezi dvěma po sobě jdoucími období pohybují od -1,5 do +2,2 procentních bodů. Podobně je na tom Belgie. Naopak u České republiky se hodnota ukazatele v letech téměř nemění, největší nárůst hodnoty proběhl z roku 2021 na 2022, a to o necelé procento.

Co se týče pandemie Covid-19, výraznou změnu způsobila pouze v Belgii a Bulharsku, kde došlo k nárůstu o 1,6 procentních bodů, avšak v roce 2022 hodnoty klesají na podobnou úroveň, jaké dosahovaly v roce 2020.

Tab. 10: Ohrožení chudobou po vyplacení transferů v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	15,9	16,3	14,8	14,1	12,7	13,2
Bulharsko	23,4	22,0	22,6	23,8	22,1	22,9
Česká republika	9,1	9,6	10,1	9,5	8,6	10,2
Portugalsko	18,3	17,3	17,2	16,2	18,4	16,4
Lucembursko	16,4	16,7	17,5	17,4	18,1	17,3

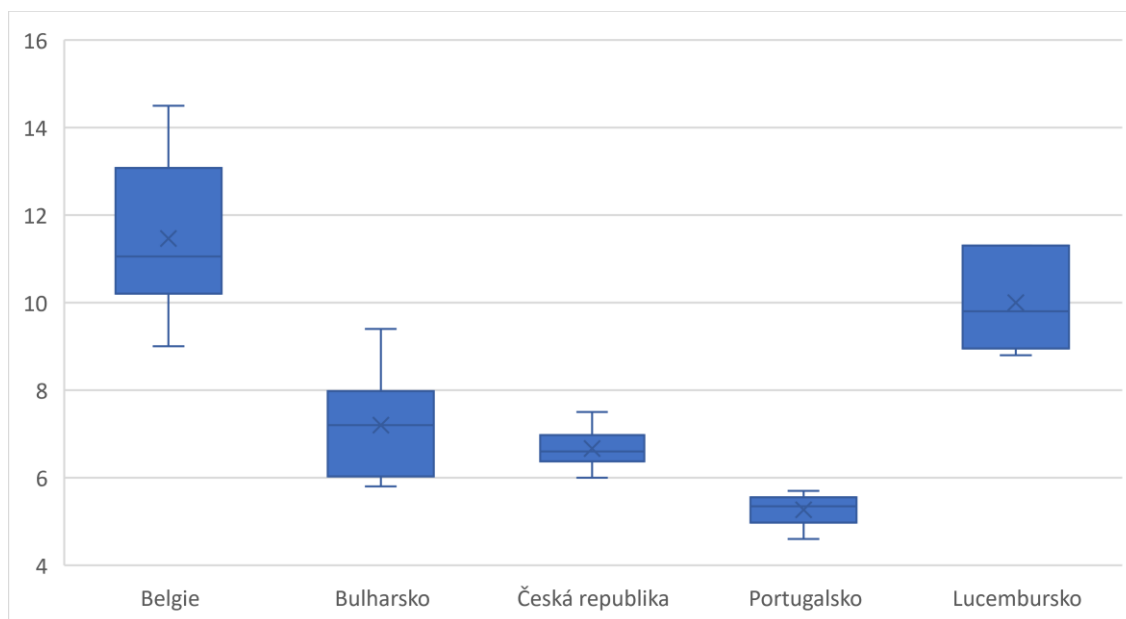
Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Tab. 10 zobrazuje procento obyvatel, kteří se i po vyplacení sociálních transferů stále nachází pod prahem ohrožení chudobou. Opět si lze povšimnout, že nejlépe je na tom Česká republika a nejhůře Bulharsko.

V tomto případě je však významnější porovnání hodnot před a po vyplacení sociálních transferů v daném období. V České republice, která má v tab. 9 i v tab. 10 nejmenší hodnoty, lze pozorovat při porovnání těchto hodnot pokles v průměru pouze o necelých 7 procentních bodů. Stejně tomu je i v případě Portugalska, které v tab. 9 vykazuje nejnižší hodnoty hned po ČR, kde vyplacení transferů způsobuje pokles podílu lidí ohrožených chudobou pouze o přibližně 5 procentních bodů.

Největší změnu ukazatele vyplacení transferů způsobuje v Belgii a Lucembursku, kde se rozdíl hodnot mezi tab. 9 a tab. 10 pohybuje v průměru okolo 10 procentních bodů, což naznačuje nejvyšší účinnost sociálních transferů v rámci těchto pěti zemí.

Obr. 5: Rozdíl mezi mírou ohrožení chudobou před a po vyplacení transferů

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Obr. 5 zobrazuje rozdíly v míře ohrožení chudobou před vyplacením sociálních transferů a po vyplacení sociálních transferů. Je zde jasně vidět výše konstatovaný fakt, že Belgie a Lucembursko mají nejvyšší rozdíl těchto hodnot, s tím, že průměr těchto rozdílů je vyšší v Belgii než v Lucembursku. Naopak nejmenší změnu transfery způsobují v Portugalsku, kde průměrný rozdíl nedosahuje ani na hodnotu 6. Česká republika a Bulharsko se pohybují v průměru mezi hodnotami 6 a 8. Z obr. 5 si však lze také všimnout, že Belgie, Bulharsko a Lucembursko mají výrazně vyšší výkyvy v těchto rozdílech, což je způsobeno právě reakcí na pandemii Covid-19. Naopak Česká republika a Portugalsko v období pandemie Covid-19 zachovávají podobný rozdíl mezi sledovanými ukazateli.

Přetrvávající míra ohrožení chudobou

Na předešlý ukazatel navazuje ukazatel přetrvávající míry ohrožení chudobou, který zobrazuje procento lidí, kteří jsou pod prahem ohrožení chudobou a současně byli za poslední tři roky alespoň ve dvou vyhodnoceni jako ohrožení chudobou. Práh chudoby je zde nastaven stejně jako v předchozím ukazateli na 60 % mediánu národního disponibilního příjmu po vyplacení sociálních transferů (Eurostat, 2024). Hodnoty ukazatele jsou zobrazeny v tab. 11.

Nejnižší hodnoty ukazatele lze opět pozorovat u České republiky, naopak nejvyšší hodnoty se vyskytují u Bulharska, stejně jako ve dvou předchozích ukazatelích. Podle

Hallaerta (2020) se absolutní chudoba v Bulharsku v posledních letech snižuje, avšak relativní chudoba neustále roste. Stejně tak se Bulharsko stále více odklání v podílu lidí ohrožených chudobou a v přetrvávající míře ohrožení od průměru Evropské unie, který v čase klesá. Průměr přetrvávající míry ohrožení chudobou se v EU-27 během sledovaného období snížil o 0,6 procentního bodu z 11,3 na 10,7 %. V roce 2022 byl tak rozdíl mezi Bulharskem a průměrem EU o více než 6 procentních bodů (Eurostat, 2024). Hallaert (2020) také dodává, že nejhorší situace je v Bulharsku u dětí a seniorů.

Tab. 11: Přetrvávající míra ohrožení chudobou v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	11,0	10,2	10,4	9,0	9,2	9,0
Bulharsko	15,9	15,9	16,1	17,3	17,1	16,8
Česká republika	4,4	6,3	5,7	3,9	4,5	6,7
Portugalsko	14,2	12,0	12,5	9,8	9,5	8,5
Lucembursko	8,6	7,6	8,3	7,6	9,0	7,7

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

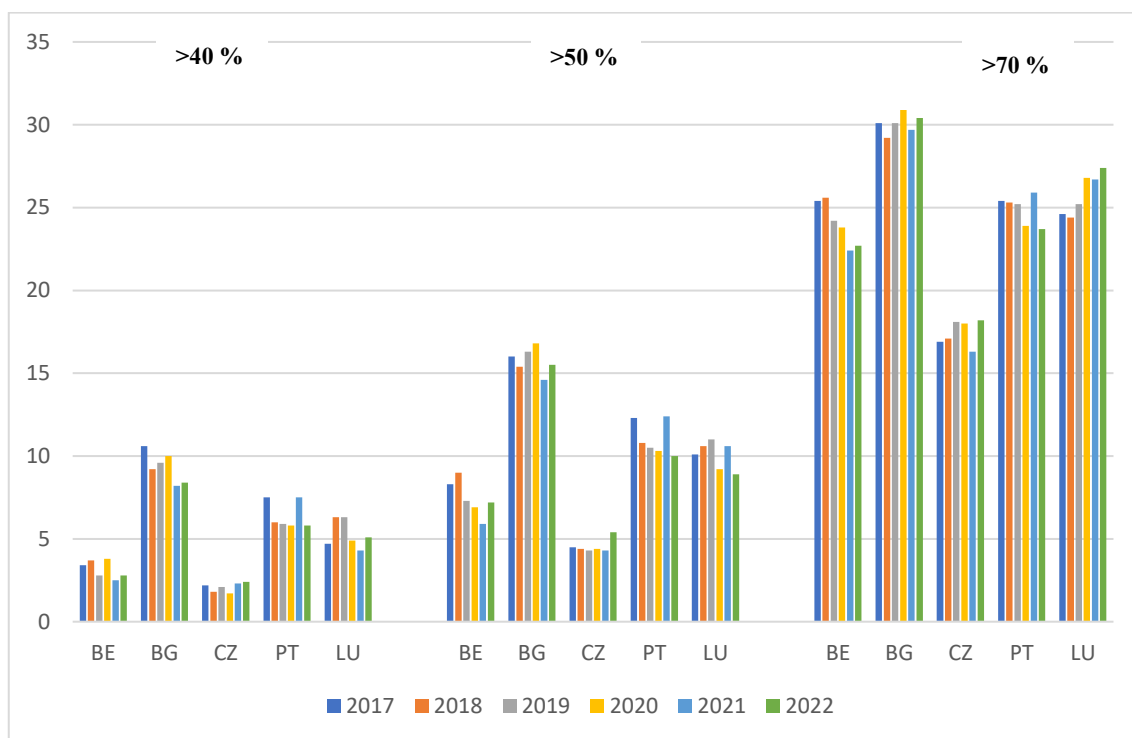
Po Bulharsku vykazuje s velkým odstupem nejvyšší hodnoty Belgie a Portugalsko. Hodnoty u Belgie se pohybují v rozmezí od 9 do 11 %, v Portugalsku od 8,5 % do 14,2 %. U Portugalska lze tedy pozorovat největší dynamiku ukazatele, avšak hodnoty v čase klesají, což vyjadřuje neustálé zlepšování životní situace obyvatel Portugalska. K největšímu poklesu u Portugalska došlo v roce 2020, kdy hodnota klesla o 2,7 procentních bodů. Ve stejném roce u Portugalska došlo k největšímu nárůstu celkových výdajů na sociální transfery, a to o 3,5 procentních bodů z podílu HDP (viz tab. 16), čímž může být pokles tohoto ukazatele způsoben.

Lucembursko vykazuje druhou nejnižší přetrvávající míru ohrožení chudobou. Hodnoty ukazatele se pohybují mezi 7-9 %, avšak tato hodnota se v čase výrazně mění, a to jak poklesem, tak i nárůstem. Největší nárůst lze pozorovat z roku 2020 na rok 2021 o 1,4 procentních bodů, což může zobrazovat zhoršení pandemií Covid-19. V roce 2022 se hodnota ukazatele vrací zpět na necelých 8 %.

Rozptyl okolo prahu ohrožení chudobou

Rozptyl okolo prahu ohrožení chudobou zobrazuje procento lidí, kteří mají disponibilní příjem nižší než určité procento národního mediánu disponibilního příjmu obyvatel (Eurostat, 2024).

Obr. 6: Rozptyl okolo prahu ohrožení chudobou

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Na obr. 6 lze vidět procento lidí, kteří mají disponibilní příjem nižší než 40 % (levá část obr. 6), 50 % (prostřední část obr. 6) a 70 % (pravá část obr. 6) národního mediánu disponibilního příjmu ve vybraných státech ve sledovaném období. Nejnižší hodnoty lze opět pozorovat u České republiky. Z obrázku je dále patrné, že pod hranicí 40 % a 50 % mediánu se nachází přibližně stejné procento lidí, a to mezi 1,7-2,4 % pod 40% mediánem a 2-3 % pod 50% mediánem. Velký nárůst však lze pozorovat u 70 % mediánu, kde se hodnota zvyšuje až o téměř 14 procentních bodů. Dostává se tak nejvýše na hodnotu 18,2 %, což je v porovnání s ostatními zeměmi stále nejnižší hodnota ukazatele.

Belgie je v hodnotách u 40% a 50% mediánu druhou zemí s nejnižším zastoupením lidí ohrožených chudobou, avšak u 70% mediánu se hodnoty téměř dorovnávají hodnotám u Portugalska. To naznačuje velký podíl lidí, jenž se blíží prahu ohrožení chudobou, který

je nastavený na 60 % národního mediánu disponibilního příjmu obyvatel. Přibližně 16 % lidí je na pomezí tohoto prahu v Belgii, zatímco v Portugalsku je to okolo 14 %.

Nejhůře je na tom opět Bulharsko, které má podobné zastoupení u 40% mediánu, jako Belgie u 50% mediánu. To naznačuje největší chudobu lidí v rámci těchto pěti vybraných států.

Vliv pandemie Covid-19 lze v tomto případě pozorovat výrazně pouze u Portugalska, kde z roku 2020 na rok 2021 došlo u všech sledovaných decilů k nárůstu hodnoty. V roce 2022 však hodnota opět klesá.

Genderové rozdíly v ohrožení chudobou

Ukazatel vyjadřuje absolutní rozdíl mezi počtem mužů a žen ohrožených chudobou. Hodnoty ukazatele pro vybrané státy jsou zobrazeny v tab. 12.

Tab. 12: Genderové rozdíly v ohrožení chudobou v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	0,32	-1,46	-3,48	-2,51	-4,57	-1,27
Bulharsko	-22,57	-19,91	-14,90	-14,19	-14,81	-23,54
Česká republika	-15,21	-20,25	-20,86	-17,37	-15,67	-18,58
Portugalsko	-2,29	-11,21	-6,21	-11,21	-15,67	-12,70
Lucembursko	-11,76	-13,17	-12,59	-6,16	1,92	-11,02

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Jak je patrné z tab. 12, ve všech zemích je chudobou ohroženo více žen než mužů. Pouze u Belgie v roce 2017 a u Lucemburska v roce 2021 lze pozorovat kladné hodnoty, což naznačuje větší podíl mužů ohrožených chudobou ve srovnání s podílem žen.

Tento jev lze vysvětlit historicky odlišným přístupem k ženám, kdy ženy neměly stejné příležitosti jako muži, v mnoha zemích bývaly vykořisťovány či utlačovány (Azcona & Bhatt, 2023).

Jak již bylo zmíněno, do dnes se ženy potýkají s nižším mzdovým ohodnocením, odlišnými možnostmi k budování kariéry kvůli rodičovství (viz rozdílné odměňování mezi muži a ženami), což může mít dopad i na tento ukazatel. Při porovnání hodnot z tab. 12 a tab. 6 je však spojitost možno vidět pouze u Lucemburska v roce 2021, kde

v tab. 6 se objevuje záporná hodnota signalizující vyšší odměňování žen než mužů a v tab. 12 se naopak objevuje kladná hodnota signalizující nižší ohrožení chudobou u žen než u mužů. Leopold (2018) ve své studii dokazuje, že na ohrožení chudobou může mít vliv i rozvod. Uvádí, že v letech, ve kterých se jednotlivci rozvedli, došlo k nárůstu hodnoty ukazatele u žen, zatímco u mužů se hodnota nijak nezměnila. Také dodává, že přestože se ženy po rozvodovém období rychle zotavují, jejich riziko ohrožení chudobou je vyšší než 25 %, a to i několik let po rozvodu.

Podíl příjmového kvintilu

Ukazatel podílu příjmového kvintilu vyjadřuje nerovnost v rozdělení příjmů, a to poměrem mezi celkovým příjmem 20 % nejbohatšího obyvatelstva a celkovým příjmem 20 % nejchudšího obyvatelstva (Eurostat, 2024). Hodnoty ukazatele v letech 2017-2022 lze vidět v tab. 13.

Tab. 13: Podíl příjmového kvintilu v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	3,84	3,79	3,61	3,65	3,42	3,57
Bulharsko	8,23	7,66	8,10	8,01	7,45	7,30
Česká republika	3,40	3,32	3,34	3,34	3,43	3,48
Portugalsko	5,75	5,22	5,16	4,99	5,66	5,13
Lucembursko	4,56	5,18	5,34	4,99	4,59	4,54

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Jak lze pozorovat v tab. 13, nejlépe je na tom v rámci vybraných zemí v nerovnosti rozdělení příjmů Česká republika a Belgie s hodnotami menšími než 4. Hodnota ukazatele u obou států je stabilní a ve sledovaném období se téměř nemění. U České republiky došlo v rámci šesti let k navýšení hodnoty o 0,08 a u Belgie k poklesu o 0,27. Je tedy možné konstatovat, že přestože má Česká republika nižší hodnoty, z pohledu vývoje je na tom lépe Belgie, která nerovnosti v rozdělení příjmů stále snižuje.

Následuje Lucembursko s hodnotami od 4,54-5,18 a Portugalsko s hodnotami 4,99-5,75. Portugalsko během šesti let snížilo hodnotu ukazatele o 0,62, zatímco u Lucemburska se hodnota téměř nemění a celkový pokles proběhl pouze o 0,02.

Nejhůře je na tom Bulharsko, jehož hodnoty se pohybují okolo 8. To znamená, že 20 % nejbohatších obyvatel vlastní 8x více příjmů než 20 % nejchudších obyvatel. Opět lze však v průběhu let pozorovat klesající tendenci, a to dokonce o 0,93 za celé sledované období. V porovnání celkového poklesu s hodnotou v prvním období je toto snížení o více než 11 % z původní hodnoty. Bulharsko tedy vykazuje nejvyšší míru dynamiky tohoto ukazatele, a to ku prospěchu obyvatel. Lze tedy konstatovat, že vyjma České republiky a Lucemburska, které se pohybují stále na stejné úrovni, dochází ve všech vybraných státech ke snižování nerovností v rozdělení příjmů obyvatel.

Giniho koeficient

Na předchozí ukazatel navazuje Giniho koeficient, který je vysvětlen v podkapitole 3.1. V tomto případě hodnota 0 zobrazuje absolutní rovnost a hodnota 100 absolutní nerovnost v rozdělení příjmů. Hodnoty pro vybrané státy zobrazuje tab. 14.

Tab. 14: Giniho koeficient v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	26,1	25,7	25,1	25,4	24,1	24,9
Bulharsko	40,2	39,6	40,8	40,0	39,7	38,4
Česká republika	24,5	24,0	24,0	24,2	24,8	24,8
Portugalsko	33,5	32,1	31,9	31,2	33,0	32,0
Lucembursko	29,2	31,3	32,3	31,2	29,6	29,1

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

V tab. 14 si lze povšimnout, že Česká republika opět vykazuje nejnižší hodnoty. Následuje ji Belgie, dále Lucembursko, Portugalsko a Bulharsko, jako tomu bylo u předchozího ukazatele. Bulharsko v roce 2022 vykazuje nejvyšší hodnotu Giniho koeficientu v Evropské unii a od České republiky se tak odlišuje o 13,6. V porovnání se Slovenskem, které je v EU v roce 2022 zemí s nejnižší hodnotou koeficientu, se odlišuje dokonce o 17,2. Česká republika se nachází na třetí příčce v porovnání s celou Evropskou unií a následuje ji Belgie na čtvrté příčce. Hodnoty Lucemburska odpovídají průměru Evropské unie, který byl v roce 2022 pouze o 0,01 vyšší než hodnota u Lucemburska. Portugalsko s hodnotou Giniho koeficientu 32 je pátou zemí v Evropské unii s nejvíce nerovnoměrným rozdělením příjmů (McEvoy, 2023).

U všech zemí kromě České republiky lze opět pozorovat pokles hodnoty v rámci sledovaného období. U Belgie, Bulharska a Portugalska je tento pokles téměř o pět procent z původní hodnoty. Hodnota Lucemburska v prvních třech sledovaných období roste, a to celkem o hodnotu 3, avšak od roku 2020 začíná klesat a v roce 2022 se dostává na nižší úroveň, než tomu bylo v prvním roce. U České republiky lze pozorovat opačnou tendenci. V letech 2017-2019 hodnota ukazatele klesá, po vypuknutí pandemie Covid-19 v roce 2020 se Giniho koeficient navyšuje, a to o 0,8. Při pohledu na tab. 5 zobrazující celkovou míru nezaměstnanosti lze pozorovat jistou závislost mezi těmito dvěma ukazateli. Podle Bittnera (2020) při vyšší míře nezaměstnanosti roste i hodnota Giniho koeficientu, a to převážně kvůli vlivu pandemie na důchody nižších příjmových skupin. V tab. 5 dochází k nárůstu celkové míry nezaměstnanosti v roce 2021 a 2022, stejně tomu je i v případě Giniho koeficientu, zatímco v roce 2022 míra nezaměstnanosti klesá a Giniho koeficient se více nenavyšuje a drží se na stejné úrovni jako v předešlém roce.

Míra nadměrného zatížení nákladů na bydlení

Míra nadměrného zatížení nákladů na bydlení vyjadřuje procento domácností, jejichž náklady na bydlení přesahují 40 % celkového disponibilního příjmu domácností (Eurostat, 2024). Hodnoty ukazatele jsou zobrazeny v tab. 15.

Tab. 15: Míra nadměrného zatížení nákladů na bydlení v letech 2017-2022

Země	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Belgie	9,4	8,9	8,4	7,8	7,5	7,7
Bulharsko	18,9	17,9	16,0	14,4	11,6	15,1
Česká republika	8,7	7,8	6,9	6,5	6,2	6,9
Portugalsko	6,7	5,7	5,7	4,1	5,9	5,0
Lucembursko	7,1	9,3	10,1	8,5	5,1	15,2

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Bulharsko má v téměř všech sledovaných letech hodnotu ukazatele nejvyšší. V roce 2017 dosáhla hodnota dokonce na necelých 19 %, což je téměř 3x více než u Portugalska, které je na tom nejlépe. Mezi roky 2017 a 2021 hodnota u Bulharska výrazně klesala, a to celkem o 7,3 procentních bodů, což je téměř o 40 % méně než prvotní hodnota. V roce 2022 se však hodnota opět navýšila o 3,5 procentních bodů na 15,1 %.

Bulharsko s velkým odstupem následuje Belgie, která má v roce 2017 hodnotu ukazatele 9,4 %. V průběhu sledovaného období se však hodnota snižuje o 1,7 procentních bodů, a to na 7,7 % v roce 2022. Tím se dostává na 3. příčku mezi vybranými státy před Lucembursko, které z roku 2021 na rok 2022 zaznamenalo rapidní nárůst, a to o téměř 3 násobek hodnoty z předchozího roku. Tato skutečnost může být vysvětlena dlouhodobým obdobím navyšování cen hypoték a rezidenčních nemovitostí. Podle Haldera (2023) jsou nemovitosti v Lucembursku nejvíce přeceněné v porovnání s celou Evropskou unií. V roce 2022 byly nemovitosti přeceněné o více než 60 %, což znemožňuje osobám s nižším příjmem, a to zejména mladým lidem či svobodným rodičům pečujícím o dítě, sehnat finančně dostupné bydlení (The housing crisis in Luxembourg, another facet of the Grand Duchy, 2023).

Portugalsko v rámci celého sledovaného období vykazuje nejnižší hodnoty. Následuje ho Česká republika, která má v roce 2017 hodnotu ukazatele 8,7 %, avšak během šesti let se snižuje o 1,8 procentních bodů. Kvůli výraznému zvýšení hodnoty u Lucemburska se tak dostává na druhou pozici v rámci vybraných států.

Celkové výdaje na sociální ochranu

Celkové výdaje na sociální ochranu zahrnují sociální transfery, administrativní náklady a ostatní náklady. Hodnoty pro rok 2022 na Eurostatu (2024) momentálně nejsou zveřejněny. Údaje pro vybrané státy zobrazuje tab. 16 a jsou vyjádřeny v procentech HDP.

Tab. 16: Celkové výdaje na sociální ochranu v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	28,8	28,7	28,7	32,7	30,0
Bulharsko	16,8	16,8	16,6	18,7	18,9
Česká republika	18,3	18,5	18,8	22,0	21,9
Portugalsko	24,6	24,0	24,0	27,5	26,8
Lucembursko	21,0	21,4	21,7	24,3	21,9

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Tab. 16 zobrazuje celkové výdaje vybraných států na sociální ochranu obyvatel. Nejvyšší podíl výdajů k HDP lze pozorovat u Belgie, která na sociální ochranu v roce 2022

vyplatila 30 % HDP. Následuje ji Portugalsko, které vykazuje výdaje v hodnotě 26,8 % HDP. Lucembursko a Česká republika mají stejnou hodnotu ukazatele v roce 2022, avšak v letech předchozích věnuje Lucembursko sociálním dávkám výrazně větší podíl HDP než Česká republika. Hodnoty České republiky se pohybují okolo 18 %, až v roce 2020 dochází k nárůstu o více než 3 procentní body. Tato skutečnost může být ovlivněna pandemií Covid-19. Stejně tak i Lucembursko z roku 2019 na rok 2020 zaznamenalo podstatně výrazný nárůst výdajů, a to o 2,6 procentních bodů, avšak v roce 2021 hodnota klesá a téměř dorovná hodnotu z roku 2018. U České republiky se však hodnota v letech 2020 a 2021 odlišuje pouze o 0,1 procentního bodu.

Bulharsko v tab. 16 opět vykazuje nejhorší hodnoty ukazatele, a to okolo 16 %. Opět však lze pozorovat nárůst v roce 2020, který pokračuje i v roce 2021. Nejvyšší výdaje na sociální ochranu obyvatel Bulharsko vynaložilo v roce 2021, avšak v porovnání s hodnotami Belgie v necovidovém období, je tato hodnota stále významně menší a to o více než 1,5 násobek.

Nárůst hodnoty ukazatele v roce 2020 lze stejně tak pozorovat i u Belgie a Portugalska, a to o čtyři procentní body v případě Belgie a 3,5 procentních bodů v případě Portugalska, avšak v roce 2021 hodnota ukazatele u obou států klesá. Další vývoj po pandemii Covid-19 z tabulky nelze zhodnotit, jelikož data za rok 2022 nejsou dostupná.

Výdaje na sociální dávky podle funkce

Ukazatel vyjadřuje výdaje na sociální dávky vyjádřené v paritě kupní síly na obyvatele, které jsou poskytovány obyvatelům státem pro zmírnění dopadů špatných sociálních situací. Ukazatel zvláště rozděluje výdaje na sociální ochranu, zdravotní péči, invaliditu, starobní důchody, dávky pro pozůstalé, rodinné příspěvky či příspěvky na děti, nezaměstnanost, bydlení a sociální vyloučení (Eurostat, 2024).

V tab. 17 lze vidět výdaje na sociální ochranu. Jak si lze povšimnout, hodnoty se mezi státy výrazně liší. Bulharsko, Česká republika a Portugalsko nedosahují během sledovaného období ani na 60 PPS, zatímco Belgie a Lucembursko vykazují hodnoty vyšší než 230. Nejmenší výdaje na sociální ochranu jsou poskytovány v Bulharsku, hodnoty lehce přesahují 30 PPS. V roce 2020 a 2021 však dochází k nárůstu, a to až na hodnotu 57,88. Stejný trend lze pozorovat i u Portugalska, které má v letech 2017-2019 druhé nejnižší výdaje mezi sledovanými státy. K největšímu nárůstu u Bulharska dochází

v roce 2021, a to o hodnotu 14,5 oproti předešlému období, čímž se dostává na lepší pozici než Portugalsko.

Tab. 17: Dávky na sociální ochranu v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	231,66	243,02	252,03	332,52	256,82
Bulharsko	31,86	35,69	37,65	43,38	57,88
Česká republika	57,30	52,97	49,88	49,78	55,40
Portugalsko	47,78	50,44	48,69	51,56	52,42
Lucembursko	375,08	384,53	369,02	406,36	384,20

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Na třetím místě se objevuje Česká republika, u které se hodnoty ukazatele objevují okolo 50 PPS. Tady však lze pozorovat klesající tendenci vyjma roku 2021, oproti ostatním státům, ve kterých hodnota ukazatele stále roste. Hodnota v roce 2020 je u České republiky o 13 % menší než v roce 2017. Následný nárůst v roce 2021 je pravděpodobně spojený s pandemickou situací.

Největší výdaje na sociální ochranu vykazuje Lucembursko. Jeho hodnota v roce 2017 přesahuje výdaje v Bulharsku o téměř 12 násobek. Následuje ho Belgie s hodnotami okolo 240 PPS. Přestože má Belgie v porovnání s ostatními státy významně vyšší výdaje, Lucembursko stále převyšuje hodnoty Belgie, a to téměř o 1,5 násobek. U těchto dvou států lze současně pozorovat poměrně rapidní nárůst v roce 2020, avšak v roce 2021 hodnoty opět klesají. U Belgie byl tento nárůst výrazně vyšší. V porovnání s předchozím obdobím došlo u Belgie k nárůstu o téměř 32 %, zatímco u Lucemburska pouze o 10 %.

Tab. 18 znázorňuje výdaje na sociální dávky spojené se zdravotní péčí vyjádřené v paritě kupní síly na obyvatele. Pořadí států ve výši těchto výdajů je stejné jako v předchozí tabulce. V tomto případě však Bulharsko vykazuje výrazně nižší výdaje než kterýkoliv jiný stát. V porovnání s Portugalskem, které vykazuje v tab. 18 druhé nejnižší hodnoty, převyšují tyto hodnoty výdaje Bulharska o více než 1,5 násobek. Během sledovaného období však ukazatel roste, a to až na hodnotu 1 065 PPS, což je oproti původní hodnotě více než 40% rozdíl.

Tab. 18: Sociální dávky na zdravotní péči v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	2 456,49	2 534,18	2 653,04	2 861,87	3 118,40
Bulharsko	745,93	815,90	861,75	956,09	1 065,05
Česká republika	1 648,81	1 745,44	1 878,41	2 138,70	2 371,23
Portugalsko	1 321,31	1 402,87	1 478,59	1 555,09	1 693,10
Lucembursko	3 618,64	3 830,98	3 843,67	4 092,58	4 279,56

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

U všech vybraných států lze během sledovaného období pozorovat neustálé navyšování výdajů. Nejvyšší dynamiku ukazatele lze vidět u České republiky, jejíž hodnota se během pěti sledovaných let navýšila o více než 43 % z původní hodnoty. Nejmenší míru dynamiky naopak vykazuje Lucembursko, jehož hodnoty se každoročně poměrně rovnoměrně navyšují, a to přibližně o 200 PPS. Celkové navýšení oproti roku 2017 představuje necelých 19 %.

Na zdravotní výdaje měl významný dopad Covid-19. U všech států vyjma Lucemburska a Portugalska došlo k významnému navýšení hodnoty z roku 2019 na 2020, nejvíce lze změnu pozorovat u České republiky. U Portugalska se Covid-19 ve výdajích projevil až v roce 2021.

Tab. 19: Sociální dávky na invaliditu v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	793,28	842,66	900,74	948,81	1 003,17
Bulharsko	193,28	200,79	236,90	270,61	313,82
Česká republika	321,28	326,02	343,97	367,05	379,14
Portugalsko	368,64	377,04	399,80	394,62	411,94
Lucembursko	1 752,75	1 767,89	1 738,85	1 752,43	1 812,64

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

V tab. 19 jsou zobrazeny sociální výdaje poskytnuté na invaliditu vyjádřené v paritě kupní síly na obyvatele. Lucembursko opět výrazně převyšuje výdaje zbylých států.

V porovnání s druhou Belgií v roce 2017 převyšuje Lucembursko výdaje Belgie o 2,2 násobek, v roce 2021 však už pouze o 1,8 násobek, jelikož výdaje Belgie se ve sledovaném období výrazně zvyšují. Za období pěti let došlo k navýšení o více než 200 PPS, zatímco v Lucembursku pouze o 60.

Česká republika a Portugalsko vykazují podobné hodnoty, které nijak rapidně nestoupají. V procentním vyjádření při porovnání prvního a posledního sledovaného roku však dochází k většímu nárůstu než u Lucemburska, u kterého se zvýšila hodnota pouze o 3 %. Naopak v Bulharsku je tento rozdíl o více než 60 % a blíží se tak k podobné úrovni výdajů, kterou vykazuje ČR a Portugalsko. I přesto Bulharsko, Česká republika a Portugalsko stále výrazně zaostávají v podpoře lidí s invaliditou za Belgií a Lucemburskem.

Tab. 20: Starobní důchody v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	3 663,68	3 794,27	3 925,02	4 199,82	4 312,50
Bulharsko	1 139,55	1 184,30	1 202,78	1 348,09	1 620,27
Česká republika	2 215,58	2 278,71	2 466,49	2 642,48	2 755,70
Portugalsko	2 627,62	2 686,80	2 735,91	2 750,36	2 809,02
Lucembursko	4 609,36	4 827,71	4 866,81	4 977,82	5 304,95

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Tab. 20 zobrazuje výdaje na starobní důchody vyjádřené v paritě kupní síly na obyvatele. Sociální dávky se zde pohybují v rozmezí od 1 100 do 5 300 PPS s tím, že Bulharsko opět vykazuje nejnižší hodnoty, následuje ho Česká republika, Portugalsko, Belgie a jako poslední Lucembursko, jehož výdaje opět značně převyšují zbylé státy.

K nejvyššímu nárůstu starobních důchodů v absolutním vyjádření došlo u Lucemburska, dále u Belgie, kterou následuje Česká republika. Avšak v relativním vyjádření nejvyšší míru dynamiky lze zaznamenat u Bulharska s rozdílem 42 % a poté u České republiky s nárůstem o 24 %. Nejmenší relativní nárůst lze pozorovat u Portugalska, a to o necelých sedm procent.

Tab. 21: Sociální dávky pro pozůstalé v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	592,66	591,02	626,56	595,80	594,62
Bulharsko	140,94	146,10	148,75	157,80	179,85
Česká republika	163,07	163,17	164,68	172,23	188,62
Portugalsko	394,03	413,32	428,21	436,42	452,64
Lucembursko	1 094,32	1 100,92	1 067,96	1 046,98	1 066,80

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

V tab. 21 je možné vidět sociální dávky vyplacené pozůstalým. Nejnižší hodnoty se opět vyskytují u Bulharska, avšak nijak významně se neliší od hodnot České republiky. V roce 2021 se jejich hodnota diferencuje pouze o 8,77 PPS. Oproti roku 2017 však došlo u Bulharska k nárůstu o téměř 28 %, zatímco u České republiky pouze o necelých 16 %, což signalizuje téměř 2x rychlejší tempo růstu. Další v pořadí je Portugalsko, které následuje Belgie. Nejvyšší hodnoty lze opět pozorovat u Lucemburka s hodnotami téměř 6x vyššími než u Bulharska.

Tab. 22: Sociální dávky na rodinu a děti v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	693,35	701,13	734,17	792,37	802,94
Bulharsko	278,23	285,81	284,07	286,60	310,20
Česká republika	444,14	483,10	498,42	542,92	558,14
Portugalsko	254,32	273,87	288,98	306,24	310,46
Lucembursko	2 151,70	2 283,33	2 278,26	2 497,50	2 357,76

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

V tab. 22 jsou zachyceny hodnoty sociálních dávek na rodinu a děti vyjádřené v paritě kupní síly na obyvatele. V roce 2017 a 2018 vykazuje nejnižší výdaje Portugalsko, v roce 2019 se však jeho hodnota dostává výše než hodnota u Bulharska, u kterého ve stejném roce dochází k poklesu výdajů na rodinu a děti. V roce 2021 se hodnota v Bulharsku

zvyšuje, a to o více než 8 % v porovnání s předešlým obdobím a dostává se tak na stejnou úroveň jako Portugalsko.

Další v pořadí je Česká republika, jejíž hodnoty se pohybují od 440 do 560 PPS, kterou následuje Belgie. Na nejvyšší příčce se opět objevuje Lucembursko, kde však hodnoty vykazují nejnižší míru dynamiky při porovnání prvního a posledního sledovaného období, jako tomu bylo u sociálních dávek na invaliditu. Nejvyšší míru dynamiky naopak vykazuje již zmíněná Česká republika s růstem o 25,7 %.

Tab. 23: Sociální dávky v nezaměstnanosti v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	626,10	602,57	532,11	978,63	729,64
Bulharsko	78,28	84,04	82,44	119,19	100,65
Česká republika	128,24	128,94	119,77	254,99	341,35
Portugalsko	167,67	160,16	156,86	339,98	349,49
Lucembursko	467,97	453,17	406,07	1 047,85	641,76

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Tab. 23 zobrazuje hodnoty vyplacených sociálních dávek v nezaměstnanosti v paritě kupní síly na obyvatele. Nejnižší výdaje se objevují u Bulharska, které následuje Česká republika a Portugalsko s podobnými hodnotami. V každém sledovaném období kromě roku 2020 Lucembursko vyplácí nižší sociální dávky na nezaměstnanost, než je tomu v Belgii. Z roku 2019 na rok 2020 však v Lucembursku došlo k navýšení výdajů na nezaměstnanost na více než 2,5 násobek předešlého roku. Ve stejném roce došlo v Lucembursku kvůli pandemii k nejvyššímu nárůstu celkové míry nezaměstnanosti za sledované období (viz tab. 5), což takto rapidní nárůst vyplacených dávek může vysvětlovat.

K velkému navýšení ukazatele došlo v roce 2020 i u ostatních vybraných států, avšak v roce 2021 hodnoty opět klesají, vyjma České republiky, u které se hodnota stále zvyšuje.

V tab. 24 lze vidět sociální dávky na bydlení vyjádřené v paritě kupní síly na obyvatele. Nejvyšší výdaje vykazuje Belgie s hodnotami okolo 80 PPS. V roce 2017 je druhou v pořadí Česká republika, avšak v dalších letech se její výdaje stále snižují a na druhou

pozici se tak dostává Lucembursko. V průběhu pěti let se sociální dávky na bydlení v České republice snížily o téměř 30 % z původní hodnoty. V Lucembursku lze na rok 2018 pozorovat mírný nárůst, v dalších letech se hodnota drží na stejné úrovni.

Tab. 24: Sociální dávky na bydlení v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	81,17	78,70	83,62	80,74	88,39
Bulharsko	0,07	0,07	0,08	0,08	0,09
Česká republika	61,70	52,22	46,08	44,14	43,39
Portugalsko	0,54	0,57	0,55	0,54	0,53
Lucembursko	50,55	55,04	55,24	55,48	55,94

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Bulharsko a Portugalsko se však svými hodnotami v tab. 24 výrazně odlišují od těchto států. Výdaje Portugalska se pohybují okolo 0,5 PPS a u Bulharska nedosahují ani na 0,1. Lucembursko tak přesahuje jejich hodnoty ukazatele více než 50x.

Tab. 25: Dávky poskytované při sociálním vyloučení v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	231,66	243,02	252,03	332,52	256,82
Bulharsko	31,86	35,69	37,65	43,38	57,88
Česká republika	57,30	52,97	49,88	49,78	55,40
Portugalsko	47,78	50,44	48,69	51,56	52,42
Lucembursko	375,08	384,53	369,02	406,36	384,20

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

V tab. 25 jsou zobrazeny sociální dávky poskytnuté při sociálním vyloučení vyjádřené v paritě kupní síly na obyvatele. Nejnižší hodnoty v prvních čtyřech sledovaných obdobích je možné vidět u Bulharska. Tyto hodnoty se však v letech neustále navyšují, zatímco u druhého Portugalska a třetí České republiky ukazatel spíše kolísá kolem podobných hodnot, tudíž v roce 2021 se Bulharsko dostává na třetí pozici před tyto dvě

země. Belgie výrazně převyšuje hodnoty všech těchto států, a to o téměř 5 násobek, přesto však nejvyšší výdaje stále vykazuje Lucembursko.

Největší změnu v porovnání s prvotním obdobím lze pozorovat u Bulharska, kde se hodnota během pěti let navýšila o téměř 82 % z původní hodnoty, nejmenší změnu naopak vykazuje Lucembursko s růstem o 2,4 %.

Výdaje na důchody

Tento ukazatel vyjadřuje celkové výdaje na důchody vyjádřené v procentech HDP. Do těchto dávek jsou zahrnuty invalidní důchody, předčasné odchody do důchodu kvůli snížené pracovní schopnosti a kvůli důvodům trhu práce, starobní důchody, předpokládané starobní důchody, částečné důchody a pozůstalostní důchody (Eurostat, 2024).

Tab. 26: Výdaje na důchody v letech 2017-2021

Země	2017	2018	2019	2020	2021
Belgie	12,4	12,6	12,6	13,6	12,6
Bulharsko	8,0	7,8	7,5	8,1	7,8
Česká republika	8,2	8,1	8,3	9,3	8,9
Portugalsko	14,2	13,8	13,7	15,0	14,2
Lucembursko	9,5	9,5	9,7	10,2	9,6

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Jak lze z tab. 26 vidět, nejmenší podíl HDP věnuje na důchody Bulharsko. Následuje ho Česká republika, která převyšuje hodnoty Bulharska přibližně o jeden procentní bod. Na třetí příčce se objevuje Lucembursko s necelými 10 % a celkovým nárůstem za sledované období pouze o 0,1 procentního bodu. Portugalsko na důchody ve sledovaném období vyplatilo mezi 13,7-15 %, což je nejvíce v porovnání se zbylými státy.

6.3 Závislost mezi vybranými ukazateli

V této podkapitole je zkoumána závislost mezi vybranými ukazateli. Ukazatele byly vybrány s ohledem na stanovené předpoklady, které jsou popsány dále u jednotlivých částí. Následně v textu dochází k analýze reálného stavu a zhodnocení závislosti, a to prostřednictvím využití Pearsonova koeficientu. Pearsonův koeficient, resp. koeficient

lineární korelace, může nabývat hodnot od -1 do 1, přičemž platí, že čím více se hodnota odlišuje od hodnoty 0, tím větší závislost existuje mezi zkoumanými ukazateli a současně platí, že pokud koeficient vykazuje kladné hodnoty, mezi ukazateli je přímá závislost (pokud jeden ukazatel roste, současně roste i druhý a opačně), a pokud vykazuje záporné hodnoty, mezi ukazateli existuje nepřímá závislost (pokud jeden klesá, druhý roste a opačně). Vzhledem k tomu, že Pearsonův koeficient je koeficientem lineární korelace, je schopen změřit pouze lineární vztah mezi ukazateli. Mareš, Soukup & Rabušic (2023) předkládají návrh, jak interpretovat výsledky Pearsonova koeficientu v jednotlivých intervalech:

- <0,01;0,09> = nevýznamná závislost,
- <0,10;0,29> = nízká až střední závislost,
- <0,3;0,49> = střední až významná závislost,
- <0,5;0,69> = významná až velmi silná závislost,
- <0,7;0,89> = velmi silná závislost,
- <0,9;1> = téměř dokonalá závislost.

Pro přesnější zhodnocení závislosti mezi ukazateli je vypočten také koeficient determinace, který je druhou mocninou tohoto koeficientu. Koeficient determinace poskytuje informaci o tom, kolik procent hodnot z výběrového souboru je vysvětleno právě vysvětlovanou proměnou.

U všech zkoumaných ukazatelů je přidáno grafické zobrazení jejich vzájemného vztahu, které je doplněno popsáním daného vztahu pomocí rovnice ve tvaru:

$$Y = \alpha + \beta * x \quad (3)$$

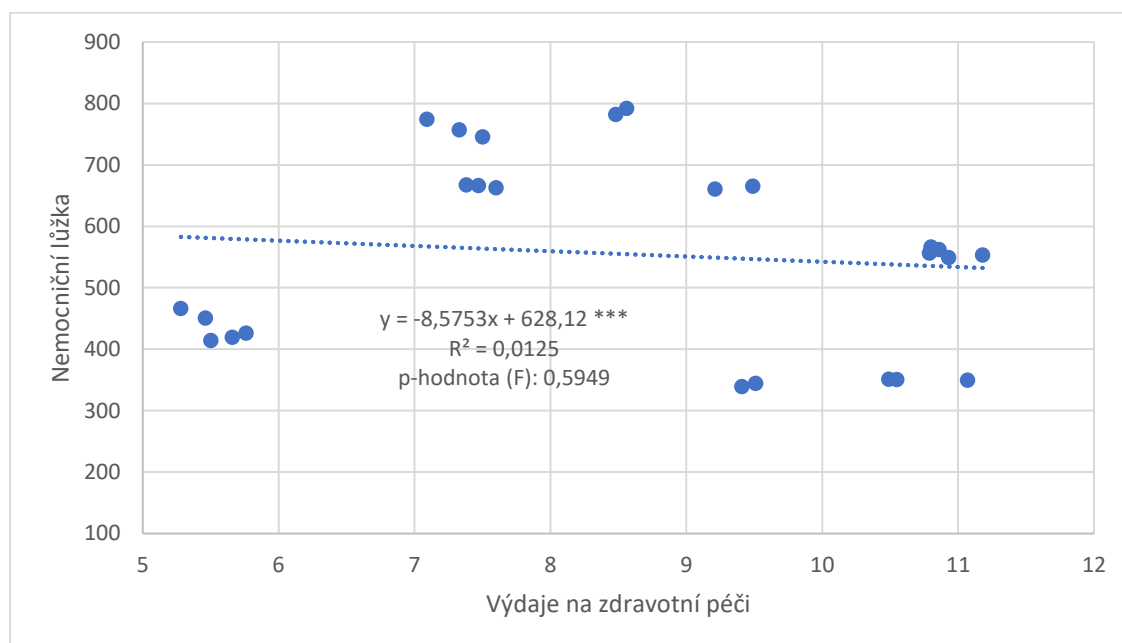
kde Y vyjadřuje závislou proměnnou, x vyjadřuje nezávislou proměnnou, α vyjadřuje konstantu a β směrnici přímky. Dále je graf doplněn hodnotou R^2 , což ukazuje hodnotu koeficientu determinace, a p-hodnotou, která je vyjádřena na základě toho, jakou hladinu významnosti splňuje, tedy pokud je na hladině do 1 %, je daná skutečnost označena třemi hvězdičkami, dvě hvězdičky naznačují přijetí na hladině významnosti 5 % a jedna hvězdička na hladině významnosti 10 %. Jedná se tak o klasické zobrazení těchto skutečností. P-hodnota je přitom sledována u proměnné α a β , dále u modelu, kde je vyjádřena konkrétní p-hodnota na základě F-testu.

Pro vytvoření příslušných grafů včetně lineární regrese je využit MS Excel, p-hodnota je doplněna na základě výsledků v softwaru Gretl.

Výdaje na zdravotní péči a nemocniční lůžka

Nejprve dochází ke srovnání hodnot z tab. 3, která zobrazuje celkové výdaje na zdravotní péči vyjádřené v procentech HDP, a z tab. 4 zobrazující počet nemocničních lůžek na 100 000 obyvatel. Předpokladem je, že s navýšením výdajů na zdravotní péči bude docházet ke snižování počtu nemocničních lůžek, vzhledem k tomu, že lidem se bude dostávat lepší zdravotní péče v rámci prevence, tudíž nebude zapotřebí takové množství nemocničních lůžek.

Obr. 7: Vztah mezi výdaji na zdravotní péči a počtem nemocničních lůžek

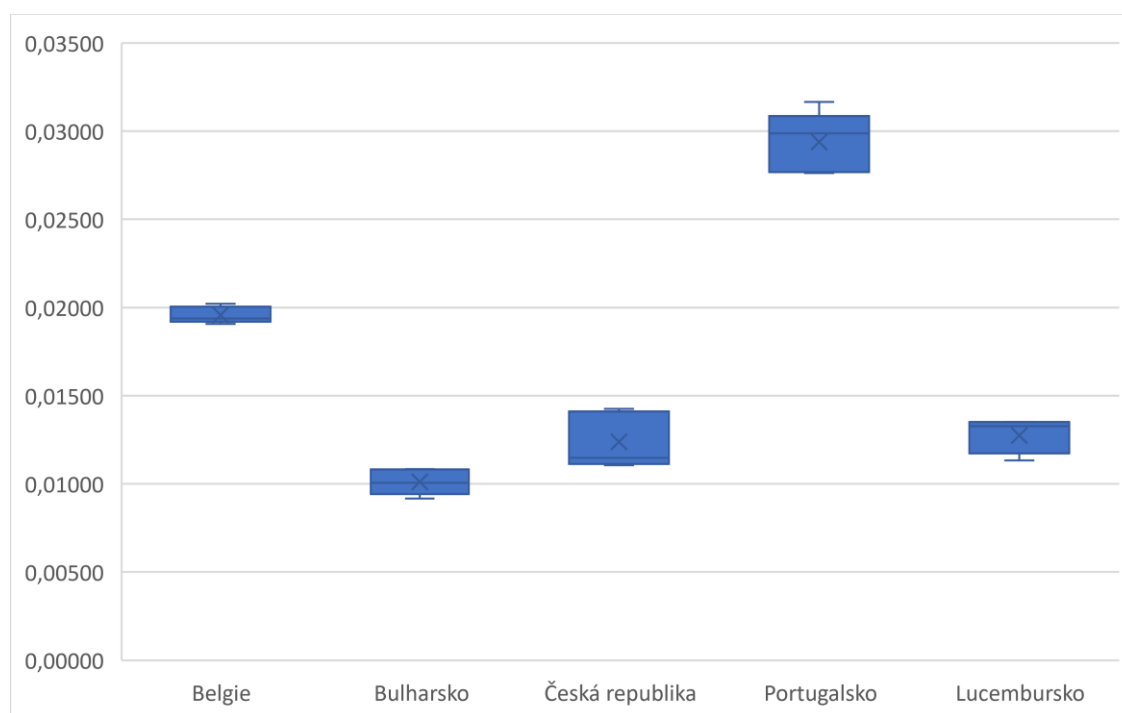
Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Pearsonův koeficient vykazuje hodnotu -0,12, což vyjadřuje nízkou až střední negativní závislost. To lze pozorovat i na obr. 7, kde se hodnoty významně odchyľují od regresní přímky a ukazují slabou klesající tendenci. Umocněním na druhou dochází k získání hodnoty 0,0125, což je výsledek koeficientu determinace. To lze interpretovat tak, že dané parametry spolu téměř nesouvisí, tedy míra vysvětlení je velmi nízká. Vzhledem k nízkým hodnotám koeficientů vykazující nízkou závislost nelze stanovený předpoklad potvrdit, což potvrzuje i p-hodnota, která vychází 0,5494, tudíž nespĺňuje předpoklad ani na hladině významnosti 10 %.

Z obr. 7 je však patrné, že jednotlivé státy mají k těmto dvěma ukazatelům odlišné přístupy. Nad regresní přímkou lze pozorovat body náležící Bulharsku a České republice, které vykazují vyšší počet nemocničních lůžek, avšak poskytují nízké výdaje na zdravotní péči. Pod přímkou se naopak vyskytují body náležící Portugalsku a Lucembursku. Portugalsko v tomto případě vykazuje opačný přístup, kdy poskytuje vyšší výdaje na zdravotní péči, nemocničních lůžek má však k dispozici výrazně méně. Lucembursko vykazuje nízké hodnoty jak u počtu nemocničních lůžek, tak i u výdajů na zdravotní péči. Nejvíce se regresní přímce přibližuje Belgie, která poskytuje velmi vysoké výdaje na zdravotní péči a průměrný počet nemocničních lůžek.

Vzhledem k zamítnutí stanoveného předpokladu a k těmto odlišným přístupům u jednotlivých států je dodán obr. 8, zobrazující analýzu tohoto vztahu ve vybraných státech.

Obr. 8: Analýza vztahu mezi výdaji na zdravotní péči a počtem nemocničních lůžek

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

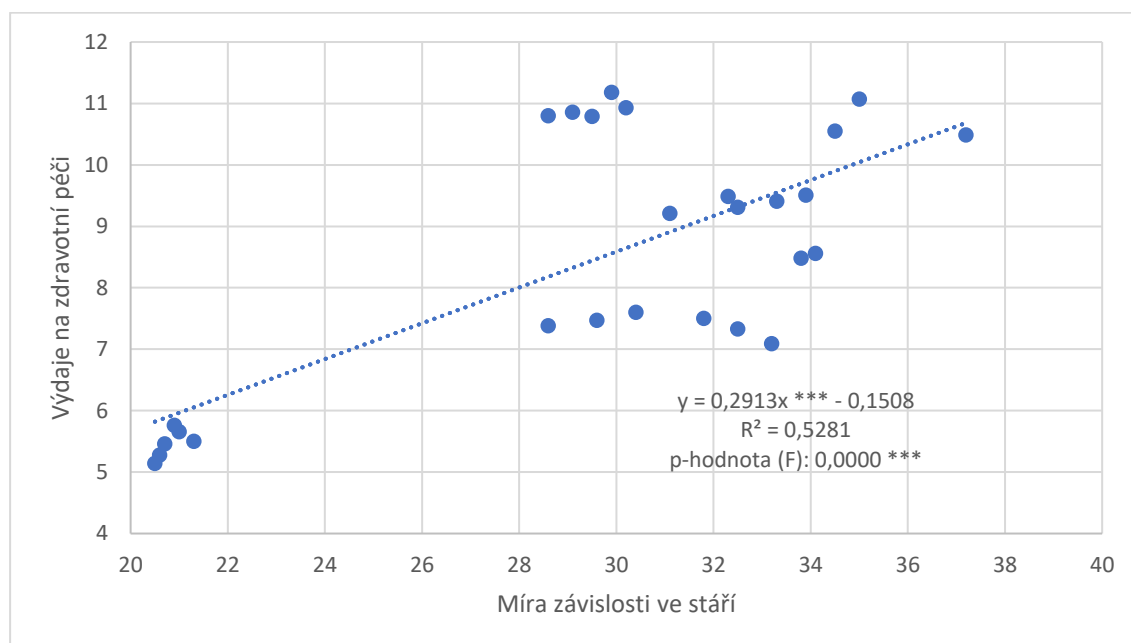
Jak lze z obr. 8 vidět, poměr mezi výdaji na zdravotní péči a počtem nemocničních lůžek je nejvyšší v Portugalsku. To současně vykazuje i nejvyšší změny hodnot u sledovaných ukazatelů, podobně jako Česká republika. Naopak téměř nepodstatné změny vykazuje Belgie, dále Bulharsko a Lucembursko, avšak u Belgie se objevuje vyšší průměr v porovnání s Bulharskem, ČR a Lucemburskem. Může být tedy konstatováno, že

v každé zemi má veřejný sektor jiný pohled na počet potřebných nemocničních lůžek a na výši výdajů na zdravotní péči, tudíž se mezi sledovanými ukazateli vyskytují výrazné odlišnosti a nelze tak potvrdit vzájemnou závislost.

Míra závislosti ve stáří a výdaje na zdravotní péči

S ukazatelem celkové výdaje na zdravotní péči lze také spojit kromě počtu nemocničních lůžek i ukazatel celkové míry závislosti ve stáří, který popisuje stárnutí populace a je zobrazen v tab. 2. V tomto případě lze očekávat, že s vyšším podílem starších obyvatel v zemi, resp. s rostoucím ukazatelem míry závislosti ve stáří, bude docházet k navyšování výdajů na zdravotní péči kvůli zvýšenému riziku nemocí u starších lidí.

Obr. 9: Vztah mezi mírou závislosti ve stáří a výdaji na zdravotní péči

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

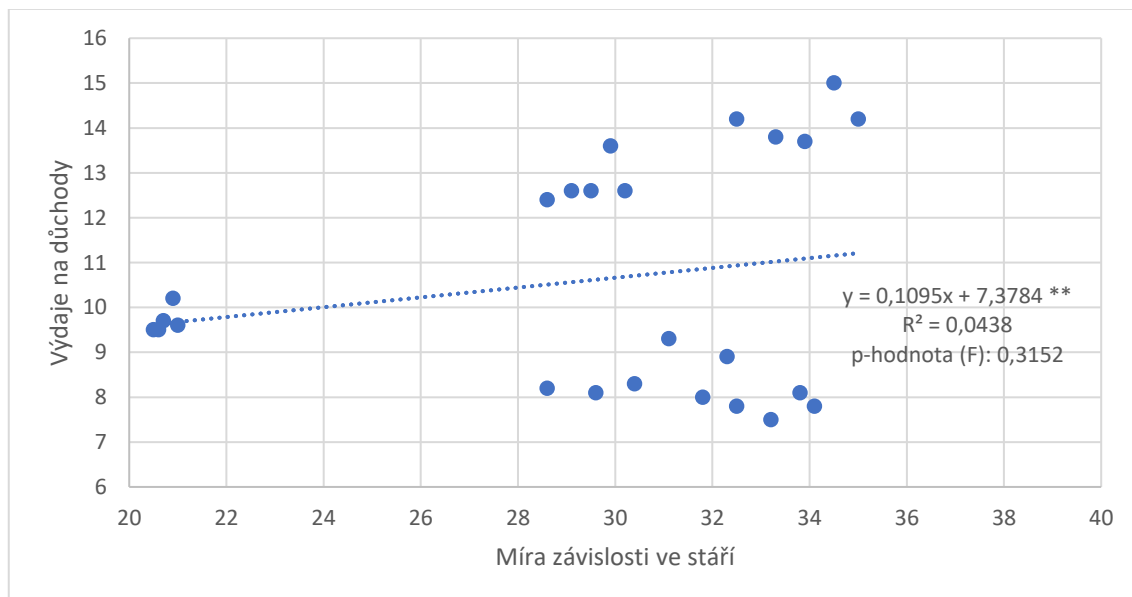
Jak lze z obr. 9 pozorovat, tyto dva ukazatele vykazují velmi silnou pozitivní závislost. To je možné potvrdit i výsledkem Pearsonova koeficientu, jehož hodnota je rovna 0,73. Výpočtem koeficientu determinace dochází ke zjištění, že 52,81 % změn výdajů na zdravotní péči lze vysvětlit zvýšením poměru míry závislosti ve stáří. Je tedy možné konstatovat, že s větším podílem staršího obyvatelstva v zemi dochází i k růstu výdajů spojených se zdravotní péčí, resp. dochází k potvrzení stanovené hypotézy, a to podle nulového výsledku p-hodnoty i na hladině významnosti 1 %.

V levé dolní části obr. 9 si je možné povšimnout shluku několika bodů. Tyto body náleží Lucembursku, které vykazuje nejnižší hodnoty, a to jak u výdajů na zdravotnictví, tak i míry závislosti ve stáří.

Míra závislosti ve stáří a výdaje na důchody

Výše zmíněný vztah mezi mírou závislosti ve stáří a výdaji na zdravotní péči lze zkonkrétnit zaměřením se pouze na výdaje na veškeré důchody, které zobrazuje tab. 26. Platí tedy stejný předpoklad, a to takový, že s nárůstem míry závislosti ve stáří bude docházet ke zvyšování výdajů na důchody, vzhledem k většímu počtu seniorů v zemi, kterým jsou vypláceny dávky na starobní důchody a zhoršenému zdraví u starších jedinců.

Obr. 10: Vztah mezi mírou závislosti ve stáří a výdaji na důchody

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

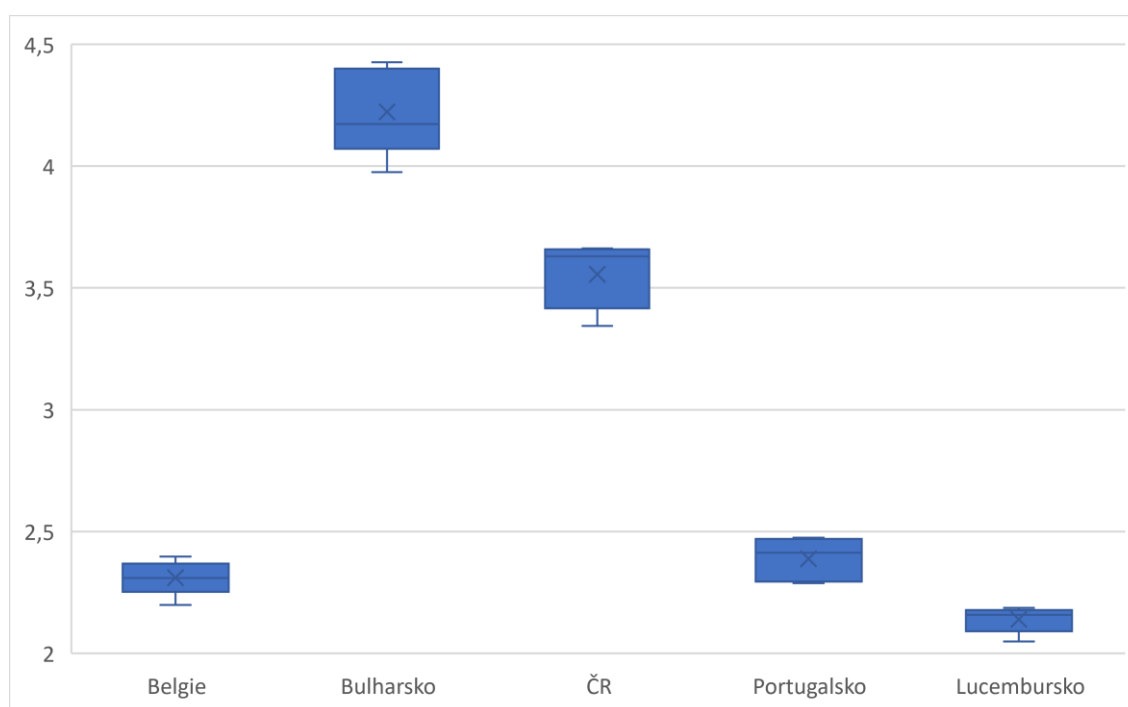
Pearsonův koeficient mezi těmito sledovanými ukazateli vykazuje hodnotu 0,21. Koeficient determinace vykazuje výsledek 0,0438. To lze interpretovat tak, že mezi výdaji na důchody a mírou závislosti ve stáří je nízká až střední závislost, změnu jednotlivých hodnot u výdajů na důchody je však možné pouze z 4,38 % vysvětlit navýšením míry závislosti ve stáří. V porovnání s výsledkem Pearsonova koeficientu u předchozích dvou sledovaných ukazatelů je tato závislost významně nižší, stejně tak p-hodnota modelu vykazuje výsledek 0,3152, což znamená, že nelze stanovený předpoklad potvrdit. Podíl staršího obyvatelstva na aktivním obyvatelstvu má tedy větší

dopad na celkové zdravotní výdaje, slabá citlivost je však vidět i u starobních a ostatních důchodů.

Korelační přímkce, zobrazené na obr. 10, se nejvíce přibližují hodnoty Lucemburska. Ty se vyskytují v levé části uprostřed, a lze si povšimnout, že vzhledem k nejnižší míře závislosti, kterou Lucembursko vykazuje, poskytuje na důchody poměrně vysoké výdaje.

Kvůli zamítnutí stanovené hypotézy je provedena další analýza sledovaného vztahu, která je zobrazena na obr. 11.

Obr. 11: Analýza vztahu mezi mírou závislosti ve stáří a výdaji na důchody

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Obr. 11 opět zobrazuje poměry mezi sledovanými ukazateli. Lze si povšimnout, že průměry u vybraných států se výrazně liší s tím, že Bulharsko má tento průměr nejvyšší, a to o hodnotě 4,2, a následuje ho Česká republika s průměrem 3,6. Belgie, Portugalsko a Lucembursko vykazují výrazně nižší průměry, a to mezi 2-2,5.

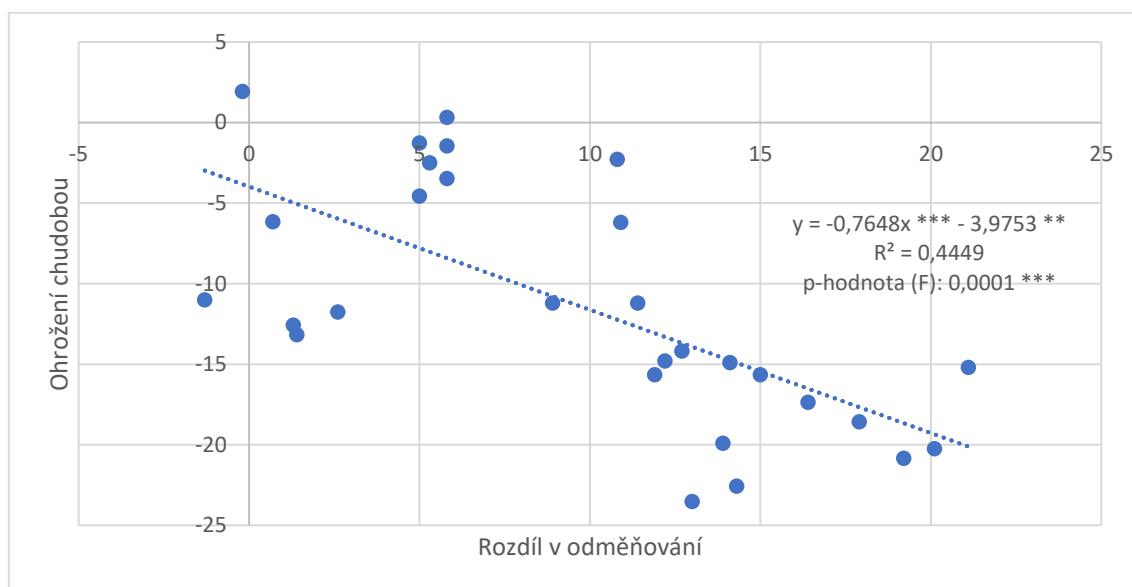
Dále je možné na obr. 11 pozorovat, že Belgie a Lucembursko nevykazují téměř žádné změny ukazatelů, zatímco v Bulharsku se jednotlivé poměry v letech výrazně diferencují, podobně i když s mírnějšími odlišnostmi je to i v České republice.

Opět je možné říct, že stanovený předpoklad nebyl potvrzen právě z těchto důvodů, resp. že každý stát se staví k problematice důchodů zcela odlišně, jak lze pozorovat na obr. 11, který tyto rozdíly zobrazuje.

Genderové rozdíly v odměňování a v ohrožení chudobou

Nyní dochází k analýze závislosti mezi ukazatelem rozdíly v odměňování mezi muži a ženami, který zobrazuje tab. 6, a ukazatelem genderových rozdílů v míře ohrožení chudobou, viz tab. 12. Stanoveným předpokladem pro tyto dva ukazatele je, že s klesajícím ukazatelem rozdíly v odměňování mezi muži a ženami, resp. se snižováním rozdílů v ohodnocení, bude docházet k nižšímu zastoupení žen ohrožených chudobou, resp. ke zvyšování ukazatele genderové rozdíly v míře ohrožení chudobou.

Obr. 12: Vztah mezi genderovými rozdíly v odměňování a genderovými rozdíly v míře ohrožení chudobou

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

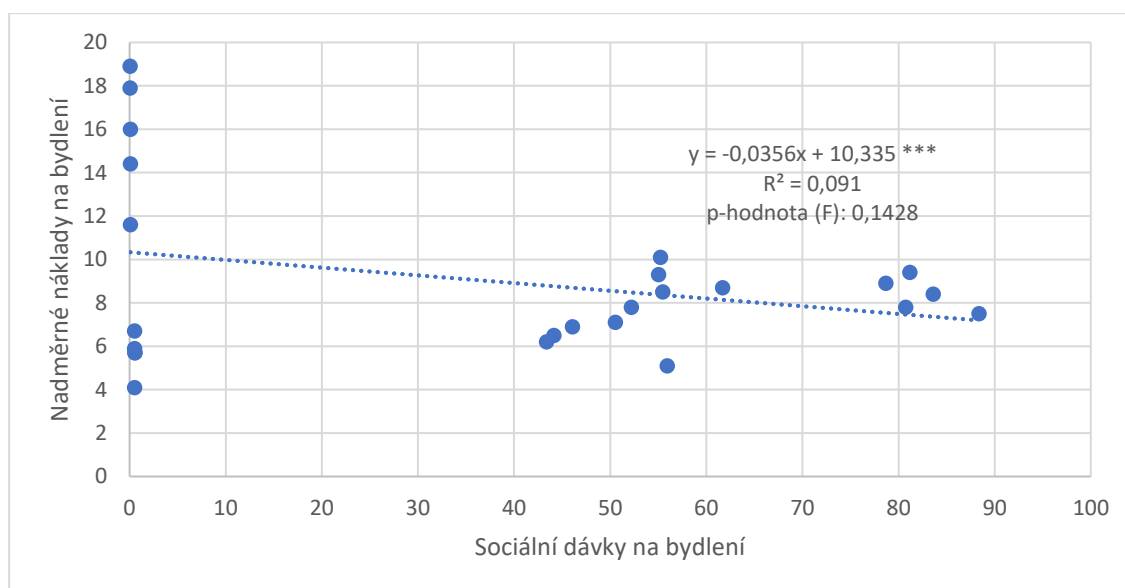
Pearsonův koeficient pro tyto dva ukazatele vykazuje hodnotu -0,67. To vypovídá o významné až velmi silné negativní závislosti mezi sledovanými ukazateli, která se projevuje tím, že při zvýšení jednoho ukazatele dojde ke snížení druhého. Umocněním na druhou lze získat hodnotu koeficientu determinace 0,4449. Interpretací těchto výsledků je, že mezi genderovými rozdíly v odměňování a v ohrožení chudobou je poměrně silná závislost, kterou lze popsat tak, že při nižších rozdílech v platovém ohodnocení mezi muži a ženami, dochází ke snižování počtu žen, které jsou ohroženy chudobou (nárůstem hodnoty ukazatele genderové rozdíly v ohrožení chudobou) a tento pokles je z 44,5 %

způsoben právě snížením rozdílů v odměňování. Lze tedy konstatovat, že stanovený předpoklad je pravdivý, a to i na hladině významnosti 1 %, což lze odvodit z výsledku p-hodnoty, přičemž toto platí i pro koeficient β , resp. na úrovni 5 % pro konstantu α .

Sociální dávky na bydlení a nadměrné náklady na bydlení

Zde se analýza zaměřuje na sociální dávky vyplácené na bydlení, které se objevují v tab. 24. Cílem této analýzy je zjistit vliv těchto dávek na ukazatel míry nadměrného zatížení nákladů na bydlení, který zachycuje tab. 15. Předpokladem je, že s nárůstem sociálních dávek bude docházet ke snižování nákladů na bydlení, což bude snižovat počet domácností, jejichž náklady na bydlení přesahují 40 % jejich disponibilního příjmu, resp. bude docházet ke snižování podílu lidí ve společnosti s nadměrným zatížením nákladů na bydlení.

Obr. 13: Vztah mezi sociálními dávkami na bydlení a nadměrnými náklady na bydlení

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

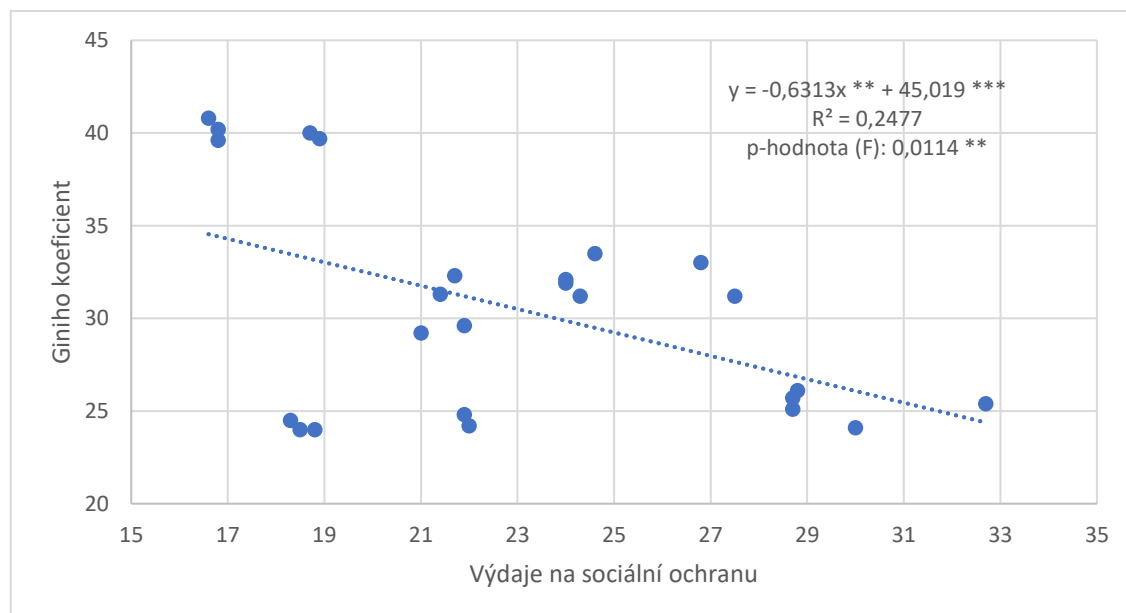
Z obr. 13 je patrné, že mezi těmito dvěma ukazateli není silná závislost. V levé části obrázku je možné pozorovat několik bodů signalizující téměř nulové výdaje na sociální dávky na bydlení, které náleží Portugalsku a Bulharsku. Hodnoty pod regresní přímkou patří právě Portugalsku. V porovnání s ostatními státy vykazuje velmi nízké výdaje na dávky na bydlení, avšak míra nadměrných nákladů se také pohybuje v nízkých hodnotách. Oproti tomu Bulharsko, jemuž náleží hodnoty nad regresní přímkou na obr. 13, vykazuje velmi nízké sociální dávky a nejvyšší míru nadměrných nákladů na bydlení.

Pearsonův koeficient zde vykazuje hodnotu $-0,3$ a koeficient determinace hodnotu $0,091$. Podle interpretace Mareše, Soukupa & Rabušice (2023) tedy jsou na sobě tyto dva ukazatele středně až významně negativně závislé. Při zvýšení sociálních dávek na bydlení dochází ke snížení míry nadměrného zatížení nákladů na bydlení, avšak pouze z $9,1\%$ je to ovlivněno právě navýšením sociálních dávek. Tento předpoklad však podle výsledku p-hodnoty není statisticky významný, tudíž stanovenou hypotézu nelze potvrdit. Tento závěr je pravděpodobně způsoben výraznými odchylkami, které se vyskytují právě u již zmíněného Portugalska a Bulharska, které na sociální dávky na bydlení vynakládají téměř nulové výdaje.

Celkové výdaje na sociální ochranu a Giniho koeficient

Se sociálními dávkami lze také spojit Giniho koeficient, vzhledem k tomu, že sociální dávky mají napomáhat skupině lidí s nejnižšími příjmy a snižovat tak nerovnosti v rozdělení příjmů. Předpokladem tedy je, že při navýšení celkových výdajů na sociální ochranu, které zobrazuje tab. 16, bude docházet ke snižování Giniho koeficientu, který je zobrazen v tab. 14.

Obr. 14: Vztah mezi výdaji na sociální ochranu a Giniho koeficientem

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Z obr. 14 je patrné, že mezi sledovanými ukazateli je jistá negativní závislost. V levé horní části obrázku lze pozorovat hodnoty Bulharska, jehož výdaje na sociální ochranu jsou minimální a objevují se u něj tedy i poměrně vysoké hodnoty Giniho koeficientu.

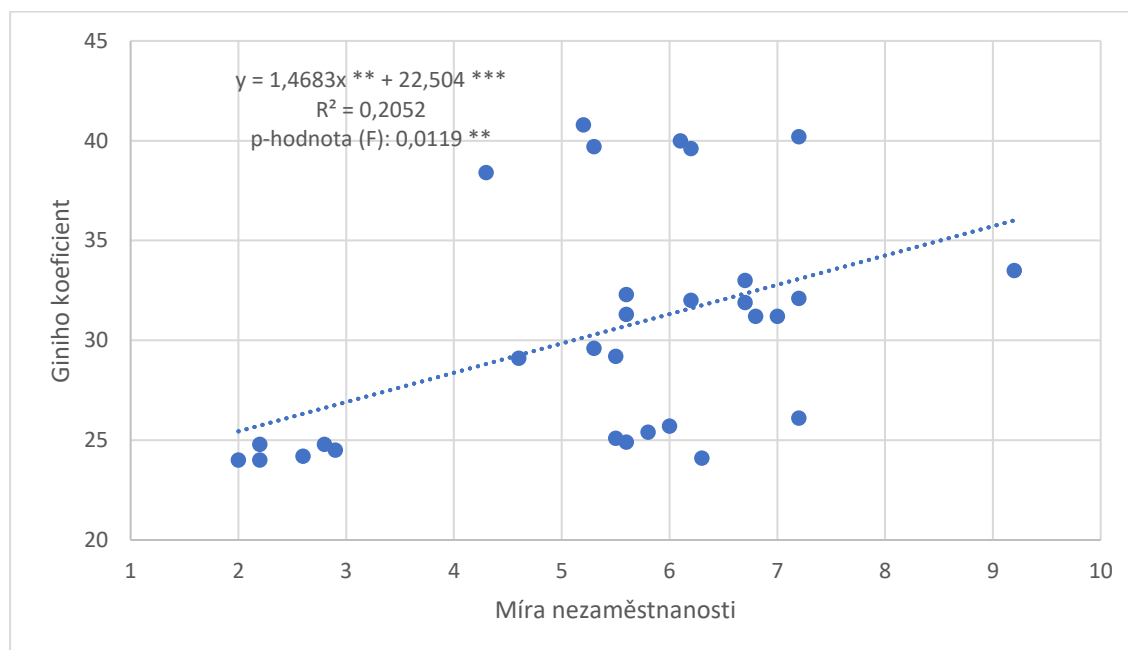
Naopak v pravém dolním rohu obrázku se nachází Belgie, jejíž výdaje na sociální ochranu přesahují výdaje ostatních států a nerovnost v rozdělení příjmů vyjádřená Giniho koeficientem je zde velmi nízká.

Pearsonův koeficient je roven $-0,5$ a koeficient determinace je roven $0,2477$. Na základě těchto výsledků lze konstatovat, že mezi výdaji na sociální ochranu a Giniho koeficientem je významná až velmi silná závislost, která se projevuje snížením hodnoty Giniho koeficientu při navýšení výdajů na sociální ochranu. Z $24,77\%$ je pokles Giniho koeficientu vysvětlen právě navýšením těchto výdajů. Výsledek p-hodnoty $0,0114$ vyjadřuje, že stanovený předpoklad lze potvrdit, a to na hladině významnosti 5% .

Giniho koeficient a míra nezaměstnanosti

Nerovnoměrnost v rozdělení příjmů může být také ovlivňována mírou nezaměstnanosti, jak již bylo rozebíráno v podkapitole 6.2 u Giniho koeficientu. Předpokladem je, že s vyšší mírou nezaměstnanosti se zvyšuje hodnota Giniho koeficientu.

Obr. 15: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem

Zdroj: vlastní zpracování Eurostat (2024), 2024

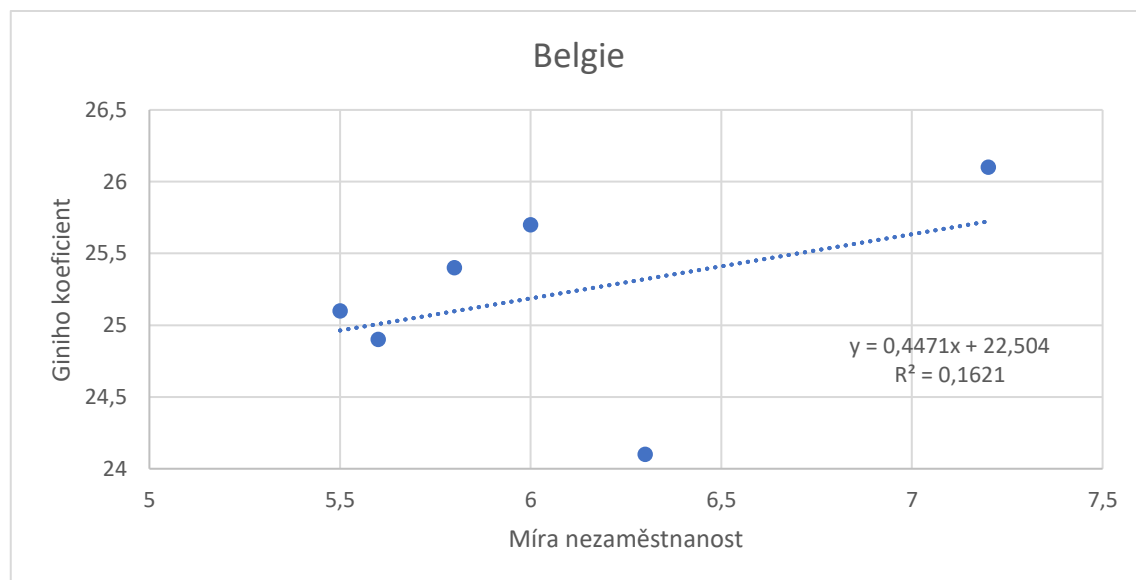
Na obr. 15 lze vidět odlehle body v horní části uprostřed. Tyto hodnoty náleží Bulharsku, u něhož se objevuje poměrně vysoká míra nezaměstnanosti, avšak výrazně vyšší poměr Giniho koeficientu v porovnání s ostatními státy. Dále je možné si povšimnout odloučeného bodu v pravé části obr. 15 uprostřed, což zobrazuje velmi vysokou míru

nezaměstnanosti v Portugalsku v roce 2017. V následujících letech, kdy byla tato míra snížena, se body Portugalska objevují téměř na korelační přímce. Česká republika se pak nachází na grafu v levé dolní části s nejnižší mírou nezaměstnanosti i hodnotami Giniho koeficientu.

Pro ukazatele míra nezaměstnanosti a Giniho koeficient vykazuje Pearsonův koeficient hodnotu 0,45, což naznačuje střední až významnou závislost. To lze interpretovat tak, že s navýšením míry nezaměstnanosti dochází současně i k nárůstu poměru Giniho koeficientu, a to podle koeficientu determinace, který má hodnotu 0,2052, je z více než 20 % vysvětleno nárůstem míry nezaměstnanosti. P-hodnota vykazuje výsledek 0,0119, tudíž je tento předpoklad statisticky významný na hladině významnosti 5 % a lze ho potvrdit.

Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem lze interpretovat také v návaznosti na míru dekomodifikace, která byla rozebírána v typologii Esping-Andersena viz podkapitola 6.1. Proto nyní dochází k analýze stejného vztahu u jednotlivých států odděleně.

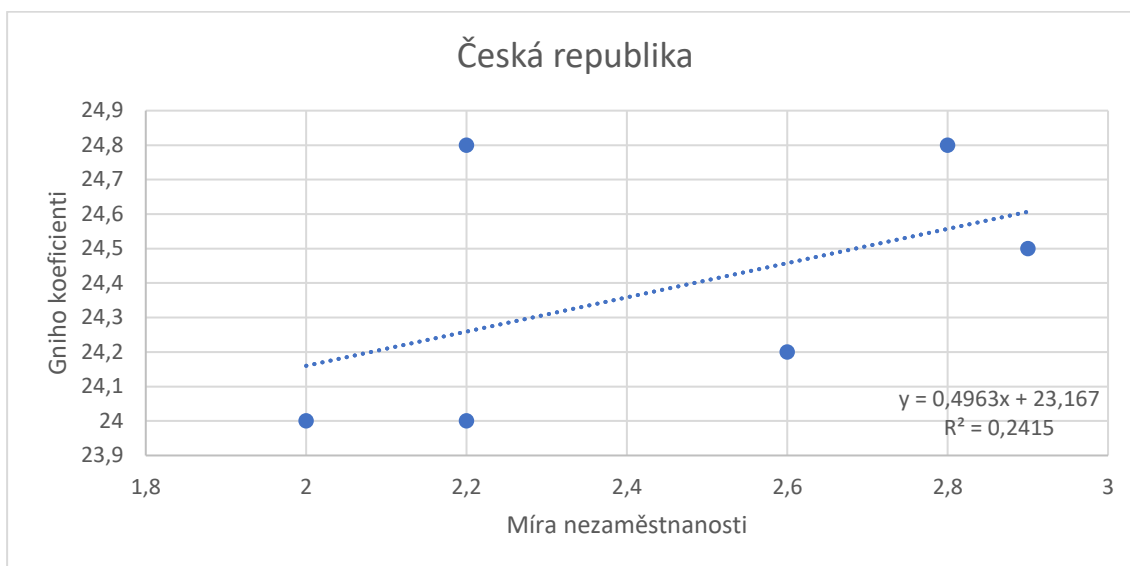
Obr. 16: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem v Belgii

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Pearsonův koeficient v případě Belgie vykazuje hodnotu 0,4, což je interpretováno jako střední až významná závislost. Koeficient determinace, jak lze vidět na obr. 16, je roven 0,1621. Lze tedy říct, že nárůst hodnoty Giniho koeficientu je z 16,21 % vysvětlen navýšením míry nezaměstnanosti.

Obr. 17: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem v České republice

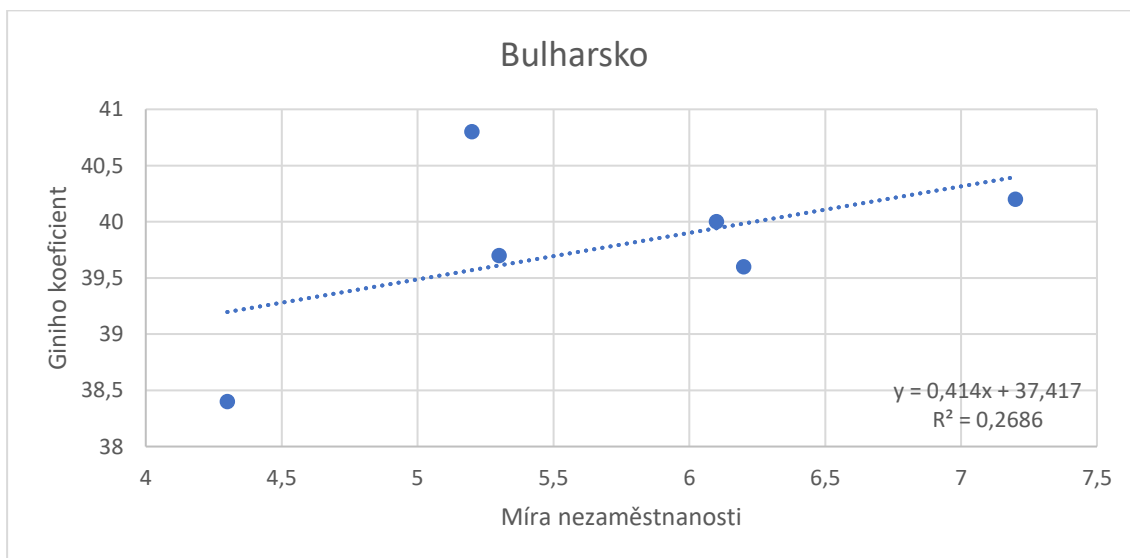
Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

U České republiky (obr. 17) je také možné pozorovat střední až významnou závislost, jak potvrzuje Pearsonův koeficient s hodnotou 0,491. V tomto případě lze vyšší hodnoty Giniho koeficientu objasnit druhou proměnnou právě z 24,15 %.

Česká republika se v porovnání s Belgií nachází na lepší pozici jak v míře nezaměstnanosti, tak i v případě Giniho koeficientu. Z výsledků analýzy lze však konstatovat, že závislost mezi sledovanými ukazateli je u obou států podobně významná.

Nyní se analýza zaměří na státy Bulharsko, Lucembursko a Portugalsko.

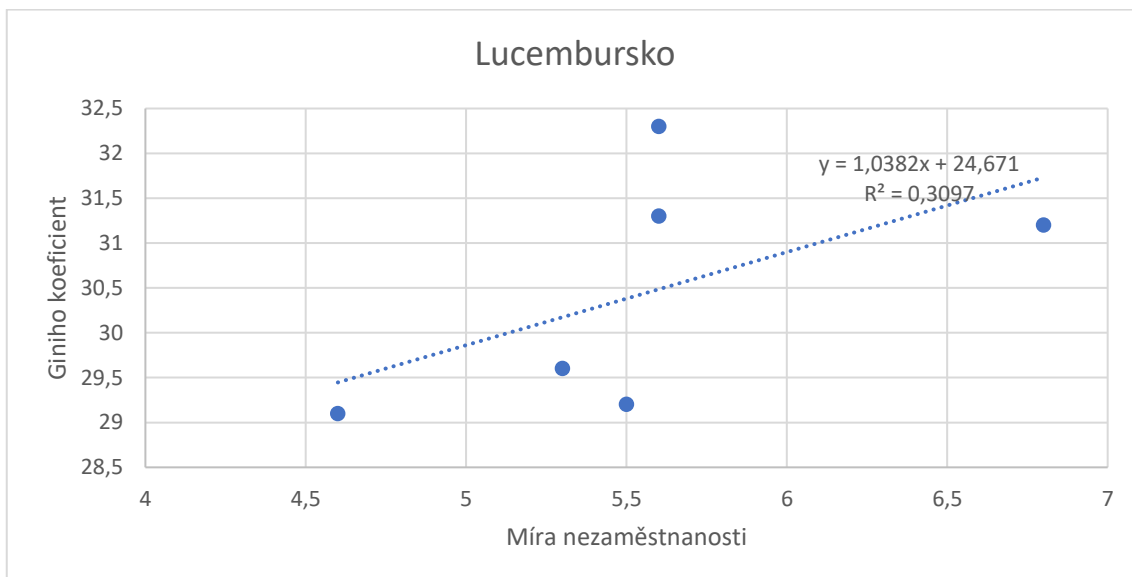
Obr. 18: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem v Bulharsku

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Na obr. 18 zobrazující vztah pro Bulharsko je možné pozorovat lehce vyšší závislost mezi sledovanými ukazateli, a to podle hodnoty Pearsonova koeficientu, která vychází 0,518, významnou až velmi silnou závislost. Podle výsledku koeficientu determinace je možné tvrdit, že Giniho koeficient je z 26,86 % ovlivněn právě změnou míry nezaměstnanosti.

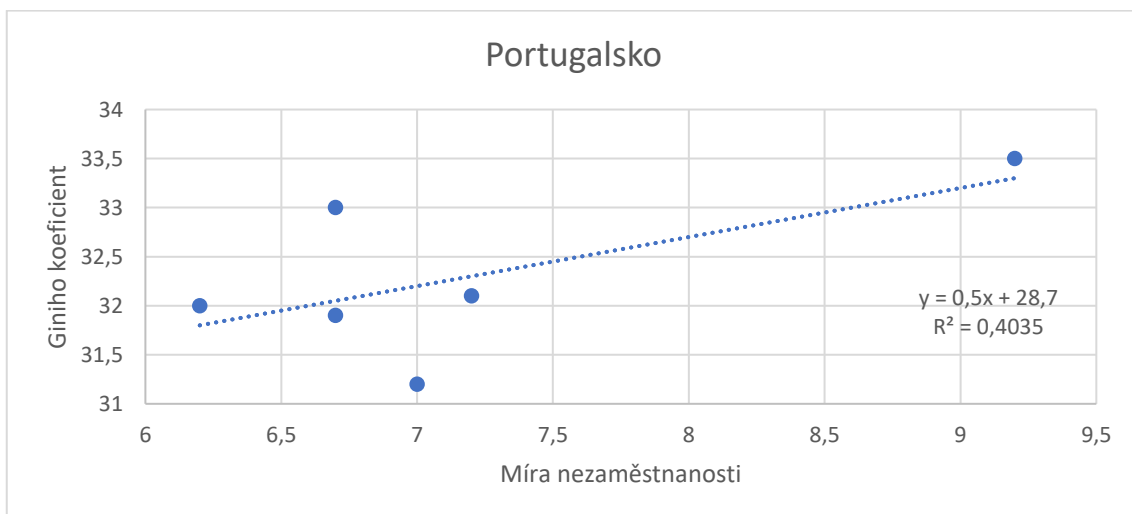
Obr. 19: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem v Lucembursku

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Pearsonův koeficient v případě Lucemburska (viz obr. 19) je roven hodnotě 0,557 a koeficient determinace je roven hodnotě 0,3097, resp. v Lucembursku je vyšší závislost mezi sledovanými ukazateli než u výše analyzovaných států a z téměř 31 % je možné nárůst nerovností v rozdělení příjmů připisovat právě navýšení míry nezaměstnanosti.

Obr. 20: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem v Portugalsku

Zdroj: vlastní zpracování podle Eurostat (2024), 2024

Posledním z vybraných států je Portugalsko, jehož vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem zobrazuje obr. 20. Portugalsko vykazuje nejvyšší míru závislosti zjišťovanou na základě Pearsonova koeficientu, který je roven hodnotě 0,635. Podle koeficientu determinace je možné konstatovat, že změna Giniho koeficientu je z 40,35 % vysvětlena mírou nezaměstnanosti.

Mezi Bulharskem, Lucemburskem a Portugalskem si je možné v případě míry nezaměstnanosti a Giniho koeficientu povšimnout značných rozdílů. U Lucemburska se objevují nejmenší nerovnosti v rozdělení příjmů a dále ho následuje Portugalsko. Bulharsko vykazuje největší nerovnosti s hodnotami Giniho koeficientu mezi 38-41. Na druhou stranu se v Bulharsku a Lucembursku objevují nižší hodnoty míry nezaměstnanosti, než je tomu v případě Portugalska. Na základě analýzy vztahů mezi těmito ukazateli však všechny tyto státy vykazují v případě interpretace podle Mareše, Soukupa a Rabušice (2023) významnou až velmi silnou závislost.

Je tedy možné konstatovat, že v rámci závislosti mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem se Belgie a Česká republika řadí do jedné skupiny a Bulharsko, Lucembursko a Portugalsko do druhé. U první skupiny vykazující střední až významnou závislost tedy platí, že v porovnání se skupinou druhou, která vykazuje významnou až velmi silnou závislost, se Giniho koeficient odvíjí od míry nezaměstnanosti méně. To lze interpretovat tak, že v případě Bulharska, Lucemburska a Portugalska mohou mít sociální dávky, v tomto případě konkrétně dávky vyplacené v nezaměstnanosti, vyšší dopad na změnu Giniho koeficientu, resp. je možné tvrdit, že v těchto zemích se sociální dávky vážou spíše na zapojení jednotlivců na trhu než na prokázání potřeby. Jak bylo vysvětlováno v podkapitole 6.1, pokud se sociální dávky odvíjí od zapojení jednotlivců na trhu, naznačuje to nižší míru dekomodifikace, resp. lze konstatovat, že čím vyšší závislost mezi ukazateli, tím nižší míra dekomodifikace. Pokud by byly seřazeny tyto státy dle míry dekomodifikace vzhledem k výsledkům Pearsonova koeficientu vzestupně, nejnižší dekomodifikaci lze pozorovat u Portugalska, dále u Lucemburska, Bulharska, které následuje Česká republika a jako poslední se zde objevuje Belgie.

Pro důkladnější analýzu míry dekomodifikace je provedeno srovnání vztahů mezi jednotlivými státy.

Tab. 27 zobrazuje parametry u jednotlivých států, a to konkrétně hodnotu konstanty a hodnotu směrnice lineární regrese. Konstanta vyjadřuje, jaká by byla výše Giniho

koeficientu při nulové nezaměstnanosti. Z tabulky je tedy patrné, že největší nerovnosti v rozdělení příjmů se objevují u Bulharska a dále s velkým odstupem u Portugalska. Naopak je tomu v případě Belgie, České republiky a Lucemburska, které vykazují nejnižší hodnoty konstanty.

Tab. 27: Srovnání výsledků dle států

Země	Konstanta	Směrnice
Belgie	22,504	0,4471
Bulharsko	37,417	0,4140
Česká republika	23,167	0,4963
Portugalsko	28,700	0,5000
Lucembursko	24,671	1,0382

Zdroj: vlastní zpracování, 2024

V případě zkoumání míry dekomodifikace je však významnější hodnota směrnice, která udává, v jaké míře se zvyšuje hodnota Giniho koeficientu při navýšení míry nezaměstnanosti. Směrnice je nejnižší již u zmíněného Bulharska, avšak to může být vysvětleno právě již vysokou hodnotou Giniho koeficientu při nulové míře nezaměstnanosti. Dále se nejnižší směrnice objevuje u Belgie, a to konkrétně o hodnotě 0,45. Lze tedy konstatovat, že v Belgii se nerovnosti v rozdělení příjmů, resp. vyplácení dávek na zmírnění nerovností, nejméně odvíjí od míry nezaměstnanosti, resp. od zapojení jednotlivců na trhu, což zároveň potvrzuje i nejnižší hodnota Pearsonova koeficientu, která je již popsána výše. Za Belgií se s druhou nejnižší hodnotou směrnice objevuje Česká republika, kterou s téměř stejnou hodnotou následuje Portugalsko. V těchto státech je vykazována větší závislost sociálních dávek na zapojení jednotlivců na trh, avšak stále není tato závislost nijak vysoká. Při analýze Pearsonova koeficientu bylo zjištěno, že závislost je větší u Portugalska než u České republiky. Nejvyšší hodnotu směrnice s velkým rozdílem od zbylých států a současně i vysokou hodnotu Pearsonova koeficientu lze pozorovat u Lucemburska.

Na základě výsledků komparace Pearsonova koeficientu a jednotlivých parametrů mezi státy lze konstatovat, že nejvyšší míra dekomodifikace se objevuje u Belgie, která vykazuje nejnižší Pearsonův koeficient i nejnižší hodnotu směrnice (při pominutí

Bulharska). Belgie by se tedy dle typologie Esping-Andersena (1990) v rámci míry dekomodifikace řadila pod sociálně-demokratický model, resp. v této zemi se výplata sociálních dávek odvíjí od prokázání potřeby a minimálně od zapojení jednotlivců na trh. Za Belgii by bylo možné zařadit Českou republiku, Portugalsko a Bulharsko. Tyto státy nejvíce odpovídají v míře dekomodifikace konzervativnímu modelu sociálního státu. Největší závislost dávek je možné pozorovat u Lucemburska, které má sice nižší Pearsonův koeficient než Portugalsko, avšak směrnice přímky je významně vyšší než u zbylých států. V Lucembursku se tedy sociální dávky významně pojí k zapojení jednotlivců na trhu, resp. se zde objevuje nejnižší míra dekomodifikace a bylo by zařazeno pod liberální model sociálního státu.

6.4 Shrnutí

Nyní dojde ke shrnutí praktické části práce. Nejdříve dochází ke zhodnocení závěrů zjištěných v podkapitole 6.2 Analýza vybraných ukazatelů a následně jsou definovány závěry pro podkapitolu 6.3 Závislost mezi ukazateli.

Na základě obou částí dochází k následnému vyhodnocení rozdílnosti států a jejich přístupů ke sledovaným parametrům.

6.4.1 Analýza ukazatelů

Prvním ukazatelem, který byl rozebírán v podkapitole 6.2, je míra závislosti ve stáří. Z analyzovaných hodnot bylo zjištěno, že tento ukazatel vykazuje rostoucí tendenci u všech sledovaných států, což je způsobeno stárnutím obyvatelstva. Zároveň má na tento ukazatel vliv emigrace, jak bylo vyzorováno u Portugalska a Bulharska vykazující nejvyšší hodnoty.

Dále byly analyzovány celkové výdaje na zdravotní péči. Z těchto výdajů bylo opět zjištěno, že vykazují spíše rostoucí tendenci, což může být také ovlivněno stárnutím populace, avšak tento trend se v některých letech vymyká, a to konkrétně u Belgie, Bulharska a Lucemburska, ale také i u Portugalska, kde je však tento pokles způsoben zklidněním pandemie Covid-19. U všech států však v porovnání s prvním sledovaným obdobím došlo k nárůstu těchto výdajů.

Co se týče počtu nemocničních lůžek, nelze u vybraných států najít souvislosti, vzhledem k odlišným přístupům států, jak v počtu nemocničních lůžek, tak i v trendech, které

ukazatel v jednotlivých státech vykazuje. Z hodnot je však patrné, že největší množství lůžek se objevuje v Bulharsku, které je současně i jediným státem se stále narůstajícím počtem těchto lůžek. U Belgie a Lucemburska lze pozorovat klesající tendenci, u Portugalska rostoucí, zatímco Česká republika vykazuje téměř nulové změny.

Z analýzy celkové míry nezaměstnanosti lze konstatovat, že tento ukazatel je vysoce dynamický, jelikož ve sledovaném období dochází u všech států k poklesu i nárůstu hodnoty. Přesto však je možné říct, že míra nezaměstnanosti vykazuje klesající trend v porovnání s prvním obdobím ve všech státech. Současně bylo pomocí analýzy zjištěno, že Česká republika vykazuje v porovnání se zbylými státy výrazně nižší míru nezaměstnanosti v celém sledovaném období.

Dále bylo prostřednictvím analýzy rozdílů v odměňování zjištěno, že co se týče odměňování, téměř vyrovnané platy u mužů a žen se objevují v Lucembursku. Nízké rozdíly současně vykazuje i Belgie, avšak ve zbylých státech se objevuje stále tradiční přístup k ženám, což způsobuje jejich nižší ohodnocení ve srovnání s muži. Z analýzy je však patrné, že problematika rozdílného odměňování je aktuálně řešeným tématem, což se projevuje klesající tendencí ukazatele ve všech státech vyjma Portugalska.

Minimální mzdy se v jednotlivých státech významně odlišují, avšak jak bylo pomocí analýzy zjištěno, ve všech státech dochází k neustálému navyšování, které bude pokračovat i v budoucnu vzhledem k opatřením, které byly zavedeny Evropským parlamentem. Minimální mzda v porovnání s rozložením mezd v jednotlivých státech se však navyšuje pouze u České republiky a Portugalska, ve zbylých státech lze pozorovat spíše klesající tendenci.

Podstatným ukazatelem je míra ohrožení chudobou, a to při porovnání před a po vyplacení sociálních transferů. Bylo zjištěno, že před vyplacením sociálních transferů se během sledovaného období míra chudoby v Belgii, Portugalsku a Lucembursku snižuje, zatímco v Bulharsku a České republice dochází k navyšování ukazatele. Naopak po vyplacení transferů se chudoba snižuje v Belgii, Bulharsku a Portugalsku, avšak v České republice a Lucembursku se navyšuje. Z těchto poznatků lze udělat závěr takový, že v Belgii je výplata sociálních dávek velmi účinná, stejně tomu je i v případě Lucemburska vzhledem k vysokému poklesu ukazatele po vyplacení dávek. Naopak nejmenší rozdíl transfery způsobují v Portugalsku, přesto však přetrvávající míra ohrožení chudobou klesá, stejně jako v Belgii a Lucembursku. Nejméně účinné jsou tedy transfery v České

republike a Bulharsku, jelikož se zde objevuje rostoucí trend u ukazatele přetrvávající míry ohrožení chudobou i po vyplacení sociálních transferů.

Co se týče nerovností v rozdělení příjmů, které byly analyzovány prostřednictvím podílu příjmového kvintilu a Giniho koeficientu, u všech států vyjma České republiky a Lucemburska, kde se nerovnosti nijak nemění, lze pozorovat klesající tendenci.

Míra nadměrného zatížení nákladů rovněž vykazuje klesající tendenci u všech států. Výjimkou je Lucembursko v posledním sledovaném roce, kdy byl zaznamenán rapidní nárůst kvůli vysokému přecenění nemovitostí a navyšování cen hypoték.

Z analýzy celkových výdajů na sociální ochranu bylo zjištěno, že tyto výdaje se neustále navyšují. Výjimkou je Česká republika, která přestože na výdaje poskytuje stále větší podíl HDP, v přepočtu na PPS u ní dochází k poklesu. Při pohledu na jednotlivé funkce výdajů na sociální ochranu lze konstatovat, že rostoucí tendenci vykazují výdaje na zdravotní péči, invaliditu, starobní důchody, rodinu a děti a nezaměstnanost a u všech států vyjma České republiky i na sociální ochranu. Odlišné tendence se objevují u sociálních dávek pro pozůstalé, kde Lucembursko vykazuje klesající tendenci a Belgie nezaznamenává téměř žádný rozdíl, a u sociálních dávek na bydlení, kde lze klesající trend pozorovat u České republiky a u Bulharska a Portugalska významně nižší, téměř nulové výdaje, které zůstávají na stejné úrovni.

Posledním zkoumaným ukazatelem byly výdaje na důchody vyjádřené v HDP, které nevykazují nijak významné změny. Nejvyšší nárůst byl zaznamenán u České republiky, klesající tendenci lze naopak pozorovat u Bulharska. V Belgii a Lucembursku dochází k nevýznamnému nárůstu a v Portugalsku zůstávají výdaje na stejné úrovni.

6.4.2 Závislost mezi ukazateli

V rámci podkapitoly 6.3 byl zkoumán vztah mezi genderovými rozdíly v odměňování a v ohrožení chudobou. Stanoveným předpokladem bylo, že se snižováním rozdílů v odměňování bude docházet k nižšímu zastoupení žen ohrožených chudobou. Z výsledků analýzy lze jako závěr konstatovat, že mezi ukazateli existuje významná až velmi silná závislost, která potvrzuje stanovený předpoklad. Také bylo pomocí rovnice zjištěno, že při vyrovnaném ohodnocení mužů a žen by bylo o čtyři více žen ohrožených chudobou než mužů a s klesajícími rozdíly v odměňování dochází k nárůstu druhého ukazatele o 0,8, resp. k poklesu o 0,8 žen zastoupených chudobou.

Dále byl zkoumán vztah mezi sociálními dávkami na bydlení a mírou nadměrného zatížení nákladů na bydlení. Bylo předpokládáno, že s navyšováním sociálních dávek bude docházet ke snižování míry nadměrného zatížení nákladů. Tento předpoklad nebyl vyhodnocen jako statisticky významný, což je způsobeno výraznými odlišnostmi vybraných ukazatelů mezi státy, které se převážně objevují u Portugalska a Bulharska. Z provedené analýzy však bylo zjištěno, že při nulových sociálních dávkách na bydlení by míra nadměrného zatížení nákladů na bydlení byla rovna hodnotě vyšší než 10.

Co se týče nerovností v rozdělení příjmů ve společnosti, v rámci praktické části byly zkoumány dva související vztahy, a to mezi Giniho koeficientem a výdaji na sociální ochranu a mezi Giniho koeficientem a mírou nezaměstnanosti. V prvním případě byl stanoven předpoklad, že s navýšením výdajů na sociální ochranu bude docházet ke snižování hodnoty Giniho koeficientu. Tento předpoklad byl potvrzen. Pomocí provedené analýzy byly však zjištěny poměrně výrazné odlišnosti mezi sledovanými státy, jako například u České republiky, která má oproti Bulharsku pouze lehce vyšší výdaje na sociální ochranu, přesto však Giniho koeficient nabývá významně nižších hodnot než je tomu v Bulharsku. Z tohoto důvodu je tvrzení statisticky významné pouze na hladině významnosti 5 %. Dále lze konstatovat, že při nulových výdajích na sociální ochranu by Giniho koeficient byl roven 45 a že s rostoucími výdaji se hodnota Giniho koeficientu snižuje o 0,6.

Dále bylo předpokládáno, že s rostoucí mírou nezaměstnanosti bude docházet k růstu Giniho koeficientu. V tomto případě se výrazně odchyluje Bulharsko a Belgie, přesto však prostřednictvím analýzy došlo k potvrzení stanoveného předpokladu. Dále byl pomocí analýzy zjištěn fakt, že s nárůstem míry nezaměstnanosti dochází k navýšení Giniho koeficientu o 1,5 a že při nulové nezaměstnanosti by Giniho koeficient byl roven 25,5.

6.4.3 Vyhodnocení studie

Podle výsledků studie Lauzadyte-Tutliene, Balezentis & Goculenko (2018) bylo předpokládáno, že nejvyšší míru protekcionismu v rámci sociální politiky, a tudíž podoby sociálního státu mezi sledovanými zeměmi, má Belgie, dále Bulharsko, Česká republika, Portugalsko a nejméně Lucembursko. Vzhledem k výsledkům analýzy, jejichž shrnutí bylo rozebíráno výše, se autorka zastává názoru, že rozdělení z této studie nelze potvrdit.

Belgii lze jednoznačně označit za stát s nejvyšším uplatňováním sociální politiky, vzhledem k dobrým hodnotám téměř všech analyzovaných ukazatelů a největší míře dekomodifikace, zjištěné pomocí vztahu mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem. Na pozici za Belgií by však autorka zařadila Českou republiku a Portugalsko. Tyto státy se v analýze ukazatelů ve většině případů dělily o třetí a čtvrté místo, v rámci analýzy dekomodifikace však tyto státy prokázaly poměrně vysokou míru dekomodifikace. Vzhledem k vyšší míře dekomodifikace řadí autorka na druhé místo Českou republiku a na třetí pozici Portugalsko.

Posledními dvěma státy jsou Bulharsko a Lucembursko. Při porovnání těchto dvou států byly zjištěny velmi výrazné rozdíly. V rámci analýzy ukazatelů se Lucembursko objevovalo téměř pokaždé na nejlepší pozici, zatímco Bulharsko naopak na té nejhorší. Při provedení analýzy dekomodifikace však bylo zjištěno, že Lucembursko vykazuje významně nižší míru dekomodifikace než je tomu v Bulharsku, proto lze konstatovat, že Bulharsko poskytuje vyšší míru ochrany v případě nezaměstnanosti, což je ovlivněno vyšší mírou protekcionismu.

Autorka z výsledků celé praktické části tedy považuje Belgií za stát naplňující politiku sociálního státu nejvíce a pokládá ji za sociálně-demokratický model sociálního státu. Na další pozici by zařadila Českou republiku a dále Portugalsko. Tyto státy by označila jako konzervativní model sociálního státu. Do poslední skupiny, resp. do liberálního modelu sociálního státu, by autorka zařadila státy Bulharsko, vzhledem ke špatným výsledkům sledovaných ukazatelů, a dále Lucembursko, vzhledem k velmi nízké míře dekomodifikace.

Autorka si je zároveň vědoma limitů těchto výsledků s ohledem na porovnání jen vybraných států v daném časovém okamžiku a při využití daných parametrů.

Závěr

Cílem bakalářské práce s názvem *Redistribuční funkce státu a její naplňování* bylo na základě poznatků získaných při zpracování této práce zhodnotit naplňování redistribuční funkce států a jejich rozdílností. Tento cíl byl doplněn stanovením podcílů, které měly napomoci k dosažení hlavního cíle. První stanovený podcíl, který byl vykonán rešerší příslušných zdrojů, následoval podcíl zhodnotit tendence vývoje jednotlivých ukazatelů. Ten byl realizován prostřednictvím sberu dat a komparací hodnot mezi sledovanými státy. Z analýzy těchto ukazatelů bylo zjištěno, že rostoucí tendence vykazují ukazatele míry závislosti ve stáří, výdaje na zdravotní péči a celkově na sociální ochranu a minimální mzdy, pouze však v absolutním vyjádření, jelikož analýza rozložení mezd v jednotlivých státech poukázala spíše na klesající tendenci. Dále klesající tendence byla odhalena u rozdílného odměňování mezi muži a ženami. Prostřednictvím provedeného šetření však nebylo možné jasně stanovit trendy u počtu nemocničních lůžek, výdajů na důchody, přetrvávající míry ohrožení chudobou a míry nezaměstnanosti, vzhledem k výrazným odlišnostem, které byly mezi státy objeveny.

Dalším stanoveným podcílem bylo určit, jak spolu dané ukazatele souvisí a jak se navzájem ovlivňují. Pomocí statistických nástrojů byl potvrzen vztah mezi mírou závislosti ve stáří a výdaji na zdravotní péči, mezi genderovými rozdíly v odměňování a v ohrožení chudobou, mezi výdaji na sociální ochranu a Giniho koeficientem a mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem. Vzhledem k limitovanému počtu sledovaných let a států však nebylo možné potvrdit zbylé předpoklady, tudíž by pro specifitější stanovení vztahů, které se mezi ukazateli objevují, byl zapotřebí rozsáhlejší výzkum vyžadující větší množství dat.

Následující podcíl, shrnutí uvedené problematiky, poskytl podklady pro naplnění hlavního cíle práce, kterým bylo zhodnotit naplňování redistribuční funkce států a jejich rozdílností. V návaznosti na poznatky objevené v předchozích částech šetření bylo formulováno celkové zhodnocení. Vzhledem k výsledkům autorka dospěla k závěru, že nejvíce je sociální politika uplatňována v Belgii, která byla zařazena do sociálně-demokratického modelu sociálního státu, dále v České republice a Portugalsku, které byly začleněny do konzervativního modelu sociálního státu a nejméně v Bulharsku a Lucembursku spadající pod liberální model sociálního státu.

Přínosem této práce je odhalení faktorů, které mají dopad na rozdělení příjmů ve společnosti. Pomocí šetření bylo prokázáno, že nerovnosti v rozdělení příjmů jsou ovlivňovány výší výdajů na sociální ochranu a mírou nezaměstnanosti. Větší efektivnosti redistribuční funkce státu a zmírnění nerovností ve společnosti tedy může být dosaženo poskytováním vyšších sociálních dávek a udržováním nízké míry nezaměstnanosti. Dále mohou být nerovnosti snižené vyrovnáním odměňováním mužů a žen.

Hlavní cíl práce byl tedy naplněn, výsledky jsou však limitovány na základě zmiňovaných skutečností. Autorka pro případné pokračování tohoto výzkumu doporučuje zaměřit se pouze na menší počet států, u kterých by bylo analyzováno větší množství parametrů a v delším časovém období.

Seznam použitých zdrojů

- Arnoldová, A. (2012). *Sociální zabezpečení I: sociální zabezpečení v České republice, lékařská posudková služba, pojistné, systémy sociálního zabezpečení*. Grada Publishing.
- Atkinson, A. B. (2016). *Ekonomika nerovnosti*. Bizbooks.
- Azcona, G., & Bhatt, A. (2023). *Poverty is not gender-neutral*. SDG Action. <https://sdg-action.org/poverty-is-not-gender-neutral/>
- Bittner, J. (2020). *Ekonomické nerovnosti a Koronavirus*. Rosa Luxembourg Stiftung. https://rosalux.cz/wp-content/uploads/2020/09/Bittner-Studie_nerovnosti_-1.pdf
- Buhr, D., & Stoy, V. (2015). More than just Welfare Transfers? A Review of the Scope of Esping-Andersen's Welfare Regime Typology. *Social Policy and Society*, 14(2), 271-285. <https://doi.org/10.1017/S1474746414000542>
- ČSÚ (2019). *Mezinárodní srovnání výdajů na zdravotní péči*. Dostupné 08.01.2024 z <https://www.czso.cz/documents/10180/90577099/26000519k4.pdf/e3f55a32-c7fe-4f3e-b309-52fc5519e83f?version=1.0>
- Divinová, J. (2022). *Česká minimální mzda dál patří k nejnižším v EU. Nové porovnání*. Penize.cz. <https://www.penize.cz/mzda-a-plat/405921-minimalni-mzda-v-eu-porovnani-podle-zemi-a-kupni-sily>
- Duková, I., Duka, M., & Kohoutová, I. (2013) *Sociální politika: Učebnice pro obor sociální činnost*. Grada Publishing.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press.
- Eurostat (2024). *Eurostat Database*. Dostupné 13.01.2024 z <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>
- Evropský parlament (2023). *Spravedlivé minimální mzdy: Opatření pro důstojné životní podmínky v EU*. Dostupné 19.02.2024 z <https://www.europarl.europa.eu/topics/cs/article/20210628STO07263/spravedlive-minimalni-mzdy-opatreni-pro-dustojne-zivotni-podminky-v-eu>
- Halder, K. (2023). *Luxembourg residential property market increasingly overvalued, as mortgage rates rise*. Delano. <https://delano.lu/article/luxembourg-residential-propert>
- Hallaert, J. (2020). Inequality, Poverty, and Social Protection in Bulgaria. *IMF Working Paper*, 20(147), 1-34. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3688532>
- Hamerníková, B., & Kubátová, K. (2004). *Veřejné finance učebnice* (2. vyd.). Eurolex Bohemia.
- Hamerníková, B., Izák, V., Klazar, S., Krebs, V., Kubátová, K., Maaytová, A., Nahodil, F., Ochrana, F., Pavel, J., Průša, L., Sedmíhradská, L., Šimíková, I., Vančurová, A., & Wawrosz, P. (2007). *Veřejné finance* (3. vyd.). ASPI.
- Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance teorie a praxe*. C. H. Beck.
- Hejduková, P., & Pokorný J. (2020). *Veřejný sektor pro ekonomické a regionální geografie*. Západočeská univerzita v Plzni. <http://hdl.handle.net/11025/42434>

- Christiansen, T., & Vrangbæk, K. (2018). Hospital centralization and performance in Denmark – Ten years on. *Health Policy*, 122(4), 321-328. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2017.12.009>
- Jurečka, V., Macháček, M., Hlaváček, K., Jánošíková, I., Paličková, I., Spáčilová, L., & Wroblowský, T. (2023). *Makroekonomie* (4. vyd.). Grada Publishing.
- Krebs, V., Durdisová, J., Kotýnková, M., Poláková, O., Žižková, J., Vlček, M., Vychová, H., & Sunega, P. (2007). *Sociální politika* (4. vyd.). ASPI.
- Lauzadyte-Tutliene, A., Balezentis, T., & Goculenko, E. (2018). Welfare State in Central and Eastern Europe. *Economics and Sociology*, 11(1), 100-123. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2018/11-1/7>
- Leopold, T. (2018). Gender Differences in the Consequences of Divorce: A Study of Multiple Outcomes. *Demography*, 55(3), 769-797. <https://doi.org/10.1007/s13524-018-0667-6>
- Maaytová, A., Ochrana, F., Pavel, J., Tepperová, J., Vítek, L., & Sedmihradská, L. (2015). *Veřejné finance v teorii a praxi*. Grada Publishing.
- Maaytová, A., Ochrana, P., Pavel, J., Vítek, L., & Urbánek, V. (2010). *Veřejný sektor a veřejné finance: Financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Grada Publishing.
- Mareš, P., Soukup, P., & Rabušic, L. (2023). *Statistická analýza sociálněvědních dat v R*. Munipress.
- McEvoy, O. (2023). *Gini coefficient for equivalized disposable income in the European Union in 2022, by member state*. Statista. <https://www.statista.com/statistics/874070/gini-index-score-of-eu-countries/>
- Mengel, F., & Weidenholzer, E. (2022). Preferences for redistribution. *Journal of Economic Surveys*, 37 (5), 1660-1677. <https://doi.org/10.1111/joes.12519>
- Mertl, J., Barák, V., Bartůsková, L., Brabec, P., Durdisová, J., Krebs, V., Průša, L., Špalková, D., Výchová, H., & Žižková, J. (2023). *Sociální politika* (7. vyd.). Wolters Kluwer.
- Musgrave, R., & Musgraveová, P. (1994). *Veřejné finance v teorii a praxi*. Management Press.
- Muszyńska, M. M., & Rau, R. (2012). The Old-Age Healthy Dependency Ratio in Europe. *Journal of Population Ageing*, 5, 151-162. <https://doi.org/10.1007/s12062-012-9068-6>
- Novák, M. (2021). *O tom, proč je nezaměstnanost v Česku stále nízká*. Kurzy.cz. <https://www.kurzy.cz/zpravy/593007-o-tom-proc-je-nezamestnanost-v-cesku-stale-nizka/>
- Oliveira, C. (2023). The minimum wage and the wage distribution in Portugal. *Labour Economics*, 85, 102459. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2023.102459>
- Peková, J. (1999). *Veřejné finance*. Codex Bohemia.
- Peková, J. (2005). *Veřejné finance úvod do problematiky* (3. vyd.). ASPI.
- Pícl, M., & Körner, O. (2016). *Vliv minimální mzdy na nezaměstnanost v ČR*. Úřad vlády. <https://ipodpora.odborny.info/soubory/dms/ukony/17009/6/minimalni-mzda.pdf>

- Pierson, P. (2001). *The New Politics of the Welfare State*. Oxford University Press.
- Pires, R. P. (2019). Portuguese Emigration Today. In C. Pereira, & J. Azevedo (Eds.), *New and Old Routes of Portuguese Emigration* (s. 29-48). Springer. Dostupné z <https://doi.org/10.1007/978-3-030-15134-8>
- Pokorný, J. (2018). *Fungování konkrétního sociálního státu a dopadu na ekonomiku* [Bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni]. Dostupné z <http://hdl.handle.net/11025/33150>
- Pokorný, J. (2020). *Ekonomický pohled na udržitelnost penzijních systémů* [Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni]. Dostupné z <http://hdl.handle.net/11025/40396>
- Rubery, J., Grimshaw, D., & Figueiredo, H. (2005). How to close the gender pay gap in Europe: towards the gender mainstreaming of pay policy. *Industrial Relations Journal*, 36(3), 184-213. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2338.2005.00353.x>
- Scruggs, L., & Allan, J. (2008). Social stratification and Welfare Regimes for the Twenty-First Century: Revisiting „The Three Worlds of Welfare Capitalisms“. *World Politics*, 60(4), 642-664. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/40060214>
- Schmid, J. (2019). Gøsta Esping-Andersen. 1990. The Three Worlds of Welfare Capitalism. *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft*, 13, 539-545. <https://doi.org/10.1007/s12286-019-00433-5>
- Sirovátka, T. (1997). Cíle a účinky systémů sociálního zabezpečení. In T. Sirovátka (Ed.), *Sociální zabezpečení (vybrané texty)* (s. 144-171). Masarykova univerzita v Brně.
- Stejskal, J., Mikušová Meričková, B., Kuba, O., & Jakuš Muthová, N. (2023). *Veřejná ekonomie*. Wolters Kluwer.
- Stiglitz, J. (1997). *Ekonomie veřejného sektoru*. Grada Publishing.
- Škuflíć, L., & Vučković, V. (2019). The effect of emigration on unemployment rates: the case of EU emigrant countries. *Economic Research-Ekonomska Instraživanja*, 31(1), 1826-1836. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2018.1516154>
- The housing crisis in Luxembourg, another facet of the Grand Duchy (2023). Batinfo. Dostupné z https://batinfo.com/en/actuality/the-housing-crisis-in-Luxembourg-another-facet-of-the-Grand-Duchy_25690
- The Worldbank (2024). *Worldbank Databank*. Dostupné z <https://databank.worldbank.org/home.aspx>
- Tomeš, I. (2010). *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Portál.
- Volejníčková, R. (2015). *Genderové nerovnosti v odměňování a důchodech Česká republika*. Gender studies a Otevřená společnost. Dostupné z https://www.otevrenaspolecnost.cz/microsites/ferove-platy-a-penze/cz_progres_analyza_native.pdf

Seznam tabulek

Tab. 1: Základní ukazatele vybraných států.....	36
Tab. 2: Míra závislosti ve stáří v letech 2017-2022	37
Tab. 3: Celkové výdaje na zdravotní péči v letech 2017-2022	38
Tab. 4: Počet nemocničních lůžek v letech 2017-2022.....	40
Tab. 5: Celková míra nezaměstnanosti v letech 2017-2022.....	41
Tab. 6: Rozdíl v odměňování mezi muži a ženami v letech 2017-2022	42
Tab. 7: Minimální mzda v letech 2017-2022	43
Tab. 8: Minimální mzda v poměru k mediánu měsíčního výdělku v letech 2017-2022.....	44
Tab. 9: Ohrožení chudobou před vyplacením transferů v letech 2017-2022	45
Tab. 10: Ohrožení chudobou po vyplacení transferů v letech 2017-2022	46
Tab. 11: Přetrvávající míra ohrožení chudobou v letech 2017-2022	48
Tab. 12: Genderové rozdíly v ohrožení chudobou v letech 2017-2022	50
Tab. 13: Podíl příjmového kvintilu v letech 2017-2022	51
Tab. 14: Giniho koeficient v letech 2017-2022.....	52
Tab. 15: Míra nadměrného zatížení nákladů na bydlení v letech 2017-2022	53
Tab. 16: Celkové výdaje na sociální ochranu v letech 2017-2021.....	54
Tab. 17: Dávky na sociální ochranu v letech 2017-2021	56
Tab. 18: Sociální dávky na zdravotní péči v letech 2017-2021	57
Tab. 19: Sociální dávky na invaliditu v letech 2017-2021	57
Tab. 20: Starobní důchody v letech 2017-2021	58
Tab. 21: Sociální dávky pro pozůstalé v letech 2017-2021	59
Tab. 22: Sociální dávky na rodinu a děti v letech 2017-2021	59
Tab. 23: Sociální dávky v nezaměstnanosti v letech 2017-2021	60
Tab. 24: Sociální dávky na bydlení v letech 2017-2021	61
Tab. 25: Dávky poskytované při sociálním vyloučení v letech 2017-2021	61

Tab. 26: Výdaje na důchody v letech 2017-2021	62
Tab. 27: Srovnání výsledků dle států.....	77

Seznam obrázků

Obr. 1: Lorenzova křivka	15
Obr. 2: Marginální užitky důchodu	19
Obr. 3: Lafferova křivka.....	22
Obr. 4: Rozložení evropských zemí do skupin sociálního státu	35
Obr. 5: Rozdíl mezi mírou ohrožení chudobou před a po vyplacení transferů	47
Obr. 6: Rozptyl okolo prahu ohrožení chudobou	49
Obr. 7: Vztah mezi výdaji na zdravotní péči a počtem nemocničních lůžek	64
Obr. 8: Analýza vztahu mezi výdaji na zdravotní péči a počtem nemocničních lůžek...	65
Obr. 9: Vztah mezi mírou závislosti ve stáří a výdaji na zdravotní péči.....	66
Obr. 10: Vztah mezi mírou závislosti ve stáří a výdaji na důchody.....	67
Obr. 11: Analýza vztahu mezi mírou závislosti ve stáří a výdaji na důchody	68
Obr. 12: Vztah mezi genderovými rozdíly v odměňování a genderovými rozdíly v míře ohrožení chudobou	69
Obr. 13: Vztah mezi sociálními dávkami na bydlení a nadměrnými náklady na bydlení	70
Obr. 14: Vztah mezi výdaji na sociální ochranu a Giniho koeficientem	71
Obr. 15: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem	72
Obr. 16: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem v Belgii.....	73
Obr. 17: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem v České republice	74
Obr. 18: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem v Bulharsku	74
Obr. 19: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem v Lucembursku....	75
Obr. 20: Vztah mezi mírou nezaměstnanosti a Giniho koeficientem v Portugalsku	75

Abstrakt

Valouchová, E. (2024). *Redistribuční funkce státu a její naplňování* [Bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni].

Klíčová slova: daňová soustava, nerovnosti v rozdělení příjmů, redistribuce, sociální stát, sociální zabezpečení

Tato bakalářské práce je zaměřena na problematiku redistribuce bohatství a sociálního státu. V teoretické části je rozebrán veřejný sektor a jeho funkce, redistribuce včetně nástrojů využívaných k měření nerovností a přístupů ke spravedlivému rozdělování. Dále se zde objevuje sociální stát a jeho typologie s důrazem na typologii G. Esping-Andersena a nástroje redistribuce obsahující daňovou soustavu a sociální zabezpečení. V praktické části je vybráno pět států z představené studie, kterými jsou Belgie, Bulharsko, Česká republika, Portugalsko a Lucembursko. U těchto států jsou pomocí analýzy ukazatelů a zkoumání závislosti mezi nimi testovány vztahy ukazatelů. Ze zjištěných poznatků je formulováno shrnutí a zařazení sledových států do modelů sociálního státu.

Abstract

Valouchová, E. (2024). *Redistributive Function of the State and its Implementation* [Bachelor Thesis, University of West Bohemia].

Key words: tax system, income inequality, redistribution, welfare state, social security

This bachelor thesis is focused on the issues of wealth redistribution and the welfare state. In the theoretical part the public sector and its functions, redistribution including tools for measuring inequality and approaches to fair distribution are discussed. Furthermore, the welfare state and its typologies are examined, with an emphasis on the typology by G. Esping-Andersen, along with redistribution tools such as the tax system and social security. In the practical part, five states are selected from the presented study: Belgium, Bulgaria, the Czech Republic, Portugal, and Luxembourg. The relations between indicators for these states are tested through the analysis of indicators and examination of their interdependence. Based on the findings, a summary of the observations and the categorization of the observed states into groups of welfare states is formulated.